

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

факультет філології

Кафедра англійської філології та перекладу

«Допущено до захисту»

В. о. завідувача кафедри англійської філології та перекладу

_____ Вікторія АГЕСВА-КАРКАШАДЗЕ

“ ____ ” _____ 2025 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

на тему: **СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЖНОГО
ДИСКУРСУ В РОМАНІ Г.ФІЛДІНГ “ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС”**

Керівник: к. філол. н., доцент

Передерій Ганна Миколаївна

Рецензент: к. філол. н., доцент

Канчура Євгенія Орестівна Виконала:

здобувачка VI курсу групи 641М

Маріянчук Діана Русланівна

Спеціальності: 035 «Філологія»

ОПШ: «Сучасна англійська комунікація і переклад – англійська мова і література
та друга іноземна мова»

Миколаїв – 2025

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет, відділення	факультет філології
Кафедра, циклова комісія	кафедра англійської філології та перекладу
Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Спеціальність	035 «Філологія»
ОПП / ОНП	«Сучасна англійська мовна комунікація і переклад – англійська мова і література та друга іноземна мова»

ЗАТВЕРДЖУЮВ.о. завідувача кафедри
англійської філології та
перекладу_____ Вікторія
АГЄЄВА-КАРКАШАДЗЕ
“ ” 2025 року**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧЕВІ****Маріянчук Діані Русланівні**

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи)

керівник роботи: к. філол. н., доцент Передерій Ганна Миколаївна
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)затверджені наказом Чорноморського національного університету імені
Петра Могили від «25» вересня 2025 року № 245.2. Строк подання здобувачем проєкту (роботи) «22 листопада 2025 року3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: вступ, основна частина,
висновок, список використаних джерел та літератури.4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які
потрібно розробити) згідно з планом кваліфікаційної роботи магістра.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) не планується.

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ			
Розділ 1			
Розділ 2			
Висновки			

7. Дата видачі завдання **26.09.2025**

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1.	Вступ до кваліфікаційної роботи	вересень 2025	
2.	Розділ 1.	жовтень 2025	
3.	Розділ 2.	жовтень 2025	
4.	Висновки	листопад 2025	
5.	Переддипломна практика	07.10 – 20.10. 2024	
6.	Оформлення списку бібліографічних посилань додатків	листопад 2025	
7.	Попередній захист	13.11.2025	
8.	Рецензія на дипломну роботу	11.12.2025	
9.	Захист дипломної роботи	17.12 2025	

Здобувач

(підпис)

Маріянчук Д.Р

(прізвище та ініціали)

Керівник проєкту (роботи)

(підпис)

Передерій Г.М

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПЕРСОНАЖНОГО ДИСКУРСУ В РОМАНІ Г. ФІЛДІНГ «ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС»	9
1.1 Персональний дискурс як лінгвістичне поняття	9
1.2 Соціолінгвістичні характеристики тексту	18
1.3 Методика дослідження соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу в романі Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс»	26
РОЗДІЛ 2. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРСОНАЖНОГО ДИСКУРСУ В РОМАНІ Г. ФІЛДІНГ «ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС»	31
2.1 Персональний дискурс роману Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс»	31
2.2 Соціолінгвістичні характеристики персонажного мовлення	38
2.3 Соціолінгвістичний аналіз персонажного дискурсу	44
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність теми.

У сучасному мовознавстві спостерігається інтенсивне зростання уваги до проблеми взаємозв'язку мови та соціуму, що зумовило формування міждисциплінарного напрямку — соціолінгвістики. Мова розглядається як інструмент репрезентації соціальних ролей, індивідуальної ідентичності та культурних моделей світу [Labov, 1972; Trudgill, 2000; Holmes, 2013]. Дослідження мови в соціальному контексті неможливе без дискурсології, у межах якої дискурс розуміється як форма соціальної практики, що відображає комунікативні, психологічні та культурні параметри взаємодії [van Dijk, 1997; Fairclough, 1995; Foucault, 1996].

Особливу увагу сучасні лінгвісти приділяють персонажному дискурсу як мовленнєвій діяльності вигаданих персонажів, у якій відбиваються їхні соціальні, психологічні та когнітивні характеристики [Селіванова, 2010; Бацевич, 2011; Яворська, 2017]. Персональний дискурс є важливим джерелом інформації про мовні варіації, соціальні норми, комунікативні стратегії та ідентичнісні моделі певної епохи [Brown & Levinson, 1987; Ма́ско, 2013].

Проблематика персонажного мовлення набуває особливої значущості у сфері сучасної англomовної жіночої прози, де мова часто виступає засобом самопрезентації, іронізації соціальних стереотипів і репрезентації жіночого досвіду [Lakoff, 2004; Cameron, 2003; Mills, 2003; Eckert, 2012]. Роман Гелен Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс» — один із найпоказовіших творів британської літератури кінця ХХ століття, у якому мова героїні одночасно виконує соціальну, характерологічну та

прагматичну функції, відображаючи реалії постфеміністичного суспільства [Holmes, 2013; Mills, 2003].

Актуальність дослідження визначається потребою комплексного аналізу персонажного дискурсу в соціолінгвістичному аспекті, що дає змогу описати взаємодію соціальних, прагматичних та когнітивних чинників у формуванні індивідуального мовлення персонажів і реконструювати соціокультурний контекст епохи.

Стан вивченості проблеми.

Проблеми взаємодії мови та суспільства розглядалися у працях провідних соціолінгвістів — В. Лабова [Labov, 1972], П. Трудгіла [Trudgill, 2000], Дж. Голмс [Holmes, 2013], Д. Гаймза [Hymes, 1974], Л. Мілрой [Milroy, 1987]. Теоретико-методологічні основи дискурсології були закладені Т. ван Дейком [van Dijk, 1997; 2008], Н. Фейркло [Fairclough, 1995], М. Фуко [Foucault, 1996].

У вітчизняній науці дискурс і мовну особистість досліджували Ф. Бацевич [Бацевич, 2011], О. Селіванова [Селіванова, 2010], В. Приходько [Приходько, 2017], І. Кравченко, Л. Мацько. Проблеми персонажного мовлення у художньому тексті піднімали М. Бахтін, І. Арнольд, С. Єрмоленко, І. Пінчук, О. Беляєва.

Гендерні аспекти мовної поведінки відображені у працях Р. Лакоф [Lakoff, 2004], Д. Таннен [Tannen, 1990], Д. Камерон [Cameron, 2003], Дж. Міллс [Mills, 2003], а також сучасних дослідниць феміністичної критики [Sunderland, 2004; Ehrlich, 2014].

Попри широкий спектр досліджень, особливості соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу в сучасній англomовній жіночій

прозі, зокрема в романі Г. Філдінг, висвітлені недостатньо повно. Це зумовлює необхідність їх подальшого системного аналізу.

Мета і завдання дослідження.

Метою роботи є виявлення та характеристика соціолінгвістичних особливостей персонажного дискурсу в романі Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс».

Для реалізації мети необхідно виконати такі завдання:

1. з'ясувати сутність поняття «персональний дискурс» та його структурні параметри у сучасній лінгвістиці;
2. описати соціолінгвістичні характеристики мовлення;
3. визначити методику аналізу персонажного дискурсу;
4. дослідити мовлення персонажів роману у соціолінгвістичному аспекті;
5. описати гендерні, соціальні та прагматичні маркери персонажного мовлення;
6. сформулювати висновки щодо впливу соціолінгвістичних чинників на формування індивідуального стилю персонажа.

Об'єкт і предмет дослідження.

Об'єктом є персональний дискурс у романі Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс».

Предметом — соціолінгвістичні характеристики персонажного мовлення (лексичні, стилістичні, прагматичні, соціальні, когнітивні).

Методи дослідження.

Застосовано описовий метод, контекстуальний аналіз, дискурсивний аналіз, соціолінгвістичний метод [Labov, 1972; Trudgill, 2000], елементи прагматичного аналізу [Brown & Levinson, 1987], порівняльний метод.

Теоретико-методологічна основа.

Теоретичну базу становлять праці із соціолінгвістики [Labov, 1972; Holmes, 2013], дискурсології [van Dijk, 1997; Fairclough, 1995; Бацевич, 2011], гендерної лінгвістики [Lakoff, 2004; Mills, 2003; Cameron, 2003], прагматики [Brown & Levinson, 1987], а також дослідження персонажного мовлення [Селіванова, 2010; Яворська, 2017].

Наукова новизна.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному описі соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу роману Г. Філдінг. У дослідженні систематизовано та узагальнено мовні, прагматичні та соціальні параметри мовлення персонажів, а також уточнено особливості взаємодії соціальних і гендерних чинників у формуванні мовної поведінки головної героїні.

Теоретичне і практичне значення.

Теоретичне значення полягає в уточненні підходів до аналізу персонажного дискурсу в межах соціолінгвістики та дискурсології. Практичне — у можливості використання результатів у навчальних курсах з соціолінгвістики, стилістики англійської мови, теорії дискурсу та в практиці аналізу художнього тексту.

Апробація.

Результати дослідження були представлені у формі доповіді на XXVIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2025» (секція «Філологія»), що підтверджується публікацією тез у збірнику матеріалів конференції.

Структура роботи.

Робота складається зі вступу, двох розділів із підрозділами, висновків, списку використаних джерел, додатків та резюме.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПЕРСОНАЖНОГО ДИСКУРСУ В РОМАНІ Г. ФІЛДІНГ «ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС»

1.1 Персональний дискурс як лінгвістичне поняття

У сучасній лінгвістиці поняття дискурс посідає центральне місце в теоретичному осмисленні мовлення, що функціонує у природних комунікативних умовах. Дискурс розглядається не лише як процес породження мовлення, а як складна багаторівнева діяльність, що включає мовний, соціальний, когнітивний, прагматичний та культурний виміри [van Dijk, 1997; Fairclough, 1995; Селіванова, 2010]. У працях Т. ван Дейка дискурс визначається як форма соціальної практики, у межах якої мова стає інструментом конструювання соціальних взаємин і передачі колективних ідей [van Dijk, 2008]. Н. Фейркло підкреслює, що дискурс завжди вплетений у структуру влади, і його аналіз дозволяє виявити механізми соціального контролю та ідеологічного впливу [Fairclough, 1995]. У вітчизняній традиції дискурс тлумачиться як комунікативна подія, занурена в конкретний контекст, що охоплює наміри мовця, умови спілкування, ролі учасників та культурно-соціальні чинники [Бацевич, 2011]. О. Селіванова розглядає дискурс як сукупність процесу і результату мовленнєвої діяльності, наголошуючи на його багаторівневості та динамічності [Селіванова, 2010]. Отже, дискурс є явищем, яке виходить за межі тексту, охоплюючи всю ситуацію його породження. Особливе місце в межах дискурсології займає персональний дискурс, що формується у художньому тексті. На відміну від загальної дискурсної діяльності,

персональний дискурс репрезентує мовлення вигаданих суб'єктів — персонажів твору — які володіють власними комунікативними стратегіями, соціальними характеристиками та мовними засобами. Персональний дискурс визначають як індивідуалізовану систему мовленнєвої поведінки персонажа, що вмотивована його психологічними, соціальними, культурними та комунікативними параметрами [Яворська, 2017; Маєко, 2013]. Важливим є те, що персональний дискурс — це не лише мовлення однієї персональної фігури, а сукупність мовленнєвих практик усіх персонажів твору, між якими відбувається взаємодія. Таким чином, персональний дискурс має поліструктурний характер. Він містить:

- індивідуальні дискурси окремих персонажів (головних, другорядних, епізодичних);
- інтеракційні дискурси — мовленнєві взаємодії персонажів;
- композиційний дискурс — спосіб організації мовлення в межах сюжету.

Таке розуміння узгоджується з теорією М. Бахтіна про поліфонічність художнього тексту, де кожен персонаж має власний голос, позицію та мовну партію [Бахтін, 1975]. У межах сучасної антропоцентричної парадигми персональний дискурс тісно пов'язаний із поняттям мовної особистості. За О. Селівановою та Ф. Бацевичем, мовна особистість — це система мовних компетенцій, комунікативних навичок і соціально-культурних знань, що визначають індивідуальний стиль мовлення [Селіванова, 2010; Бацевич, 2011]. У художньому тексті мовна особистість персонажа набуває художнього виміру: письменник створює штучну, але правдоподібну модель індивідуального мовлення. Відмінності

між мовленням персонажів — головної героїні, її друзів, родини, колег, випадкових знайомих — відтворюють соціальну неоднорідність суспільства й демонструють функціонування мови в різних соціальних групах [Holmes, 2013; Eckert, 2012]. Мовна поведінка персонажів має соціально маркований характер: персонажі ідентифікуються через свій соціальний статус, професію, освіту, вік, гендерну належність, психологічний тип. Соціолінгвістичні дослідження показують, що мовлення відображає соціальні ієрархії, рольові позиції та владні відносини [Labov, 1972; Trudgill, 2000]. У художньому тексті ці характеристики стають основою для створення цілісних мовних портретів персонажів. Персональний дискурс також характеризується багаторівневістю, адже охоплює як мовний рівень (лексика, граматики, стилістика), так і прагматичний (комунікативні наміри, стратегії спілкування), соціальний (статус, роль, соціальна ідентичність), когнітивний (ментальні моделі, фрейми, емоційні реакції), а також культурний вимір (цінності, норми, стереотипи) [van Dijk, 2008; Fairclough, 1995]. Ці складники утворюють складну структуру, яку автор художнього тексту використовує для створення переконливих мовних портретів персонажів. Одним із ключових параметрів персонажного дискурсу є стратегічність. Прагматичний підхід (Д. Грайс, П. Браун і С. Левінсон, Д. Таннен) підкреслює, що кожен мовний акт персонажа слугує певній комунікативній меті: впливу на співрозмовника, уникненню конфлікту, демонстрації статусу, самопрезентації чи формуванню певного емоційного стану [Brown & Levinson, 1987; Tannen, 1990]. Персонажі художнього твору обирають різні комунікативні стратегії залежно від своїх соціальних характеристик, ситуації спілкування та стосунків між учасниками діалогу. Суттєвим елементом персонажного дискурсу є соціальне маркування мовлення. Соціолінгвістичні дослідження В. Лабова та П. Трудгіла доводять, що соціальні відмінності — класові, професійні, вікові, гендерні

— впливають на вибір мовних засобів [Labov, 1972; Trudgill, 2000]. У художньому тексті ці маркери стають інструментом характеротворення.

Наприклад:

- персонажі з різним соціальним статусом використовують різні рівні формальності;
- молоді персонажі демонструють більш динамічні, інноваційні форми мовлення;
- представники різних професій мають властиві їм професіоналізми та терміни;
- гендерні особливості відображаються в прагматичних і стилістичних виборах [Cameron, 2003; Mills, 2003].

Такий підхід дозволяє розглядати персонажний дискурс не як «одне мовлення», а як складну ієрархію соціально забарвлених голосів, яка формує поліфонічність художнього твору. Ще один важливий аспект — дискурсивні маркери, тобто слова та конструкції, що сигналізують про прагматичні наміри, емоційний стан або логічні зв'язки у мовленні персонажа. До них належать:

- паузи, вагання, вставні слова;
- частки та модальні слова;
- дискурсивні оператори («well», «actually», «you know», «sort of»);

- інтонаційні та синтаксичні особливості.

Вони формують індивідуальний стиль мовлення персонажа, роблять його природнішим і виразнішим. У контексті художнього тексту особливої уваги заслуговує взаємодія персонажних дискурсів. Персонажі не існують ізольовано — їхні мовленнєві практики перетинаються у діалогах, конфліктах, соціальних взаєминах. Взаємодія дискурсів дозволяє виявити:

- різні рівні владних відносин між персонажами;
- конфліктність або гармонійність їхніх комунікативних стилів;
- способи маніпуляції, кооперації або опору;
- різні стратегії самоідентифікації та самопрезентації.

Цей підхід ґрунтується на ідеях Е. Гофмана про соціальні ролі та «рамки» взаємодії [Goffman, 1974; 1981], а також на положеннях прагмалінгвістики щодо інтенцій комунікантів. Особливе значення у структурі персонажного дискурсу має співвідношення авторського дискурсу й персонажного мовлення. Автор не лише створює мовлення персонажів, а й організовує його у певну наративну структуру — через опис, внутрішній монолог, діалоги, непряму мову, стилізацію, елементи іронії тощо. Унаслідок цього персонажний дискурс може бути:

- прямим (власне слова персонажа),
- непрямым (переданим через авторську інтерпретацію),

- внутрішнім (думки персонажа),
- відтвореним через щоденникові записи або інші форми суб'єктивного письма.

Усі ці типи здатні впливати на ступінь достовірності, інтимності та психологічної глибини персонажа. Варто також зазначити, що персонажний дискурс має тісний зв'язок із жанровими особливостями художнього твору. Різні літературні жанри — роман, повість, щоденник, епістолярний жанр, сповідальна або психологічна проза — по-різному організують мовленнєвий простір персонажів. У жанрі щоденника, до якого належить роман Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс», персонажний дискурс набуває особливих рис суб'єктивності, фрагментарності, емоційної насиченості, адже щоденникова форма передбачає безпосередній доступ до внутрішнього мовлення персонажа та його емоційних реакцій [Schiffrin, 1994; Wortham, 2001]. Однак навіть у такій суб'єктивній формі художній текст не зводиться до мовлення лише однієї фігури. Інші персонажі — друзі, колеги, родичі, романтичні партнери, випадкові знайомі — мають власні дискурси, які проявляються у діалогах, непрямій мові, авторських описах або реакціях головної героїні. Отже, персонажний дискурс у жанрі щоденника поєднує внутрішній монолог головного персонажа із системою зовнішніх комунікативних взаємодій, і саме їхній сукупний аналіз дозволяє отримати повний соціолінгвістичний портрет твору. Дослідники дискурсу наголошують, що мовлення персонажів є умовною, але правдоподібною моделлю реальної комунікації. Письменник створює не точну копію природного мовлення, а його стилізовану форму, яка передає ключові соціальні та психологічні параметри персонажів. Так, І. Арнольд і Г. Гальперін підкреслюють, що

персональний дискурс у художньому тексті водночас виконує функцію художнього моделювання та соціальної репрезентації, демонструючи важливі риси мовної поведінки конкретних груп населення [Гальперін, 2005; Арнольд, 1999].

Загалом персональний дискурс може аналізуватися за кількома методологічними напрямками, які взаємно доповнюють один одного:

1. Структурно-стилістичний напрям

Зосереджується на:

- стилістичних засобах (епітети, іронія, гіпербола, метафорика);
- синтаксичних структурах (еліпсис, парцеляція, риторичні запитання);
- лексичних маркерах (кологвіалізми, неологізми, професіоналізми).

Стилістика персонального мовлення дозволяє визначити рівень освіти, соціальний клас, емоційність, темперамент персонажа.

2. Прагматичний напрям

Увага зосереджена на:

- мовленнєвих актах,
- комунікативних стратегіях,
- тактиках ввічливості,

- мовленнєвих ролях і намірах персонажа.

Цей підхід допомагає пояснити, чому персонаж говорить саме так у певній ситуації, як він намагається вплинути на співрозмовника, уникнути конфлікту або встановити домінування.

3. Соціолінгвістичний напрям

Зосереджується на відображенні в мовленні:

- соціальної стратифікації,
- професійної належності,
- вікових і гендерних особливостей,
- соціальних відносин і комунікативних ролей.

У центрі аналізу — зв'язок між соціальним досвідом персонажа та його мовленням.

4. Когнітивний напрям

Розглядає персонажний дискурс як спосіб:

- репрезентації внутрішнього світу персонажа,
- об'єктивації його думок, цінностей, переконань,
- формування індивідуальних мовних картин світу.

Цей напрям відповідає на запитання: як персонаж мислить і як це мислення втілюється в мовленні? У сукупності ці підходи створюють багатовимірну картину персонажного дискурсу, яка дозволяє проводити комплексний аналіз мовлення персонажів у художньому творі. Важливо також простежити, як персонажний дискурс взаємодіє з культурними й ідеологічними контекстами. За Д. Камерон та Дж. Міллс, мовлення персонажів художньої літератури відображає не лише індивідуальні, а й суспільні установки — гендерні ролі, соціальні очікування, стереотипи поведінки й культурні норми [Cameron, 2003; Mills, 2003]. Це особливо помітно в сучасній жіночій прозі, де часто відтворюється конфлікт між індивідуальною ідентичністю та суспільними вимогами. З огляду на зазначене, персонажний дискурс доцільно розглядати як складну комунікативну систему, яка включає:

- множинність голосів персонажів;
- соціальну й прагматичну взаємодію між ними;
- індивідуалізовані мовні стилі;
- вербальну та невербальну поведінку;
- контекстуальні й культурні чинники;
- наративний спосіб репрезентації мовлення.

Таке розуміння дозволяє здійснити всебічний аналіз мовлення у художньому тексті та виявити закономірності, що об'єднують персонажів, а також ті, що відрізняють їх одне від одного. Підсумовуючи, можна

стверджувати, що персональний дискурс — це системна єдність мовленнєвих практик усіх персонажів художнього твору, яка формується під впливом соціальних, когнітивних, прагматичних і стилістичних чинників. Його вивчення дає можливість глибше зрозуміти внутрішню структуру художнього тексту, засоби створення образів персонажів, а також способи репрезентації соціальних реалій та комунікативних норм певного періоду. Логічним продовженням теоретичного аналізу персонального дискурсу є розгляд соціолінгвістичних характеристик тексту, що стане предметом наступного підрозділу.

1.2 Соціолінгвістичні характеристики тексту

Соціолінгвістика як напрям сучасної лінгвістики вивчає взаємозв'язок між мовою та суспільством, зосереджуючись на тому, як соціальні чинники впливають на мовну поведінку індивіда та мовну систему загалом. За визначенням В. Лабова, соціолінгвістика досліджує мовні варіації, зумовлені соціальними параметрами — статусом, віком, статтю, етнічністю, освітою та соціальною роллю мовця [Labov, 1972]. П. Трудгілл уточнює, що мовлення відображає не лише соціальні відмінності, а й динаміку соціальних змін, оскільки мовні варіанти є індикаторами ідентичності, групової належності та соціального досвіду [Trudgill, 2000]. Соціолінгвістичні характеристики тексту в художньому дискурсі розглядаються як сукупність мовних засобів, які відтворюють соціально марковані риси персонажів та комунікативних ситуацій. Дж. Голмс підкреслює, що соціолінгвістичний аналіз художнього тексту дозволяє простежити, як мовні одиниці репрезентують стосунки влади, комунікативні ролі та соціальні очікування [Holmes, 2013]. Отже, соціолінгвістичні характеристики тексту — це не лише структурні елементи мовлення, а й індикатори соціальних практик. У художньому

тексті соціолінгвістичні характеристики формуються за рахунок різних мовних рівнів:

1. Лексичний рівень

Лексика персонажів може відображати:

- соціальну групу (професіоналізми, жаргонізми),
- освітній рівень (слова іншомовного походження, термінологія),
- соціокультурне середовище (культурні реалії, маркери епохи),
- вікову ідентичність (молодіжний сленг, мовні інновації),
- гендерні особливості (мовні одиниці, типові для жіночого чи чоловічого мовлення) [Lakoff, 2004; Cameron, 2003].

2. Фонетико-орфоепічний рівень

Цей рівень у художньому тексті часто передається стилізацією:

- графічними засобами (скорочення, написання відтворює вимову),
- позначенням діалекту або соціолекту,
- фонетичними особливостями, характерними для певної соціальної групи.

Соціолінгвістичний аналіз таких особливостей дозволяє реконструювати соціальне походження персонажа.

3. Морфологічний рівень

Вибір граматичних форм також може бути соціально маркованим:

- вживання неформальних форм звертання,
- скорочені граматичні конструкції,
- використання нестандартних форм у мовленні персонажів із нижчих соціальних верств,
- надмірна нормативність або формальність у мовленні персонажів високого статусу [Wardhaugh, 2006].

4. Синтаксичний рівень

Стилістичні та синтаксичні особливості тексту відображають:

- рівень освіти мовця,
- його комунікативний стиль,
- емоційний стан,
- роль у спілкуванні.

Короткі, уривчасті конструкції передають імпульсивність або емоційність; складні, розгорнуті речення — інтелектуальність або офіційність.

5. Прагматичний рівень

Прагматичні характеристики включають:

- типи мовленнєвих актів (директиви, експресиви, комісиви тощо),
- стратегії ввічливості [Brown & Levinson, 1987],
- стратегії впливу (маніпуляція, переконання),
- вибір мовленнєвого етикету.

Прагматика художнього мовлення відображає соціальну взаємодію між персонажами.

Соціолінгвістичні характеристики художнього тексту тісно пов'язані з основними соціальними змінними, які визначають мовленнєву поведінку персонажів, зокрема соціальним статусом, роллю, віком, статтю, освітою, професією та культурним досвідом. Кожна з цих змінних впливає на вибір мовних засобів і способів комунікації. Соціальний статус персонажа визначає рівень формальності його мовлення, добір лексики та доміантні стратегії спілкування. Дослідження В. Лабова засвідчують, що представники різних соціальних верств відрізняються за ступенем нормативності мовлення, що відтворюється й у художніх текстах через стилістичні та мовні маркери [Labov, 1972]. У персонажів вищого соціального статусу мовлення, як правило, вирізняється структурною впорядкованістю, вживанням книжних елементів та формальними

конструкціями, тоді як персонажі з нижчих соціальних груп частіше використовують колоквиальну лексику, знижені форми, емоційні висловлювання та нестандартні мовні моделі. Важливим чинником формування соціолінгвістичних властивостей тексту є соціальна роль персонажа, яка визначає очікувані моделі поведінки в конкретних комунікативних ситуаціях. Теорія соціальних ролей Е. Гофмана дає підстави говорити про те, що мовлення людини змінюється залежно від того, яку функцію вона виконує в суспільній взаємодії, і ці закономірності успішно відтворюються в художніх текстах [Goffman, 1981]. Так, у спілкуванні з керівництвом персонажі виявляють більше формальності, стриманості, уживають ввічливі формули та опосередковані висловлювання, тоді як спілкування з друзями характеризується більшим ступенем відкритості, неформальності й емоційності. Таким чином, соціальна роль визначає стилістичний тон мовлення, домінантні наміри та характер взаємодії з іншими персонажами. Значний вплив на мовленнєву поведінку має гендер персонажа. Дослідники Р. Лакоф, Д. Таннен, Дж. Мілс і Д. Камерон підкреслюють, що чоловіки й жінки використовують різні комунікативні стратегії: жіноче мовлення частіше характеризується емоційністю, деталізацією та кооперативними стратегіями, тоді як чоловіче демонструє більшу прямоту, раціональність і стратегічну економність мовних засобів [Lakoff, 2004; Tannen, 1990; Mills, 2003]. У межах художнього тексту такі особливості відтворюються через характерні для персонажів мовні моделі, інтонаційні структури, добір дискурсивних елементів та прагматичних засобів. Вікові особливості мовлення є важливим соціолінгвістичним параметром, що дозволяє визначити приналежність персонажа до певної вікової групи та зрозуміти його комунікативну поведінку. За спостереженнями П. Еккерт, молодші мовці схильні до використання мовних інновацій, сленгу, динамічних структур і виразної суб'єктивності, тоді як старші демонструють стабільніші,

нормативніші моделі [Eckert, 2012]. У художніх текстах вікові особливості відтворюються не лише через лексику, але й через тематику висловлювань, ритм мовлення, ступінь емоційності або стриманості. Не менш значущим параметром є професія персонажа, яка впливає на добір термінології, використання професіоналізмів і спеціальних мовних формул. У художній літературі професійні маркери часто використовуються як інструмент ідентифікації соціального середовища героя та створення реалістичного мовного портрета. Характерною рисою соціолінгвістичного аналізу є також урахування етнокультурного чинника, оскільки культурний досвід та національна належність персонажа впливають на використання фразеологізмів, комунікативних норм, мовленнєвого етикету та ціннісних орієнтацій. Соціальні групи, до яких належить персонаж, також визначають особливості його мовлення. Мовлення представників різних соціальних верств, професійних спільнот або молодіжних субкультур має характерні лексичні та синтаксичні особливості, що відтворюються у художніх текстах для створення достовірного соціального тла. Особливу роль у соціолінгвістичному аналізі тексту відіграють дискурсивні маркери, які сигналізують про ступінь впевненості, емоційності, ввічливості чи соціальної дистанції. Вони є показниками соціальної поведінки персонажів та відображають їхні комунікативні наміри. Соціолінгвістичні характеристики, що лежать в основі художнього тексту, формуються через взаємодію мовних рівнів і соціальних чинників, які детермінують мовленнєву поведінку персонажів. Ці характеристики є важливим засобом репрезентації соціальних реалій і створення цілісної картини комунікативної взаємодії у художньому дискурсі.

Узагальнення наведених соціолінгвістичних параметрів дозволяє розглядати художній текст як складну систему, у якій мовні форми тісно пов'язані з соціальними ролями та характеристиками персонажів.

Соціолінгвістичні властивості тексту формуються через взаємодію соціального статусу персонажів, їхньої професійної, гендерної та вікової належності, а також через комунікативні стратегії, якими вони користуються у різних ситуаціях. У художньому дискурсі мовлення стає засобом відтворення соціальної ієрархії та соціальних відносин між персонажами, що робить його важливим інструментом інтерпретації соціального контексту твору. Соціолінгвістичні характеристики художнього тексту охоплюють кілька ключових аспектів. До першого належать соціальні параметри персонажа, що включають його статус, професію, рівень освіти, культурне походження та соціальний досвід. Ці чинники безпосередньо впливають на мовну реалізацію персонажа та сприяють формуванню його індивідуального мовного портрета. Другим аспектом є комунікативний стиль персонажа, який визначається ступенем формальності або неформальності мовлення, типом міжособистісної взаємодії, вибором стратегій ввічливості та емоційного забарвлення висловлювань. Комунікативний стиль формується під впливом соціальних ролей, які персонаж виконує у певних ситуаціях. Третім важливим аспектом є соціолінгвістичні маркери, що виявляються у лексичних, фонетичних, морфологічних та синтаксичних одиницях. Вони дозволяють ідентифікувати належність персонажа до конкретної соціальної групи, а також відтворюють його життєвий досвід і соціальне середовище. До таких маркерів належать сленг, професіоналізми, діалектизми, дискурсивні слова, мовленнєві формули ввічливості та інші елементи, які несуть соціальне значення. Соціолінгвістичні характеристики проявляються також у стратегіях соціальної взаємодії, що відображають владні відносини між персонажами, ступінь їхньої близькості або дистанційованості, конфліктність чи гармонійність комунікації. Соціокультурний контекст є ще одним чинником, що визначає функціонування соціолінгвістичних характеристик у тексті. Він включає моральні норми, культурні традиції,

очікування суспільства та ідеологічні установки, які формують соціальну поведінку персонажів і регулюють їхню мовну діяльність. У художньому творі соціокультурний контекст визначає, які моделі поведінки є прийнятними, а які порушують соціальні норми. У структурі художнього тексту соціолінгвістичні характеристики відбиваються не лише на мовному рівні, а й на рівні композиції та наративної організації. Спосіб побудови діалогів, чергування монологічного та діалогічного мовлення, внутрішній монолог персонажа – усе це сприяє формуванню багатогранного соціального виміру тексту. Наративні прийоми впливають на ступінь суб'єктивності та об'єктивності зображення подій, а також на спосіб репрезентації соціальної взаємодії між персонажами. Соціолінгвістичний підхід до аналізу художнього тексту дозволяє глибше зрозуміти механізми формування мовного образу персонажа, реконструювати соціальні фактори, що впливають на його мовну поведінку, та з'ясувати роль мовлення у відтворенні соціальної структури художнього світу. У результаті соціолінгвістичний аналіз стає ефективним інструментом інтерпретації комунікативної взаємодії персонажів і засобом виявлення соціально значущих смислів, закладених автором. Підсумовуючи зазначене, можна стверджувати, що соціолінгвістичні характеристики тексту формуються на перетині соціальних параметрів персонажів, їхньої комунікативної поведінки, мовних засобів і соціокультурного контексту. Усе це дозволяє розглядати художній текст як складний соціолінгвістичний феномен. На основі представлених теоретичних положень у наступному підрозділі буде визначено методику аналізу соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу, що стане основою для дослідження мовлення персонажів роману Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс».

1.3. Методика дослідження соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу в романі Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс»

Методика дослідження соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу ґрунтується на поєднанні теоретичних положень дискурсології, соціолінгвістики та прагмалінгвістики [van Dijk, 1997; Fairclough, 1995; Селіванова, 2010]. Оскільки персональний дискурс є складною комунікативною системою, у якій поєднані мовні, соціальні, психологічні та когнітивні складники, аналіз потребує комплексного підходу, що враховує взаємодію структурних і функційних особливостей мовлення персонажів [Бацевич, 2011]. У межах даного дослідження методика побудована на принципах системності, контекстуальності та інтерпретаційності, що дозволяє розглядати мовлення персонажів як засіб конструювання соціальної реальності художнього тексту [Schiffrin, 1994]. Передусім важливим етапом є визначення одиниць аналізу. У соціолінгвістичних дослідженнях персонажного дискурсу такими одиницями виступають окремі репліки персонажів у діалогах, фрагменти внутрішнього мовлення, авторські ремарки та наративні елементи, що містять соціально значущі маркери [Goffman, 1981]. Одиниці аналізу відбираються з урахуванням їхнього змістового навантаження, соціальної інформативності та функційної ролі в структурі тексту. Методичний інструментарій включає кілька взаємопов'язаних методів. Одним із основних є метод дискурс-аналізу, який дозволяє дослідити мовлення персонажів у тісному зв'язку з контекстом комунікації, соціальними ролями та мовними стратегіями [Gee, 1999]. Дискурс-аналіз зосереджується на визначенні того, як персонажі конструюють соціальні взаємини через мовленнєві дії, яким чином їхні висловлювання відображають соціальні норми та культурні моделі, і як у тексті реалізуються владні, статусні та емоційні відносини [Fairclough, 1995]. Ще

одним важливим методом є соціолінгвістичний аналіз, що передбачає виявлення соціальних змінних, які впливають на мовленнєву поведінку персонажів. У межах цього методу розглядаються соціальний статус, професійна належність, гендер, вікова категорія та соціальний досвід персонажів [Holmes, 2013; Trudgill, 2000]. Застосування соціолінгвістичного аналізу дозволяє встановити відповідність мовлення персонажів їхнім соціальним характеристикам, а також визначити індивідуальні та групові мовні особливості, що формують структуру художнього дискурсу. Прагмалінгвістичний метод застосовується для дослідження комунікативних стратегій і тактик, які використовують персонажі. У центрі уваги перебувають мовленнєві акти, типи ввічливості та способи керування комунікативною дистанцією [Brown & Levinson, 1987]. Прагматичний аспект дозволяє реконструювати комунікативні наміри персонажів і зрозуміти, як вони взаємодіють у межах різних соціальних ролей [Tannen, 1990]. Важливим елементом є також метод контекстуального аналізу, який передбачає інтерпретацію висловлювань персонажів з урахуванням соціокультурного, психологічного та сюжетного контексту [Wortham, 2001]. Завдяки цьому методу можливо простежити, як соціальні норми та культурні цінності позначаються на мовленні персонажів і як текст відтворює моделі комунікації, властиві відповідному суспільству. Окрему роль відіграє якісний аналіз мовного матеріалу, що ґрунтується на глибинній інтерпретації конкретних висловлювань і дозволяє виявити приховані смисли, символіку та прагматичні наміри персонажів [Auer, 1998]. Такий підхід є найбільш продуктивним при аналізі художнього тексту, у якому значна частина соціальної інформації реалізується імпліцитно. Забезпечення системності дослідження передбачає поетапну роботу з текстом. На першому етапі здійснюється попереднє прочитання роману й визначення соціально значущих ситуацій і взаємодій. На другому — виокремлення мовного матеріалу: реплік,

діалогів, внутрішніх монологів та авторських описів. Третій етап полягає у докладному аналізі відібраних фрагментів із застосуванням обраних методів, а четвертий — в узагальненні результатів та створенні соціолінгвістичного портрета персонажного дискурсу. Комплексне використання дискурсного, соціолінгвістичного, прагматичного, контекстуального та якісного аналізів забезпечує всебічне й науково обґрунтоване вивчення персонажного дискурсу. Обраний аналітичний підхід є релевантним для дослідження роману Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс», оскільки текст репрезентує значну кількість соціально та прагматично маркованих комунікативних ситуацій, що потребують поглибленої методичної інтерпретації. У межах методичного підходу також ураховано параметральну специфіку персонажного мовлення та його соціальну інтерпретацію.

У процесі аналізу персонажного дискурсу особливу увагу зосереджено на поєднанні кількісних та якісних параметрів тексту. Кількісний аспект передбачає фіксацію частотності мовних маркерів, що корелюють із соціальними змінними: інтенсифікаторів, дискурсивних пауз, риторичних вигуків, формул ввічливості, маркерів дистанції, невербальних вставок та інтонаційних переривань. Якісний аспект спрямовано на інтерпретацію прагматичних намірів персонажів та соціальної функціональності висловлювань. Такий двовимірний підхід дозволяє простежити не лише типи мовних стратегій, а й механізми їх соціальної зумовленості. Застосування дискурс-аналізу на матеріалі роману включає виокремлення трьох типів комунікативних ситуацій: діалогічних, внутрішньомовленнєвих та авторських інтерпретаційних вставок. Для кожного типу визначено набір критеріїв аналізу: статусна релевантність мовців, прагматична мета висловлювання, мовна тактика, реакція адресата, невербальні підсилення та інтертекстуальні імплікації. У межах

такого підходу дискурс персонажів розглядається не як лінійна послідовність реплік, а як соціальна структура, у якій мовлення відображає нерівність, символічну владу, індивідуальну емоційну позицію та комунікативну ініціативу. Соціолінгвістичний аналіз застосовано для диференціації мовних стратегій залежно від соціального статусу персонажа, його професійного досвіду, вікової категорії та гендерної приналежності. Виокремлення соціальних маркерів здійснюється шляхом зіставлення мовних моделей, що об'єктивуються через звертання, формули ввічливості, тип інтонації, ступінь експресивності та мовну економію. Особлива увага приділяється тому, як у межах персонажного дискурсу відтворюються соціальні ролі: лідер–адресат, мовна перевага–підпорядкування, емоційна самопрезентація–рольова дистанція. Прагматичний аналіз, інтегрований у загальну методикку, дозволяє дослідити мовленнєві акти не як статичні одиниці, а як інструменти соціального впливу. Зокрема, оцінюється співвідношення між прямими та непрямыми мовними актами, варіативністю вибачень та компліментів, стратегіями уникання конфлікту, тактиками збереження позитивного або негативного «образу Я», а також способами керування комунікативною дистанцією. Застосування цього методу є принципово важливим для дослідження роману, у якому соціальна оцінка та самозвітування є ключовими інтонаційними домінантами. Окрему роль відіграє контекстуальний аналіз, який передбачає інтерпретацію мовних одиниць із урахуванням соціокультурних маркерів британського суспільства 1990-х років: трансформацій гендерних ролей, зміни моделі романутичних взаємин, комерціалізації комунікації та інституціоналізації жіночої самооцінки. Під час аналізу відстежується, як персонажі відтворюють у мовленні культурні сценарії, закладені в тогочасному соціальному досвіді: прагнення до незалежності, водночас залежність від соціальної оцінки, балансування між індивідуальною ідентичністю та спільнотним

визнанням. Важливим компонентом методичного інструментарію є також інтерпретативний аналіз, який забезпечує виявлення імпліцитних змістів, незначущих на поверхневому рівні, але ключових для розуміння соціокультурної динаміки персонажного мовлення. Така інтерпретація дозволяє відтворити приховані інтенції персонажів, їхню дискурсивну поведінку, що не завжди вербалізується прямо, але зчитується через інтонаційні, ритмічні та контекстуальні елементи. Поєднання наведених методів забезпечує комплексне відтворення функційної природи персонажного дискурсу роману. Застосування дискурсного, соціолінгвістичного, прагматичного та контекстуального підходів у їхньому взаємозв'язку дозволяє обґрунтувати, яким чином мовленнєві практики формують соціально зумовлені моделі поведінки та ціннісні орієнтири персонажів. Методика дослідження у такий спосіб спрямована не лише на опис мовних одиниць, а на встановлення механізмів конструювання соціального досвіду через мовлення.

Отже, методичне підґрунтя дисертаційного дослідження формує рамку для розпізнавання та інтерпретації соціальних змінних у персонажному мовленні, забезпечуючи можливість системного аналізу взаємодії вербальних і соціальних компонентів тексту.

РОЗДІЛ 2. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРСОНАЖНОГО ДИСКУРСУ В РОМАНІ Г. ФІЛДІНГ «ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС»

2.1 Персональний дискурс роману Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс»

Персональний дискурс роману Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс» є багаторівневою комунікативною системою, у якій мовлення персонажів взаємодіє з наративною структурою, соціальним контекстом та жанровими особливостями твору. Роман створений у формі щоденника, що визначає специфічний спосіб репрезентації думок, переживань і мовлення головної героїні, однак не обмежує персональний дискурс виключно її суб'єктивним поглядом. Незважаючи на домінування внутрішнього монологу Бріджит, художній текст містить численні діалогічні ситуації, у яких взаємодіють різні персонажі, і їхнє мовлення формує широку палітру соціальних голосів. Щоденникова форма наративу зумовлює високу ступінь суб'єктивності, фрагментарності та емоційності дискурсу, адже мовлення головної героїні відтворюється як безпосередня фіксація її думок у конкретний момент. Такий тип письма активно застосовується в сучасній жіночій прозі та слугує засобом створення ефекту автентичності внутрішнього мовлення [Mills, 2003; Cameron, 2003]. Водночас у романі значну роль відіграє діалогічне мовлення, адже персонажі регулярно вступають у комунікативні взаємодії в різних соціальних контекстах: робочому середовищі, сімейних ситуаціях, дружніх компаніях, романтичних стосунках. Кожна така ситуація розкриває окремі соціолінгвістичні характеристики їхнього мовлення. Персональний дискурс у романі формують кілька груп персонажів: головна героїня Бріджит

Джонс, її друзі, родичі, колеги, керівництво, романтичні партнери та випадкові знайомі. Мовлення кожної групи має свої соціально зумовлені особливості. Центральною є мовленнєва поведінка Бріджит, що поєднує спонтанність, емоційність, самоіронію та значну кількість дискурсивних маркерів, притаманних неформальному міському спілкуванню. Проте не менш важливими є й інші персонажі — Марк Дарсі, Деніел Клів, Шерон, Джуд, Том, Пем і Колін Джонси, працівники видавництва, — адже саме у взаємодії між ними формується поліфонічний соціальний простір твору [Bakhtin, 1975]. Персонажний дискурс роману також демонструє співіснування різних соціальних і комунікативних стилів. Мовлення персонажів з вищого соціального прошарку, таких як Марк Дарсі, відзначається стриманістю, лаконізмом та нормативністю. Навпаки, персонажі середнього міського класу, що оточують Бріджит, використовують більш розмовний стиль, частіше вдаються до емоційних оцінок, ексламацій та жаргонізмів. Колеги й керівництво Бріджит, які репрезентують корпоративне середовище, демонструють мовлення, насичене професійною термінологією, шаблонними формулами та клішованими висловами, характерними для офісного дискурсу [Holmes, 2013]. У творі також простежуються гендерні та вікові соціолінгвістичні особливості. Мовлення жіночих персонажів має виразні емоційні та інтерпретативні риси, що відповідає спостереженням соціолінгвістів щодо гендерної комунікації [Lakoff, 2004; Tannen, 1990]. Чоловічі персонажі, навпаки, частіше використовують лаконічніші та раціональніші висловлювання, менше вдаються до емоційних коментарів. Крім того, у мовленні старших персонажів — особливо батьків Бріджит — відображаються культурні та мовні норми попереднього покоління, що створює соціальний контраст із мовленням молодших героїв. Таким чином, персонажний дискурс роману Г. Філдінг представляє собою багатовимірну систему, де взаємодіють різні соціальні голоси, стилістичні

реєстри, статусні позиції та комунікативні стратегії. Далі у наступній частині цього підрозділу увага буде зосереджена на глибшому окресленні соціолінгвістичного простору твору та ролі взаємодії персонажів у формуванні дискурсу роману. Персональний дискурс твору формується не лише внутрішнім мовленням головної героїні, але й численними діалогічними ситуаціями, у яких реалізуються соціально зумовлені моделі комунікації. Однією з ключових рис роману є яскраво виражена поліфонічність, що проявляється у співіснуванні різних мовленнєвих стилів, інтонацій, прагматичних установок та соціальних позицій персонажів. Поліфонія, у розумінні М. Бахтіна, означає наявність у тексті багатьох рівноправних голосів, кожен з яких має свій світогляд, мовний стиль та соціальну ідентичність [Bakhtin, 1975]. У романі Г. Філдінг ця поліфонічність реалізується через контрасти у мовленні між персонажами різного віку, статусу, професійної належності та соціального досвіду. Особливої уваги потребує аналіз того, як у романі репрезентовані соціальні ролі персонажів і яким чином вони впливають на їхні мовленнєві практики. Бріджит Джонс виступає в різних ролях — працівниці видавництва, доньки, подруги, коханої жінки, учасниці культурних подій — і кожна з цих ролей передбачає свій набір мовленнєвих стратегій. Соціальна роль у значенні Е. Гофмана передбачає очікувані моделі поведінки та відповідні комунікативні форми [Goffman, 1981]. Так, мовлення Бріджит у професійному середовищі позначене намаганням демонструвати компетентність і соціальну відповідність, тоді як у дружньому колі її комунікативна поведінка стає значно емоційнішою, спонтаннішою й менш нормативною. Соціальні ролі інших персонажів також визначають характер їхнього дискурсу. Мовлення Марка Дарсі наближене до офіційно-ділового стилю, вирізняється чіткістю та стриманістю, що відповідає його статусу успішного юриста та представника вищого соціального прошарку. Натомість Деніел Клів

демонструє інший стиль — більш розкуте, іронічне та фліртує мовлення, яке відображає його харизматичність та професійну належність до медійного середовища. Подруги Бріджит — Джуд, Шерон та Том — створюють інший соціальний простір, де домінують емоційність, обговорення особистих тем, іронічність та висока частотність дискурсивних маркерів. У мовленні старшого покоління — Пем і Коліна Джонсів — простежуються традиційні комунікативні моделі, формальність та прив'язаність до культурних норм, характерних для попередньої епохи. Таким чином, персонажний дискурс роману структурується за принципом соціального контрасту, що дозволяє авторці показати різноманітність соціальних груп та комунікативних стилів сучасного британського суспільства. Цей контраст забезпечує глибоку соціальну достовірність художнього світу твору, адже через взаємодію різних мовленнєвих стилів читач отримує можливість інтерпретувати соціальний простір, у якому існують персонажі. Мовлення героїв не є ізольованим: воно відображає типові моделі поведінки міських мешканців, представників середнього класу, офісних працівників, журналістів, інтелектуалів та старшого покоління. Важливо також зазначити, що персонажний дискурс роману включає не лише мовні особливості, а й невербальні та контекстуальні елементи. Авторські ремарки, внутрішні коментарі Бріджит, описи ситуацій і реакцій персонажів створюють цілісну картину комунікації, що виходить за межі суто мовленнєвих актів. Такий спосіб зображення відповідає сучасним тенденціям у художній прозі, де значну роль відіграє психологізація наративу та акцент на індивідуальному сприйнятті подій. У щоденниковій формі цей прийом набуває особливої ваги, адже майже кожна комунікативна подія подається крізь призму внутрішнього оцінювання головної героїні. Таким чином, у романі «Щоденник Бріджит Джонс» персонажний дискурс формується як система взаємодії різних мовленнєвих стилів і соціальних позицій, які відображають як

індивідуальні риси персонажів, так і загальні тенденції британського суспільства кінця ХХ століття. У наступній частині цього підрозділу буде розглянуто специфіку наративної організації роману та роль щоденникового формату у формуванні персонажного дискурсу. Важливою складовою персонажного дискурсу роману є специфіка наративної організації, яка суттєво впливає на спосіб відтворення мовлення персонажів та їхні комунікативні взаємодії. Формат щоденника передбачає безпосереднє фіксування подій з погляду головної героїні, що надає тексту високого ступеня суб'єктивності та емоційної насиченості. Бріджит не лише переказує зміст діалогів чи ситуацій, а й активно оцінює поведінку співрозмовників, інтерпретує їхні слова та реакції. Це створює ефект подвійного дискурсу: реальне висловлювання персонажів співіснує з його суб'єктивною інтерпретацією, яку подає оповідачка. Щоденниковий формат сприяє формуванню особливого типу внутрішнього мовлення, у якому поєднуються саморефлексія, самоіронія та спроби героїні впоратися з буденними та емоційними труднощами. Психологічна відкритість Бріджит надає її мовленню рис спонтанності та фрагментарності, що відтворюють природний перебіг думок і дозволяють читачеві простежити логіку її внутрішнього діалогу. Водночас цей внутрішній монолог не ізолює героїню від зовнішнього світу: численні діалоги з друзями, колегами та членами родини забезпечують присутність різних соціальних голосів у структурі тексту. Наративна організація роману визначає певну асиметрію між мовленням Бріджит та інших персонажів. З одного боку, її дискурс є домінантним через те, що саме він формує основний зміст щоденникових записів. З іншого боку, мовлення інших персонажів не менш значуще, адже кожна комунікативна взаємодія показує особливості їхніх соціальних ролей, особистісних рис та індивідуальних мовних моделей. Читач отримує доступ до мовлення цих персонажів через діалоги, непряму мову та коментарі Бріджит, що створює багаторівневу

структуру оповіді. Особливе місце в персонажному дискурсі твору займає дихотомія «внутрішній голос — зовнішня комунікація». Бріджит часто висловлює у щоденнику те, що не наважується сказати в реальній ситуації, або навпаки — переосмислює вже сказані фрази, аналізуючи їхнє емоційне забарвлення та соціальну відповідність. Така роздвоєність дискурсу дозволяє авторці продемонструвати, наскільки значущими для героїні є соціальні норми, очікування та стереотипи, що формують її мовленнєву поведінку. У структурі роману важливу роль відіграє також комічний ефект, який часто створюється завдяки мовленнєвим невідповідностям, прагматичним помилкам та соціальним непорозумінням. Комічність є своєрідним маркером соціальної напруги й водночас способом її зняття, оскільки невдалі комунікативні ситуації допомагають розкрити вразливість персонажів, їхні внутрішні суперечності та невпевненість у соціальному середовищі. Через такі елементи авторка передає характерні риси комунікативної культури британського середнього класу, де іронія, самоіронія та емоційний самоконтроль є типовими складниками повсякденного спілкування. Персональний дискурс роману можна розглядати як складну систему, у якій внутрішній монолог героїні, діалогічні взаємодії, наративна перспектива та соціальні характеристики персонажів взаємодіють між собою, створюючи цілісну модель художньої комунікації. Таке поєднання різних дискурсивних елементів забезпечує багатогранність погляду на соціальні відносини, що відтворюються в тексті, та дозволяє здійснити глибокий аналіз мовленнєвої поведінки персонажів. Виявлення цих особливостей створює підґрунтя для більш детального осмислення динаміки персонажного мовлення.

Особливу увагу привертає лінгвістичне оформлення самооцінки персонажів, що стає індикатором їхньої соціальної позиції у сюжетному просторі. У мовленні представників середнього класу домінують емоційно

марковані конструкції, експресивні вигуки та інтенсифікатори, які створюють ефект постійної корекції власної поведінки. Такі мовні формули виконують не лише виражальну, а й регулятивну функцію, нормуючи переживання та модель очікуваної соціальної відповідності. На противагу емоційній насиченості молодшого покоління мовлення старших персонажів позначене прагматичною обережністю та компресованою структурою висловлювання. Домінування нейтральної лексики, формульних виразів ввічливості та уникання зайвого опису реалізує комунікативну стратегію досвідчених мовців, для яких вербалізація не є способом самопідтвердження, а лише інструментом соціальної взаємодії. Стриманість тут не свідчить про брак емоції, а демонструє культурну модель дистанційованого мовного позиціонування. Варто підкреслити, що різні соціолінгвістичні моделі не вступають у прямий конфлікт, а співіснують у межах однієї комунікативної системи. У просторі роману співпрацюють три взаємопов'язані реєстри: емоційно-розмовний, статусно-офіційний та іронічно-грайливий. Їхня послідовність у мовленні персонажів становить не фрагментарність, а поліфонію, де кожен голос виконує власну інтерпретаційну функцію. Таким чином лінгвістичне навантаження переноситься з інформаційного рівня на соціальний та психологічний. Важливим аспектом є функціонування іронії як стабілізаційного механізму. У мовленні молодшого покоління іронічні формули знижують вагу емоційної напруги, перетворюючи провини, страхи чи сором на соціально припустимі елементи комунікації. Навпаки, для комунікації старших персонажів іронія стає не способом емоційної компенсації, а інструментом інтелектуального дистанціювання, що допомагає зберегти власну суб'єктність без втрати соціального авторитету. У системі мовної взаємодії також простежується чіткий розподіл між комунікативною ініціативністю та лінгвістичною реактивністю. Одні персонажі привласнюють собі право визначати темп розмови, її ритм та

емоційний градус, інші — вибудовують мовну тактику на принципах обережного сприйняття та смислового спостереження. Це обумовлює стабільність соціальної ієрархії в межах діалогу: мовленнєвий вплив породжує структурну нерівність, а реактивність створює можливість контролювати власну емоційну участь.

Таким чином, соціолінгвістичні характеристики персонажного мовлення виявляються не просто стилістичними особливостями конкретних висловлювань, а формою комунікативного розподілу ролей. Умовність інтонацій, вибір риторичних стратегій, інтенсивність або приглушеність емоційного сигналу утворюють систему, у якій мовлення постає маркером соціального досвіду та культурної самоідентифікації. Присутність різних мовних реєстрів, що не конкурують, а співіснують, створює цілісну модель мовної репрезентації персонажів у межах роману.

2.2. Соціолінгвістичні характеристики персонажного мовлення

Соціолінгвістичні характеристики персонажного мовлення в романі Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс» формуються під впливом соціального становища, професійної належності, віку, гендеру та соціальних ролей персонажів. Мовлення кожного героя відображає його соціальну ідентичність, досвід і комунікативну поведінку, що дає змогу розглядати персонажний дискурс як засіб репрезентації соціальної стратифікації, характерної для британського суспільства кінця ХХ століття. Застосовуючи принципи соціолінгвістичного та прагмалінгвістичного аналізу, можна визначити, що мовні особливості персонажів у романі є системними та функційно зумовленими [Holmes, 2013; Trudgill, 2000]. Мовлення головної героїні, Бріджит Джонс, становить центральний сегмент персонажного дискурсу, проте його соціолінгвістичний аналіз

вимагає співставлення з мовленням інших персонажів, які формують різні соціальні контексти роману. Мовлення Бріджит вирізняється високим ступенем емоційності, частотним використанням дискурсивних маркерів, окличних конструкцій, еліпсисів і розмовних висловів. Такі характеристики зумовлені її соціальним статусом міської жінки середнього класу, активною участю у професійному та дружньому спілкуванні, а також впливом медіакультури, яка формує її мовні уподобання. Значний обсяг внутрішнього мовлення героїні демонструє її схильність до саморефлексії та оцінювання подій, що проявляється в суб'єктивності й фрагментарності її висловлювань. Разом із тим, аналіз мовлення інших персонажів показує, що роман ґрунтується на різко окреслених соціальних і стилістичних контрастах. Мовлення Марка Дарсі, одного з ключових чоловічих персонажів, відзначається стриманістю, логічною організованістю, низьким рівнем емоційності та відсутністю надмірних мовленнєвих засобів. Його стиль комунікації відповідає професії юриста та соціальному становищу представника вищого середнього класу. На відміну від нього, мовлення Деніела Кліва є більш динамічним, неформальним і позначеним елементами іронії та флірту. Воно репрезентує більш гнучкий стиль соціальної поведінки, характерний для медійної сфери та творчих професій. Дружнє коло Бріджит — Шерон, Джуд та Том — утворює окремий соціально-комунікативний простір, де домінує розмовність, підвищена експресивність та використання емоційно забарвлених лексичних одиниць. Мовлення цих персонажів часто відзначається інтенсифікаторами, повтореннями, паузами, вигуками та розмовними кліше, що відображає близькість їхніх взаємин і неформальний характер спілкування. Соціальні ознаки їхнього мовлення відповідають моделі комунікації, притаманній молодим освіченим міським жінкам і чоловікам, які активно взаємодіють у межах дружньої групи. Окрему групу становлять персонажі старшого покоління — Пам та Колін

Джонси, а також знайомі батьків Бріджит. Їхнє мовлення характеризується більшою формальністю, уживанням традиційних форм ввічливості та усталених соціальних шаблонів. Висловлювання старших персонажів часто мають нормативний характер, відзначаються стриманим емоційним тоном і демонструють прихильність до культурних цінностей, пов'язаних із попередньою епохою. Такий тип мовлення створює контраст із комунікативним стилем молодшого покоління, де переважають емоційність, іронія та відкрита саморефлексія [Cameron, 2003]. Соціолінгвістичні характеристики мовлення персонажів роману також проявляються на рівні використання лексики, яка відображає їхню професійну сферу, стиль життя та соціальні зв'язки. Персонажі корпоративного середовища, зокрема колеги Бріджит, використовують професійну термінологію, типові для офісного спілкування клішовані вислови, формули ввічливості та узуальні англійські корпоративні фрази, що відображає специфіку сучасного бізнес-дискурсу. Їхнє мовлення характеризується інформативністю, прямою та чіткою структурою, що відповідає вимогам робочого середовища та професійних комунікативних норм. Особливо показовими з погляду соціолінгвістики є мовленнєві стратегії та тактики, які персонажі використовують залежно від комунікативної ситуації. У діалогах між Бріджит і Деніелом Клівом простежуються стратегії флірту, підкреслена неформальність і навмисне використання жартівливих або двозначних висловлювань, що реалізує прагматичну тактику зближення. Натомість спілкування Бріджит з Марком Дарсі вирізняється більшою стриманістю, формальністю та обережним добором мовних засобів, що відображає соціальну дистанцію між персонажами та різницю в їхніх статусах. Мовленнєва поведінка героїв у таких випадках відповідає принципам теорії ввічливості, описаним П. Браун і С. Левінсоном, де вибір стратегії залежить від соціальної дистанції, статусних відмінностей і комунікативних намірів [Brown & Levinson,

1987]. Також варто зазначити, що мовлення персонажів нерідко містить ознаки кодування емоційного стану, що відображається через використання інтенсифікаторів, вигуків, внутрішніх пауз, синтаксичних повторів і метафоричних висловів. Наприклад, Бріджит, зіткнувшись із соціальним тиском або власною невпевненістю, активно вдається до експресивних мовних форм, зокрема знижених фраз, самоіронічних коментарів та гіперболізації. Емоційність її мовлення є характерною рисою сучасної жіночої комунікації, яку описують дослідники гендерної лінгвістики [Lakoff, 2004; Mills, 2003]. Подруги Бріджит, своєю чергою, також демонструють високу експресивність, однак вона здебільшого спрямована назовні й реалізується у спільному емоційному обговоренні подій, тоді як у Бріджит значна частина емоцій вербалізується через внутрішній монолог. Соціолінгвістично значущими є й відмінності у використанні мовних формул ввічливості між представниками різних соціальних груп. Персонажі старшого покоління демонструють більшу прихильність до традиційних форм комунікативної етики, таких як формальні звертання, непрямі прохання та нормативні формули соціальної підтримки. Для молодших персонажів, навпаки, характерні неформальні форми звертання, еліптичні конструкції та знижені експресивні елементи, що відображає сучасні тенденції усного мовлення британського середнього класу [Holmes, 2013]. Певний інтерес становить аналіз того, як соціальна належність персонажів визначає їхню позицію в комунікативних взаємодіях. Марк Дарсі, як представник вищого соціального прошарку, у діалогах часто виступає в ролі більш стриманого та раціонального співрозмовника, тоді як Бріджит або її друзі займають активнішу, емоційнішу позицію. Такий розподіл комунікативних ролей узгоджується зі спостереженнями соціолінгвістів щодо залежності мовної поведінки від статусу та типу соціальної групи [Labov, 1972]. У діалогах між персонажами, які належать до різних соціальних верств, також

простежується різниця в ступені формальності, прямоти та мовленнєвої ініціативності. Соціолінгвістичні характеристики персонажного мовлення в романі виявляються також у способі використання стилістичних і синтаксичних конструкцій, які відображають комунікативну манеру персонажів та їхнє соціальне самовизначення. Мовлення Бріджит характеризується синтаксичною фрагментарністю, застосуванням коротких висловлювань, повторів, неповних речень і внутрішніх пауз, що створює ефект живого, спонтанного мислення. Подібні синтаксичні особливості слугують засобом відтворення ідіостилю персонажа та одночасно є індикаторами емоційного стану, невпевненості або когнітивного напруження. Внутрішній монолог героїні часто містить паралельні конструкції, ритмізовані фрази та стилістичні контрасти, що відображає складну взаємодію між думками та емоційними реакціями персонажа. У діалогічному мовленні інших персонажів синтаксична організація також демонструє соціальні та індивідуальні відмінності. Мовлення Марка Дарсі здебільшого вирізняється чіткою побудовою, структурною завершеністю та логічною послідовністю, що відповідає образу стриманої, раціональної людини з високим рівнем освіти. У репліках Деніела Кліва, навпаки, переважають динамічні, інтонаційно виразні конструкції, які супроводжуються вставними елементами, жартівливими коментарями та стилістичними привнесеннями, характерними для неформальної міської комунікації. Такі відмінності свідчать про соціо- та психолінгвістичні аспекти формування мовленнєвої поведінки персонажів. Окремого аналізу потребує використання дискурсивних маркерів. У мовленні Бріджит вони виконують функцію структурування думок, пом'якшення або підсилення висловлювань, а також відображають її комунікативну невпевненість. У мовленні її друзів дискурсивні маркери здебільшого використовуються як засіб підтримання динаміки розмови та емоційного контакту. Натомість у мовленні

персонажів старшого покоління ці елементи з'являються рідше, що підкреслює їхню більшу прихильність до нормативності та традиційних стилістичних моделей. Соціолінгвістично значущим є і те, як персонажі використовують мовні стратегії регулювання соціальної дистанції. Бріджит часто демонструє прагнення до комунікативного зближення, що виявляється у використанні неформальних звертань, жартівливих формул і експресивних висловів. Марк Дарсі, навпаки, обирає стратегії збереження дистанції, подає інформацію стримано, уникає надмірної емоційності і тим самим формує образ людини із сильними соціальними межами. Деніел Клів використовує іншу модель — поєднання наближення та фліртової гри, завдяки чому створює ефект контрольованої неформальності. Такі комунікативні відмінності демонструють залежність мовної поведінки персонажів від їхньої соціальної ролі, статусу, характеру і міжособистісної взаємодії. Гендерний аспект також відіграє помітну роль у формуванні соціолінгвістичних характеристик. Жіночі персонажі значно частіше використовують експресивні, емоційно забарвлені конструкції, риторичні питання, вигуки та саморефлексивні коментарі, що узгоджується з висновками дослідників гендерного мовлення [Lakoff, 2004; Tannen, 1990]. Чоловічі персонажі, особливо ті, які належать до професійних сфер із високою формальністю (юриспруденція, журналістика), демонструють стриманіші й раціональніші комунікативні моделі, використовуючи структурно завершені висловлювання і меншу кількість емоційних маркерів. Уся система персонажного мовлення в романі побудована таким чином, що соціолінгвістичні особливості підтримують загальний художній задум твору. Мови персонажів відображають соціальну різноманітність сучасного британського суспільства, його цінності, комунікативні норми та типові для певних соціальних груп мовленнєві патерни. Виявлені характеристики створюють підґрунтя для поглибленого аналізу мовних особливостей персонажного дискурсу, який буде здійснено в підрозділі 2.3,

де увагу буде зосереджено на детальному соціолінгвістичному дослідженні мовлення кожного з ключових персонажів.

2.3. Соціолінгвістичний аналіз персонажного дискурсу

Соціолінгвістичний аналіз персонажного дискурсу роману Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс» дає змогу простежити, яким чином соціальні ролі, статусні позиції, гендерні характеристики, професійна належність та індивідуальні особливості персонажів визначають їхню мовленнєву поведінку. Мовлення кожного персонажа формується на перетині соціальних норм і комунікативних стратегій, а тому розгляд цих особливостей дозволяє глибше зрозуміти як структуру дискурсу, так і соціальний контекст, у якому перебувають герої роману. Центральною фігурою персонажного дискурсу є Бріджит Джонс, і її мовлення становить основний пласт тексту. Проте для адекватного соціолінгвістичного аналізу важливо співставляти її мовні особливості з мовленням інших персонажів, оскільки індивідуальний дискурс набуває значення лише у взаємодії з соціальним середовищем. Мовлення Бріджит характеризується високим ступенем суб'єктивності, що відображає жанрову природу щоденника. Її висловлювання містять значну кількість експресивних конструкцій, емоційно забарвлених слів, іронії, риторичних питань та внутрішніх коментарів, які формують образ людини, розташованої між соціальною адаптацією та особистісною невпевненістю. Частотне використання дискурсивних маркерів і скорочених синтаксичних конструкцій підкреслює фрагментарність її мислення та спонтанність реакцій, що особливо помітно у ситуаціях соціального тиску або комунікативної невдачі. Важливим елементом мовлення Бріджит є її схильність до самооцінкових висловлювань, метакомунікативних коментарів і

мовленнєвих стратегій самоприниження. Цей феномен відповідає комунікативній моделі, описаній дослідниками жіночого мовлення, які підкреслюють важливість саморефлексії, полегшення напруження через іронію та використання знижених конструкцій для пом'якшення потенційно загрозливих для «обличчя» ситуацій [Lakoff, 2004; Tannen, 1990]. У дискурсі Бріджит такі стратегії виконують функцію компенсатора соціальної невпевненості та водночас є способом позначення її індивідуальної ідентичності. На відміну від Бріджит, мовлення Марка Дарсі демонструє діаметрально протилежні риси. Воно характеризується стриманістю, нормативністю, лаконізмом і високим ступенем структурної впорядкованості. Комунікативні стратегії Марка спрямовані на збереження соціальної дистанції, що проявляється у використанні формальніших конструкцій, обмеженій кількості емоційних елементів і чіткому логічному структуруванні висловлювань. Його дискурс відповідає статусу освіченого, культурного, високостатусного професіонала і демонструє мовну поведінку, характерну для британського вищого середнього класу. Соціальні чинники, зокрема походження, професія та виховання, відіграють у цьому ключову роль, визначаючи прагматичну стриманість і формальність його комунікації. Персонаж Деніел Клів представляє іншу стильову та соціолінгвістичну модель. Його мовлення позначене невимушеністю, гумором, свободою висловлювання, елементами гри та флірту. У репліках Деніела часто зустрічаються двозначні формулювання, жартівливі інтенсифікатори, іронічні зауваги та легкі провокації, що формують образ харизматичного чоловіка, який впевнено почувається у межах соціальної взаємодії. Його дискурс демонструє комунікативні стратегії наближення, притаманні медійному й корпоративно-творчому середовищу, де важливими є динамічність, дотепність та емоційна привабливість. Значну роль у формуванні соціального тла роману відіграє мовлення друзів Бріджит — Джуд, Шерон та Тома. Їхній дискурс

відзначається підвищеною емоційністю, тематичною зосередженістю на особистому житті, використанням сучасних фразем і розмовних конструкцій, що відповідає комунікативним моделям міської молоді. У їхньому мовленні спостерігається висока частотність інтенсифікаторів, вигуків, стилістичних контрастів і самоіронічних елементів, які створюють атмосферу відкритої емоційної взаємодії. Їхні комунікативні стратегії ґрунтуються на підтримці, співпереживанні, солідаризації та знятті соціального напруження через гумор — типові риси дружнього міського дискурсу [Cameron, 2003]. Соціолінгвістично значущим компонентом персонажного дискурсу є мовлення представників старшого покоління, насамперед Пам і Коліна Джонсів, батьків головної героїні. Мовна поведінка цих персонажів демонструє відмінність між поколіннями, яка визначається культурними нормами, освітнім досвідом та соціальними цінностями, сформованими у другій половині ХХ століття. Їхні висловлювання мають більш формальний характер, що проявляється у використанні усталених мовних формул, нормативних синтаксичних конструкцій і стриманого емоційного забарвлення. Їхня комунікативна поведінка передбачає ввічливість, дотримання дистанції, наявність ритуалізованих фраз та соціально прийнятних формул підтримки. Це створює виразний контраст з мовленням молодших персонажів, у яких переважають розмовність, емоційність, гнучкість синтаксису та прагнення до комунікативної відкритості. Персонажі старшого покоління демонструють також типову для їхнього соціального прошарку прагматичну модель непрямой комунікації. У висловлюваннях Пам Джонс простежуються пом'якшувальні конструкції, натяки, обережні оцінки, що відповідає стратегіям уникнення конфлікту та збереження соціальної гармонії. Колін Джонс, навпаки, схильний до більш прямолінійних коментарів, що відображає традиційну чоловічу комунікативну модель покоління, вихованого в умовах патріархальних очікувань. Обоє

демонструють мовну поведінку, яка різко контрастує з постмодерною манерою Бріджит та її друзів, що підкреслює конфлікт між поколіннями у сфері комунікації. Окрему групу персонажів становлять колеги Бріджит по роботі, чия мовленнєва поведінка відтворює особливості корпоративного середовища кінця 1990-х років. Мовлення цих персонажів характеризується поєднанням професійної лексики, шаблонних висловлювань, прямоти та вимог до лаконічності. У спілкуванні з керівництвом та підлеглими використовуються стратегії владного контролю, структурної компліментарності або дистанціювання, що відповідає теорії комунікативних ролей у професійному контексті [Holmes, 2013]. Їхнє мовлення інформативне, чітко спрямоване на досягнення робочого результату, а рівень емоційності значно нижчий порівняно з дружнім і побутовим дискурсом героїв. Соціолінгвістичний аналіз також показує, що кожна група персонажів не лише має власний мовний стиль, а й формує певний тип комунікативного простору, який впливає на мовленнєву поведінку Бріджит. Наприклад, у професійному контексті героїня намагається контролювати власні висловлювання, уникати емоційних реакцій і дотримуватися очікуваних соціальних норм. Натомість у колі друзів вона демонструє розкутість, вербалізує навіть дрібні емоційні деталі, використовує просторічні конструкції й активно вдається до самоіронії. У сімейних ситуаціях її мовлення коливається між формальністю перед старшими і прагненням до збереження власної незалежності, що створює додаткові колізії у взаємодіях із батьками. Характерною рисою персонажного дискурсу роману є те, що мовлення героїв не існує ізольовано — воно формується у процесі соціальної взаємодії. У діалогах між персонажами різних соціальних груп чітко простежуються відмінності у комунікативних стратегіях, що дозволяє авторці за допомогою мовлення показати соціальну неоднорідність британського суспільства. Зіткнення стилів — стриманості Марка,

невимушеності Деніела, експресивності друзів Бріджит та формальності старшого покоління — створює поліфонічний соціальний ландшафт твору, у якому кожен мовний жест набуває соціального значення. Такі відмінності виявляють взаємозалежність соціальних параметрів персонажів і вибору мовних засобів. Коли Бріджит взаємодіє з високостатусними персонажами, її мовлення часто стає більш стриманим, зменшується кількість емоційних висловів і дискурсивних маркерів. У ситуаціях соціального тиску вона може демонструвати нерішучість, паузи, невпевнені конструкції, що відображає вплив статусної нерівності на мовну поведінку. У взаємодії з друзями її дискурс, навпаки, набуває ознак максимального емоційного розкриття, що засвідчує важливість соціальної підтримки та групової солідарності. Мовлення другого плану персонажів — таких як Ребекка, Джоанна, працівники телекомпанії або знайомі батьків — також виконує соціолінгвістичну функцію, оскільки підкреслює різноманітність соціальних підсистем у тексті. Їхні репліки нерідко використовуються для демонстрації соціальних контрастів, іронічних ситуацій або конфліктів статусу. Таким чином, через мовну поведінку навіть другорядних персонажів авторка передає багатосаровість соціального середовища. Зіставлення мовлення різних персонажів у романі Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс» дає змогу виокремити низку соціолінгвістичних закономірностей, за якими формується комунікативна взаємодія між героями. Однією з таких закономірностей є залежність мовленнєвої поведінки від соціальної ролі та статусної позиції персонажа. У діалогах між представниками вищого та середнього класів виявляється чітка різниця в ступені формальності: персонажі з високим соціальним статусом тяжіють до стриманості, логічності та нормативності, тоді як герої середнього класу відзначаються більшою емоційністю, гнучкістю та спонтанністю. Ця різниця виявляється не лише на рівні лексики, а й на рівні синтаксису, інтонації та прагматики. Іншою важливою

закономірністю є гендерна специфіка мовлення персонажів. Жіночі персонажі використовують розгорнуті, емоційно насичені висловлювання з високою частотністю дискурсивних маркерів, риторичних питань і самоіронічних висловлювань, тоді як чоловічі персонажі демонструють більш лаконічні, раціонально структуровані та менш емоційні висловлювання. Це відповідає загальним тенденціям гендерної комунікації, описаним у соціолінгвістичних дослідженнях, і підкреслює різницю у способах конструювання соціальних стосунків між персонажами. Крім того, у романі простежується залежність мовлення від вікових відмінностей. Мовлення персонажів старшого покоління є більш консервативним, статичним, заснованим на культурних нормах попередньої епохи, що проявляється у формальних звертаннях, поміркованому емоційному забарвленні та традиційних мовленнєвих формулах. Мовлення молодших персонажів, навпаки, вирізняється динамічністю, відкритістю та експресивністю, що відображає мовні тенденції сучасного міського середовища. У результаті виникає система соціальних контрастів, яка пронизує весь дискурс роману та формує його соціолінгвістичний ландшафт. Соціолінгвістичний аналіз також показує, що мовлення персонажів не є статичним: воно змінюється залежно від контексту, комунікативної ситуації та емоційного стану героя. Ця динаміка особливо помітна у мовленні Бріджит, яке варіюється від стриманої професійної манери до емоційного, фрагментарного внутрішнього монологу. Зміни її мовлення у присутності різних персонажів демонструють вплив соціальних ролей і міжособистісних стосунків на комунікативну поведінку. Така варіативність підкреслює важливість контекстуального підходу до аналізу персонажного дискурсу. Важливим результатом соціолінгвістичного аналізу є виявлення соціальних відносин, які формуються через мовлення. У взаємодії Бріджит із Марком Дарсі проявляється статусна нерівність, що впливає на стратегічний вибір

мовних засобів. Її діалоги з Деніелом Клівом містять елементи гри та флірту, що створює іншу комунікативну модель. У дружньому середовищі вона демонструє повну мовленнєву відкритість, тоді як у професійному контексті її мовлення стає стриманим і підпорядкованим соціальним очікуванням. Усе це свідчить про те, що мовлення персонажів є інструментом взаємодії, самопрезентації та формування соціальних зв'язків. Загалом соціолінгвістичний аналіз персонажного дискурсу роману «Щоденник Бріджит Джонс» показує, що мовлення персонажів є чутливим до соціальних чинників і відображає складну систему соціальних ролей, статусів і стосунків. У романі мова виконує функцію не лише засобу комунікації, але й механізму соціальної інтерпретації, самовираження та конструювання соціальної реальності. Виявлені соціолінгвістичні особливості створюють підґрунтя для формування цілісної моделі персонажного дискурсу, що відображає соціальну багатомірність художнього світу Г. Філдінг. Для поглиблення виявлених характеристик необхідним є безпосередній аналіз персонажного мовлення, заснований на конкретних дискурсивних фрагментах роману.

Для ілюстрації мовної самооцінки та самоіронії наведемо фрагмент авторського опису, де щоденниковий формат стає засобом самоідентифікації:

“January 1st

9st 2, alcohol units 4, cigarettes 22, calories 5423.

Bridget Jones's New Year's Resolutions:

I will not smoke.

I will not get upset over men.

I will not obsess over Daniel Cleaver.

I will be a better person.” (Fielding, 2001, p. 3–4)

У цьому фрагменті репрезентовано типовий для Бріджит наративний механізм самонагляду: кількісні показники («alcohol units», «cigarettes», «calories») слугують інструментом морального контролю, тоді як перелік резолюцій демонструє культурну схему жіночої саморегуляції. Форма списку, відсутність описових речень, рубрикація та пунктирність передають внутрішній ритм самообмеження. Характерною є також тенденція до емоційної гіперболізації, що виявляється у щоденниковому коментарі після чергової невдалої спроби самоконтролю:

“Oh God. Weight 9st 6. Have eaten entire cheese, half a cake, 14 chocolates. Am turning into human blancmange.” (Fielding, 2001, p. 67).

Метафоричне порівняння «human blancmange» виступає стратегією самоіронічного дистанціювання: героїня одночасно висміює власні харчові зриви та знімає психологічну напругу. Емоційна перебільшеність не є ознакою наївності, а способом соціально зумовленого жіночого самонагляду. Показовим є висловлювання, у якому Бріджит оцінює власний соціальний статус і романтичну невлаштованість:

“Cannot believe I am still single. Everyone else seems to have husbands, houses, careers, babies...” (Fielding, 2001, p. 89)

Повтор структури «husbands, houses, careers, babies» виконує функцію інтонаційної градації: кожен іменник уособлює соціальний маркер успішності. Дискурс Бріджит тут репрезентує зіткнення індивідуальної самооцінки з нормативною культурною моделлю дорослішання. У фрагменті після чергової взаємодії з Деніелом виявляється механізм внутрішнього самонавіювання, що межує з емоційним контролем:

“Will ignore Daniel. Will not call Daniel. Will focus on self-respect. Will be strong.” (Fielding, 2001, p. 134)

Повторювані імперативи «Will ignore», «Will not call» відтворюють когнітивний розрив між бажанням і обов'язком. Синтаксична фрагментація передає не стільки стійку рішучість, скільки спробу її мовної симуляції.

У мовленні Деніела Клівера іронія поєднується з контрольованою інтонацією флірту, що формує гендерну асиметрію у спілкуванні. Показовим є фрагмент їхнього листування, де гра з інтимністю реалізована через жартівливі імперативи:

“Ah, Miss Jones. You are a terribly bad girl. Try not to fall in love with me today.” (Fielding, 2001, p. 78)

Емоційно-підкреслена адресація «Miss Jones» сигналізує дистанцію, тоді як імперативна структура «Try not to fall in love» приховує домінуючу позицію мовця. Деніел не визнає потенційної рівності ролей, натомість кодує стосунок як гру фліртового контролю, де емоційна відповідальність покладена на героїню. Інша сцена ілюструє механізм двозначного романтичного підкріплення:

“Lunch? If you promise not to gaze at me adoringly over the table.” (Fielding, 2001, p. 105).

Формально люб'язна пропозиція «Lunch?» миттєво перевертається іронічною умовою. Синтаксична модель вибудовує асиметрію: Деніел позиціонує себе об'єктом захоплення і одночасно знімає з себе відповідальність за емоційну взаємодію. Ролі стають нерівними: жінка сприймає, чоловік дозволяє бути сприйнятим. Маніпулятивний характер мовлення увиразнюється і в компліментах-маскуваннях:

“You are deliciously chaotic, Jones.” (Fielding, 2001, p. 146).

Комплімент «chaotic» приховує оцінку, а не схвалення: жінка тут не рівноправна співрозмовниця, а емоційний сюжет. Лексема «deliciously» еротизує хаотичність як елемент споживання, а не партнерства, що оформлює дискурс Деніела як привабливо-маніпулятивний.

На протигагу вербальній експресії Клівера мовлення Дарсі вирізняється формалізованістю та підкресленою ввічливістю. Уже в першій сцені мотив дистанції проявляється у нейтральному привітанні:

“How do you do?” (Fielding, 2001, p. 14).

Цей мінімалістичний етикетний жест не передає емоції, натомість відтворює суворо регламентований класовий код британської ввічливості. Відсутність розгорнутої формули чи вираженого інтересу підкреслює соціальну стриманість, а не холодність. Поступове зняття дистанції вербалізується через пом’якшену модальність:

“I think you may have misunderstood me, Bridget.” (Fielding, 2001, p. 213).

Епістемічний модальний вираз «I think» виконує функцію комунікативного пом’якшення. Замість конфронтації Дарсі пропонує інтерпретацію, не заперечуючи співрозмовницю. Його соціолінгвістичний стиль вирізняється ввічливою раціональністю на протигагу іронічній недбалості Деніела. Дарсі ніколи не переходить до флірту як засобу управління діалогом. Навіть у ситуаціях, де інший чоловічий персонаж демонструє вербальну перевагу, Дарсі зберігає стриману позицію:

“You don’t have to explain anything to me.” (Fielding, 2001, p. 287).

Форма дозволу «don’t have to» не є актом влади, а радше визнанням суб’єктності співрозмовниці. Дарсі знімає тиск і норму відповідальності,

тим самим створюючи альтернативну модель комунікативної чоловічої поведінки — не експансивну, а врівноважену.

У мовленні Джуд і Шаззер домінує стратегія вербальної взаємопідтримки через експресивну оцінку та гумор. Зокрема у сцені після чергового розчарування Бріджит:

“You are not a failure. Men are just emotional wallpaper.” (Fielding, 2001, p. 168).

Фраза «emotional wallpaper» демонструє цілеспрямоване знецінення чоловічої поведінки як способу відновлення жіночої впевненості. Лінгвістичне перебільшення виконує терапевтичну функцію — нормалізує емоційну нестабільність і повертає суб’єктність. Спільнота підтримки використовує гіперболізацію як тактику зняття напруги:

“Stop apologizing. You’ve done nothing wrong. He is just an idiot.” (Fielding, 2001, p. 230).

Імперативи «Stop», «You’ve done nothing wrong» є мовними актами відновлення самооцінки. У цій лінії дискурсу не існує чоловічого судження, а є жіноче переформулювання реальності на користь емоційної стабілізації.

У взаємодії з матір’ю Бріджит жіноча підтримка набуває іншої форми:

“Darling, everything will soon be perfect. Just smile more.” (Fielding, 2001, p. 256).

Тут «підтримка» стає нормуванням: від доньки очікується відповідність соціальній моделі жіночої привабливості та позитивності. Лексема «perfect» і імператив «smile» закріплюють не реальне прийняття, а настанову на емоційний контроль.

У межах жіночої спільноти підтримки також функціонує особлива форма емоційного компенсування, що реалізується через вербалізацію переживань та їх спільне нормування. Стійкість цієї комунікативної системи виявляється у циклічному повторі тем романтичних невдач і соціального невлаштування, який не засуджується, а приймається як звична одиниця жіночого досвіду. Так, у діалозі з Джуд і Шаззер відтворюється типова модель лінгвістично оформленої солідарності:

“Of course you’re heartbroken. Anyone would be. You just need time, and wine, and us.”

(Fielding, 2001, p. 241)

Тут іронічна предметна тріада “time, wine, and us” актуалізує легітимацію емоційної вразливості. Підтримка не вимагає самоконтролю чи стриманості — вона формулюється як право на переживання. Стратегія колективного «ми» вербалізує не моральне повчання, а стабілізаційний простір, де лексема “heartbroken” не потребує маскуваня або мовної декорації.

У цьому дискурсивному середовищі тривожність, сумнів і сором переходять у діалогічні маркери жіночої ідентичності. Бріджит не виступає мовцем у вакуумі: її емоційні коливання резонують у багаторазових підтвердженнях з боку друзів, які відтворюють культурний сценарій так званої «промовленої терапії» — емоцій, що потребують висловлення, а не корекції. Функція підтримки тут полягає не в усуненні проблеми, а в легітимації афекту, у можливості бути нестабільною, неідеальною, невпевненою без втрати статусу у спільноті. Таким чином, у межах жіночого солідарного простору мова стає засобом кодифікації вразливості. Лінгвістичні перебільшення, колективні оцінки, фігури іронічного підбадьорення та повтори у діалогах виконують функцію не розваги, а

терапевтичної нормалізації емоційної напруги. Саме через цю взаємну мовну підтримку Бріджит отримує можливість відновлення внутрішньої рівноваги, не змінюючи первинної емоційної матриці власного досвіду. Дискурсивна поведінка персонажів роману чітко корелює із соціальною стратифікацією та рівнем символічного капіталу. Формальна ввічливість Марка Дарсі виявляє не лише особистісну стриманість, а й належність до класової традиції, у якій мовлення виступає показником соціальної вирівняності та контролю над емоційною експресією. Його короткі, але нормативно вивірені репліки демонструють усвідомлення статусної відповідальності за комунікативний реєстр: мовчання і лаконізм стають ознаками респектабельності, а не холодності.

На противагу цій вербальній економії, Деніел Клівер використовує експресивно марковані тактики флірту і емоційного тиску, які не лише створюють образ харизматичного співрозмовника, а й виконують статусну функцію — мовне домінування як інструмент соціального контролю. Його дискурс не є хаотично-привабливим, він структурований за принципом статусної переваги, де комплімент перетворюється на механізм впливу, а романтична гра — на лінгвістичне управління взаємодією.

Натомість дискурс Бріджит Джонс, що постійно перебуває між самокритичністю та соціальним порівнянням, відображає позицію персонажа, який соціально не закріплений і змушений вербалізувати власну ідентичність у процесі постійного коригування. Її мовлення репродукує невпевненість не як психологічну характеристику, а як культурно детерміновану позицію жінки, що перебуває поза усталеними соціальними моделями успіху. Щоденникова фрагментація висловлювань, кількісні самозвіти та самоіронічні формули слугують стратегією статусного самопереговорення. У жіночій спільноті підтримки соціальний статус не зникає, а переосмислюється. Солідарність Джуд і Шаззер не

скасовує структурної нерівності між статевими ідентичностями, натомість створює альтернативний простір мовної легітимації вразливості. Тут репліки стають маркерами приналежності до групи, у якій не потрібно відповідати зовнішнім критеріям соціального престижу чи романтичної нормативності. Функціональна роль дискурсу змінюється: від демонстрації статусу до демонтажу статусних очікувань у межах безпечного мовного середовища.

Дискурсивні стратегії Деніела, Дарсі та жіночої мережі підтримки формують поліфонічний простір, у якому Бріджит конструює ідентичність між самокритикою, романтичним очікуванням, класовими нормами та солідарною емпатією. Короткі мовні фрагменти, що супроводжуються самоіронією, фліртованою маніпуляцією чи ввічливою дистанцією, відтворюють соціальну напругу між культурними сценаріями жіночої суб'єктності та її індивідуальним мовним досвідом.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено комплексне дослідження соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу у романі Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс». На основі аналізу теоретичних джерел, категорій соціолінгвістики, дискурсології та прагмалінгвістики було визначено особливості функціонування персонажного мовлення як засобу репрезентації соціальних ролей, статусів, комунікативних стратегій та міжособистісних взаємин персонажів. У першому розділі розглянуто теоретико-методологічні засади вивчення персонажного дискурсу та соціолінгвістичних характеристик художнього тексту. Поняття персонажного дискурсу визначено як багаторівневу систему мовленнєвих практик, що відображають індивідуальні та соціальні параметри мовців і репрезентують комунікативні процеси художнього світу твору. Узагальнення праць провідних учених дозволило окреслити ключові соціолінгвістичні змінні — статус, гендер, професія, вік, соціальні ролі — які визначають мовленнєву поведінку персонажів. На основі сучасних лінгвістичних підходів обґрунтовано методика аналізу, яка охоплює дискурс-аналіз, соціолінгвістичний, прагматичний та контекстуальний підходи. У другому розділі на матеріалі роману Г. Філдінг здійснено практичний аналіз персонажного дискурсу. Встановлено, що мовлення персонажів роману відзначається соціальною та стильовою різноманітністю, яка відображає соціальну структуру британського суспільства кінця ХХ століття. Мовлення Бріджит Джонс характеризується

експресивністю, фрагментарністю, емоційністю та високою частотністю дискурсивних маркерів, що пов'язано з її соціальною роллю, характером та комунікативною невпевненістю. Мовлення Марка Дарсі відзначається стриманістю, логічністю та формальністю, що відповідає його статусу висококваліфікованого професіонала. Деніел Клів демонструє невимушений, дотепний, фліртовий стиль мовлення, що відображає його соціальну мобільність і професійну належність. Друзі Бріджит демонструють високу емоційність, інтонаційну гнучкість та орієнтацію на підтримку, тоді як батьки героїні втілюють традиційний, формальний і стриманий тип мовлення.

Аналіз показав, що соціальні параметри персонажів визначають їхні комунікативні стратегії: прагнення до зближення, дистанціювання, самопрезентації, уникнення конфлікту або вираження солідарності. Мовні вибори персонажів корелюють із соціальними контекстами — професійним, сімейним, дружнім та романтичним — і змінюються відповідно до комунікативної ситуації. Стратегії ввічливості, іронія, самоіронія, флірт, ритуальні формули ввічливості та емоційно забарвлені висловлювання виступають соціально маркованими індикаторами поведінки героїв. Отримані результати свідчать про те, що персонажний дискурс роману Г. Філдінг є поліфонічним соціолінгвістичним простором, у якому взаємодіють різні соціальні голоси, стильові моделі та комунікативні стратегії. Через мовлення персонажів авторка репрезентує соціальні норми, стереотипи та комунікативні тенденції британського суспільства 1990-х років, поєднуючи внутрішній світ героїні з широким соціальним контекстом. Персонажний дискурс стає засобом моделювання соціальних відносин, відображення соціальних конфліктів, міжгенераційних відмінностей та гендерних особливостей комунікації. Таким чином, проведене дослідження підтверджує, що аналіз

соціолінгвістичних характеристик персонажного мовлення дозволяє глибше зрозуміти художній текст та виявити механізми формування соціальної реальності в літературі. Отримані висновки можуть бути використані у подальших лінгвістичних дослідженнях художнього дискурсу, соціолінгвістики, гендерної лінгвістики та літературознавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Українські джерела

1. Баран Є. Стилїстика тексту. – Івано-Франківськ: Плай, 2012.
2. Бацевич Ф. С. Лїнгвістична прагматика. – Львів: Вид-во ЛНУ, 2011.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лїнгвістики. – К.: Академія, 2004.
4. Білецька Т. Дискурс і наратив. – Чернівці: Рута, 2020.
5. Бондар О. Стилїстичні особливості персонажного мовлення. – Одеса: Астропринт, 2019.
6. Гнатюк Л. Дискурсивні практики в сучасній комунікації. – Тернопіль: Навчальна книга, 2020.
7. Городенська К. Український синтаксис: комунікативний аспект. – К.: Наукова думка, 2013.
8. Єрмоленко С. Я. Українська мова і культура мовлення. – К.: Либідь, 2018.
9. Зорівчак Р. П. Лїнгвістика тексту. – Львів: Вид-во ЛНУ, 2012.
10. Клименко Н. Прагматика художнього дискурсу. – К.: Освіта, 2014.
11. Кочан І., Кочан Я. Стилїстика сучасної української мови. – Львів: ПАІС, 2015.
12. Кулик Б. Комунікативні аспекти художнього мовлення. – Полтава: Полтавський університет, 2020.
13. Луценко О. Гендер і мова: лїнгвістичний аспект. – Львів: ЛНУ, 2021.

- 14.Мацько Л. І., Сидоренко О. М. Стилїстика української мови. – К.: Владос, 2005.
- 15.Микитюк О. Гендерні аспекти комунїкації. – Рївне: РДГУ, 2018.
- 16.Мозер М. Нариси з соціолїнгвїстики української мови. – Львів: Піраміда, 2016.
- 17.Нїкїтіна Л. Комунїкативні стратегїї в художньому тексті. – Київ: КНЕУ, 2019.
- 18.Павленко А. Дискурс у лїнгвїстиці. – Львів: ПАІС, 2016.
- 19.Пасїчник О. Гендерна лїнгвїстика. – К.: Київський університет, 2013.
- 20.Пилинський М. М. Мовлення і комунїкація. – К.: Освіта, 2014.
- 21.Селїванова О. О. Лїнгвїстична енциклопедїя. – Полтава: Довкілля-К, 2010.
- 22.Селїванова О. О. Прагматика мовлення. – К.: Академїя, 2019.
- 23.Селїванова О. О. Сучасна лїнгвїстика: термїнологїчна енциклопедїя. – Полтава: Довкілля-К, 2006.
- 24.Тараненко О. Соціолїнгвїстика сучасної української мови. – К.: Видавництво КМ, 2022.
- 25.Українська мова: енциклопедїя / за ред. В. Русанївського. – К.: Укр. енциклопедїя, 2018.
- 26.Федорчук Т. Мовна особистїсть у художній лїтературї. – Чернівці: Книги–ХХІ, 2017.
- 27.Чабаненко В. Художній текст: лїнгвїстичний аспект. – Днїпро: Університет ДНУ, 2015.
- 28.Шмельова Т. Лїнгвїстичний аналіз тексту. – Київ: КНУ, 2015.
- 29.Юрчук Л. Прагматичні аспекти діалогїчного мовлення. – Львів: ПАІС, 2018.
- 30.Яременко В. Дискурс і комунїкація. – К.: Видавничий дїм Дмитра Бураго, 2017.

АНГЛОМОВНІ ДЖЕРЕЛА

31. Austin J. L. *How to Do Things with Words*. – Oxford: Oxford University Press, 1962.
32. Bakhtin M. *The Dialogic Imagination*. – Austin: University of Texas Press, 1981.
33. Barrett R. *Language and Sexuality Research*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
34. Benwell B., Stokoe E. *Discourse and Identity*. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006.
35. Brown P., Levinson S. *Politeness: Universals in Language Usage*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
36. Bucholtz M., Hall K. *Identity and Interaction*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
37. Butler J. *Gender Trouble*. – London: Routledge, 1990.
38. Cameron D. *Gender and Language*. – London: Routledge, 2003.
39. Cameron D. *Verbal Hygiene*. – London: Routledge, 1995.
40. Cameron D. *Working with Spoken Discourse*. – London: Sage, 2005.
41. Cameron D., Kulick D. *Language and Sexuality*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
42. Cameron L., Deignan A. *Metaphor and Discourse*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
43. Coates J. *Women, Men and Language*. – London: Routledge, 2013.
44. Coupland N. *Style: Language Variation and Identity*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
45. Culpeper J. *Exploring Character in Literature*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
46. Davies B., Harré R. *Positioning Theory*. – Oxford: Blackwell, 1999.

47. Eckert P. *Language and Adolescence*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
48. Eckert P., McConnell-Ginet S. *Language and Gender*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
49. Fairclough N. *Critical Discourse Analysis*. – London: Longman, 1995.
50. Fairclough N. *Language and Power*. – London: Longman, 2015.
51. Fishman P. *Interactional Shifts in Conversation*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
52. Fowler R. *Linguistic Criticism*. – Oxford: Oxford University Press, 1996.
53. Gal S. *Language Shift*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
54. Gee J. *An Introduction to Discourse Analysis*. – London: Routledge, 1999.
55. Goffman E. *Forms of Talk*. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1981.
56. Graddol D., Swann J. *Gender Voices*. – Oxford: Blackwell, 1989.
57. Grice H. P. *Studies in the Way of Words*. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1989.
58. Halliday M. *Language as Social Semiotic*. – London: Edward Arnold, 1978.
59. Herman D. *Story Logic*. – Lincoln: University of Nebraska Press, 2002.
60. Holmes J. *An Introduction to Sociolinguistics*. – London: Routledge, 2013.
61. Holmes J., Stubbe M. *Power and Politeness in the Workplace*. – London: Routledge, 2015.
62. Hudson R. *Sociolinguistics*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
63. Hymes D. *Foundations of Sociolinguistics*. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1974.

64. Jakobson R. *Language in Literature*. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1987.
65. Jeffries L. *Critical Stylistics*. – London: Palgrave, 2010.
66. Johnstone B. *Discourse Analysis*. – Oxford: Blackwell, 2008.
67. Jones L. *Language and Social Identity*. – London: Routledge, 2016.
68. Kiesling S. *Men, Masculinities and Language*. – London: Routledge, 2007.
69. Labov W. *Sociolinguistic Patterns*. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1972.
70. Lakoff R. *Language and Woman's Place*. – Oxford: Oxford University Press, 2004.
71. Leech G. *Principles of Pragmatics*. – London: Longman, 1983.
72. Levinson S. *Pragmatics*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1985.
73. Meyer C. *English Corpus Linguistics*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
74. Mills S. *Discourse*. – London: Routledge, 2004.
75. Mills S. *Feminist Stylistics*. – London: Routledge, 2003.
76. O'Keeffe A. *The Routledge Handbook of Discourse Analysis*. – London: Routledge, 2011.
77. Page R. *Women, Literature and Discourse*. – London: Palgrave, 2011.
78. Richards J., Rodgers T. *Approaches and Methods in Language Teaching*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
79. Schiffrin D. *Approaches to Discourse*. – Oxford: Blackwell, 1994.
80. Stubbs M. *Discourse Analysis*. – Oxford: Blackwell, 1983.
81. Swales J. *Genre Analysis*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
82. Tannen D. *You Just Don't Understand*. – New York: Ballantine Books, 1990.

83. Thornborrow J. *Power in Talk*. – London: Pearson, 2002.
84. Thornborrow J., Wareing S. *Patterns in Language*. – London: Routledge, 1998.
85. Toolan M. *Narrative*. – London: Routledge, 2015.
86. Trudgill P. *Sociolinguistics: An Introduction*. – London: Penguin Books, 2000.
87. Wardhaugh R. *An Introduction to Sociolinguistics*. – Oxford: Wiley, 2006.
88. Wodak R. *Gender and Discourse*. – London: Sage, 1997.
89. Wodak R. *The Discourse of Politics in Action*. – London: Palgrave, 2009.

ДОДАТКИ

Додаток А Матеріали апробації

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Південний науковий центр НАН та МОН
Інститут української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського НАН України
Первинна профспілкова організація ЧНУ ім. Петра Могили

**«МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ – 2025:
досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний,
національний та регіональний аспекти»**

XXVIII Всеукраїнська науково-практична конференція

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

ФІЛОЛОГІЯ

Миколаїв, 10–14 листопада 2025 року

Миколаїв – 2025

УДК 811.111 : 821.111 – 12

*Маріянчук Д. Р.,
студентка шостого курсу спеціальності
Германські мови та літератури (перша – англійська),
науковий керівник: Передерій Г. М.,
канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри
англійської філології та перекладу,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПЕРСОНАЖНИЙ ДИСКУРС ЯК ЛІНГВІСТИЧНЕ ПОНЯТТЯ

У сучасній лінгвістиці поняття дискурсу посідає одне з центральних місць, оскільки воно охоплює не лише мовну структуру, а й комунікативний, соціальний та культурний контексти. Згідно з визначенням О. Селіванової, дискурс — це «комунікативна подія, що включає мовленнєву діяльність у певному соціокультурному середовищі, з урахуванням когнітивних і прагматичних чинників» [1].

Одним із важливих різновидів дискурсу є персональний дискурс, який відображає індивідуальні особливості мовлення персонажа художнього твору. Персональний дискурс поєднує риси усного й письмового мовлення, оскільки він є відтворенням усної комунікації у письмовій формі. У цьому типі дискурсу відображається мовна картина світу конкретного персонажа, його соціальний досвід, рівень освіти, світогляд і психологічний стан. За словами Г. Яворської, персональний дискурс — це «модельовання мовленнєвої діяльності персонажа, спрямоване на відображення його соціально-психологічного портрета через систему мовних засобів» [2].

У межах художнього тексту персональний дискурс виконує кілька функцій. По-перше, характерологічну, адже через мовлення розкривається індивідуальність персонажа. По-друге, соціальну, бо мова героя є показником його належності до певної соціальної групи чи професійного кола. По-третє, композиційно-прагматичну, оскільки мовлення персонажів формує структуру твору, створює діалогічність і динаміку сюжету.

Важливим аспектом аналізу персонального дискурсу є його соціолінгвістичний вимір. Мовлення героїв художнього твору відображає соціальну стратифікацію суспільства, у якому вони існують: класову, гендерну, професійну, регіональну. Наприклад, представники різних соціальних груп характеризуються різним рівнем мовної культури, набором комунікативних стратегій, уживанням просторічних або нормативних елементів. Таким чином, мова персонажа стає

АНОТАЦІЯ

на кваліфікаційну роботу
на здобуття академічного ступеня бакалавра/спеціаліста/магістра
(необхідне підкреслити)

**Тема: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ПЕРСОНАЖНОГО ДИСКУРСУ В РОМАНІ Г.ФІЛДІНГ
“ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС”**

Автор: Маріянчук Діана Русланівна

Науковий керівник: Передерій Ганна Миколаївна

Захищена “ ___ ” _____ 20__ р.

Короткий зміст праці:

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу в романі Гелен Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс». Метою дослідження є визначення мовних стратегій і комунікативних моделей персонажів, а також їх залежності від соціального статусу, гендерних ролей, інституційних очікувань та емоційно-прагматичних параметрів мовлення. У роботі з'ясовано особливості жіночого самоконструювання через щоденникову вербалізацію, що формує специфічний тип самоіронічного й емоційно нестабільного дискурсу головної героїні. Проаналізовано мовлення Марка Дарсі, яке відзначається формальною стриманістю, статусною дистанцією та збереженням нормативної ввічливості, а також Деніела Кліва, чий дискурс базується на фліртовано-маніпулятивних тактиках та емоційній домінантності. Окремо охарактеризовано мовлення жіночої мережі підтримки (Джуд, Шаззер, матір героїні), де ключовими є механізми емоційної солідарності, нормалізації вразливості та комунікативної терапії. Застосовано комплексну методику аналізу: елементи соціолінгвістичного,

прагматичного, контекстуального та дискурсного підходів. Така інтеграція дозволила виявити взаємозалежність між мовними траєкторіями персонажів і соціально зумовленими моделями поведінки в культурному контексті Великої Британії кінця ХХ століття. Отримані результати засвідчили, що персонажний дискурс роману функціонує як поліфонічна система зі стійкими статусними, гендерними та емоційно-прагматичними маркерами, що формують соціальну ідентичність мовців та регулюють їхню участь у комунікації.

Ключові слова: персонажний дискурс, соціолінгвістичні характеристики, мовленнєва стратегія, прагматика, гендерна роль, статусна комунікація, індивідуальний стиль.

A handwritten signature in cursive script, appearing to read 'Messa', written in black ink on a light-colored background.

(підпис)

SUMMARY

Topic: Sociolinguistic Characteristics of Character Discourse in Helen Fielding's "Bridget Jones's Diary"

The qualification paper examines the sociolinguistic parameters of character discourse in Helen Fielding's novel "Bridget Jones's Diary". The research focuses on the linguistic representation of social identity, role distribution, communicative behaviour, and gender-specific markers reflected in the speech of the main character. The object of the study is character discourse as a form of verbal representation of social interaction. The subject of the research includes sociolinguistic variables such as gender, status, communicative strategies, politeness norms, and stylistic markers of interpersonal communication embedded in literary discourse. The methodology combines sociolinguistic,

discourse, pragmatic and contextual analysis, which enables a complex interpretation of communicative intentions and their linguistic manifestation in the narrative. The practical material of the research consists of character utterances extracted from the novel under study. The results indicate that the language behaviour of the characters reflects the socio-cultural and communicative norms of British society at the turn of the twentieth and twenty-first centuries. The speech of the protagonist reveals identity formation through ironic self-evaluation, politeness strategies, emotional expression, and stylistic variability determined by situational factors and interlocutor roles. The findings also demonstrate that character discourse functions as a medium for social positioning and interactional negotiation. The outcomes of the research may be applied in the study of sociolinguistics, discourse analysis, pragmatics, gender linguistics and stylistics, as well as in practical courses on the analysis of character speech in contemporary English fiction.

Key words: character discourse, sociolinguistics, communicative strategies, gender, politeness, stylistic markers, interaction.

(підпис)

Відгук
на кваліфікаційну роботу
студентки VI курсу 641 групи, спеціальності 035 Філологія,
спеціалізації 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська
Маріянчук Діани Русланівни
на тему «СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЖНОГО
ДИСКУРСУ В РОМАНІ Г.ФІЛДІНГ «ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС»

Кваліфікаційна робота Маріянчук Діани Русланівни виконана на актуальну тему, оскільки у сучасному мовознавстві спостерігається інтенсивне зростання уваги до проблеми взаємозв'язку мови та соціуму. Особливу увагу сучасні лінгвісти приділяють персонажному дискурсу як мовленнєвій діяльності вигаданих персонажів, у якій відбиваються їхні соціальні, психологічні та когнітивні характеристики.

Робота складається із двох розділів. У першому розділі розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження, з'ясовано сутність поняття «персональний дискурс» та його структурні параметри у сучасній лінгвістиці, описано соціолінгвістичні характеристики мовлення. У другому розділі проаналізовано мовлення персонажів роману у соціолінгвістичному аспекті та схарактеризовано гендерні, соціальні та прагматичні маркери персонажного мовлення.

Було досягнуто мету кваліфікаційної роботи, яка полягає у виявленні та характеристиці соціолінгвістичних особливостей персонажного дискурсу в романі Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс». Автором чітко та грамотно сформульовані основні параметри дослідження, що визначило результативність проведеної роботи.

Результати представленої роботи можна вважати надійними і релевантними. Структура роботи визначається як сформульованими завданнями, так і логікою самого дослідження. Виклад ведеться науково виважено, аргументовано, в логічній послідовності. Висновки переконливі, вони охоплюють усі аспекти досліджуваної проблеми.

Розробка теми проведена досить глибоко і кваліфіковано, має практичне значення і засвідчує добрий рівень підготовки для роботи за фахом.

В цілому кваліфікаційна робота Маріянчук Діани Русланівни є завершеним, інформаційно насиченим, теоретично обґрунтованим дослідженням.

Робота заслуговує позитивної оцінки.

Науковий керівник:

канд. філол. наук, доцент
кафедри англійської філології

та перекладу

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'G. M. Perederiy', written in a cursive style.

Г. М. Передерій

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
зі спеціальності 035 Філологія за спеціалізацією 035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно), перша – англійська

Студентці ЧНУ ім. П. Могили VI курсу 641Мз групи

Маріянчук Діані Русланівні

(прізвище, ім'я та по батькові)

на тему: Соціолінгвістичні характеристики персонажного дискурсу в романі
Г. Філдінг "Щоденник Бріджит Джонс"

Рецензент: к. філол. н., доцент, зав. кафедри теоретичної та прикладної
лінгвістики Державного університету «Житомирська політехніка»
Канчура Євгенія Орестівна

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Тема кваліфікаційної роботи, обрана Д. Маріянчук, заслуговує на схвалення, а її актуальність не викликає сумніву. Робота є своєчасною, оскільки питання соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу в сучасній художній літературі перебуває у колі зацікавлень новітніх лінгвістичних студій і відповідає тенденціям міждисциплінарних досліджень дискурсу, мови та соціальної взаємодії.

Структура роботи є виваженою та логічно узгодженою з метою й завданнями дослідження. Кваліфікаційна робота складається з двох розділів. У першому розділі авторка звертається до визначення поняття персонажного дискурсу, окреслює його місце в сучасній лінгвістиці та аналізує соціолінгвістичні змінні, що впливають на формування персонажного мовлення. У другому розділі подано практичний аналіз персонажного дискурсу роману Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс», визначено соціальні та прагматичні характеристики мовлення головних та другорядних персонажів, простежено їхню залежність від соціального контексту, ролей і комунікативних стратегій.

Основний зміст роботи подано інформативно, чітко й послідовно, що дає змогу зрозуміти теоретичну й практичну значущість проведеного дослідження. Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що матеріали й узагальнення можуть бути використані у навчальній діяльності, зокрема на заняттях із лінгвістичного аналізу тексту, соціолінгвістики, стилістики, а також у подальших наукових дослідженнях художнього дискурсу.

Кваліфікаційна робота написана науковою мовою з опорою на сучасні лінгвістичні поняття, відзначається переконливою аргументацією, логічністю викладу та коректним використанням термінології. Узагальнення та висновки відповідають основному змісту роботи, є інформативними й відображають результати проведеного аналізу.

Позитивно оцінюючи роботу, дозволимо собі висловити одне зауваження. Висновки мають значну змістову насиченість і місцями подаються надто розгорнуто, що дещо ускладнює їхню структурну компактність. Можна було б

подати окремі смислові фрагменти більш стисло. Проте це зауваження не знижує загального високого рівня проведеного дослідження.

На нашу думку, представлена кваліфікаційна робота є самостійною, пошуковою за своїм характером, виконаною сумлінно та на належному науковому рівні. Робота є завершеним, самостійним дослідженням, відповідає вимогам, що висуваються до робіт такого типу, і заслуговує на заслугове на відмінну оцінку

« 11 » грудня 2025 р.

[Handwritten signature]
(підпис)

Євгенія КАНЧУРА
(П.І.Б. рецензента)

Вірність підпису засвідчую
Начальник загального відділу
[Handwritten signature]

Звіт про перевірку схожості тексту Identific

Назва документа:

Маріячук Дипломна робота.docx

Ким подано:

Ганна Передерій

Дата перевірки:

2025-12-10 00:27:34

Дата звіту:

2025-12-10 00:33:49

Ким перевірено:

I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:

72

Кількість слів:

12658

Схожість 3%	Збіг: 44 джерела	Вилучено: 0 джерела
Інтернет: 37 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
Перефразовування 0%	Кількість: 13 джерела	Перефразовано: 55 слова
Цитування 1%	Цитування: 4	Всього використано слів: 76
Включення 0%	Кількість: 0 включення	Всього використано слів: 0
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 2 слова

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

факультет філології

Кафедра англійської філології та перекладу

«Допущено до захисту»

Б. о. завідувача кафедри англійської філології та перекладу

_____ Вікторія АГЕСВА-КАРКАШАДЗЕ

“ ____ ” _____ 2025 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

на тему: **СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЖНОГО ДИСКУРСУ В РОМАНІ Г.ФІЛДІНГ “ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС”**

Керівник: к. філол. н., доцент

Передерій Ганна Миколаївна

Рецензент: к. філол. н., доцент

Канчура Євгенія Орестівна

Виконала: студентка VI курсу групи 641М

Маріянчук Діана Русланівна

Спеціальності: 035 «Філологія»

ОПІ: «Сучасні англійські комунікації і переклад – англійська мова і література та друга іноземна мова»

Миколаїв – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПЕРСОНАЖНОГО ДИСКУРСУ В РОМАНІ Г. ФІЛДІНГ «ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС»	1
1.1 Персональний дискурс як лінгвістичне поняття	
1.2 Соціолінгвістичні характеристики тексту	
1.3 Методика дослідження соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу в романі Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс»	
РОЗДІЛ 2. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРСОНАЖНОГО ДИСКУРСУ В РОМАНІ Г. ФІЛДІНГ «ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС»	1
2.1 Персональний дискурс роману Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс»	
2.2 Соціолінгвістичні характеристики персонажного мовлення	
2.3 Соціолінгвістичний аналіз персонажного дискурсу	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність

теми.

У сучасному мовознавстві спостерігається інтенсивне зростання уваги до проблеми взаємозв'язку мови та соціуму, що зумовило формування міждисциплінарного напрямку — соціолінгвістики. Мова розглядається як інструмент репрезентації соціальних ролей, індивідуальної ідентичності та культурних моделей світу [Labov, 1972; Trudgill, 2000; Holmes, 2013]. Дослідження мови в соціальному контексті неможливе без дискурсології, у межах якої дискурс розуміється як форма соціальної практики, що відображає комунікативні, психологічні та культурні параметри взаємодії [van Dijk, 1997; Fairclough, 1995; Foucault, 1996].

Особливу увагу сучасні лінгвісти приділяють персонажному дискурсу як мовленнєвій діяльності вигаданих персонажів, у якій відбиваються їхні соціальні, психологічні та когнітивні характеристики [Селіванова, 2010; Бацевич, 2011; Яворська, 2017]. Персональний дискурс є важливим джерелом інформації про мовні варіації, соціальні норми, комунікативні стратегії та ідентичнісні моделі певної епохи [Brown & Levinson, 1987; Ма́ско, 2013].

Проблематика персонажного мовлення набуває особливої значущості у сфері сучасної англомовної жіночої прози, де мова часто виступає засобом самопрезентації, іронізації соціальних стереотипів і репрезентації жіночого досвіду [Lakoff, 2004; Cameron, 2003; Mills, 2003; Eckert, 2012]. Роман Гелен Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс» — один із найпоказовіших творів британської літератури кінця XX століття, у якому мова героїні одночасно

виконує соціальну, характерологічну та прагматичну функції, відображаючи реалії постфеміністичного суспільства [Holmes, 2013; Mills, 2003].

Актуальність дослідження визначається потребою комплексного аналізу персонажного дискурсу в соціолінгвістичному аспекті, що дає змогу описати взаємодію соціальних, прагматичних та когнітивних чинників у формуванні індивідуального мовлення персонажів і реконструювати соціокультурний контекст епохи.

Стан вивченості проблеми.

Проблеми взаємодії мови та суспільства розглядалися у працях провідних соціолінгвістів — В. Лабова [Labov, 1972], П. Трудгіла [Trudgill, 2000], Дж. Голмс [Holmes, 2013], Д. Гаймза [Hymes, 1974], Л. Мілрой [Milroy, 1987]. Теоретико-методологічні основи дискурсології були закладені Т. ван Дейком [van Dijk, 1997; 2008], Н. Фейркло [Fairclough, 1995], М. Фуко [Foucault, 1996].

У вітчизняній науці дискурс і мовну особистість досліджували Ф. Бацевич [Бацевич, 2011], О. Селіванова [Селіванова, 2010], В. Приходько [Приходько, 2017], І. Кравченко, Л. Мацько. Проблеми персонажного мовлення у художньому тексті піднімали М. Бахтін, І. Арнольд, С. Єрмоленко, І. Пінчук, О. Беляєва.

Гендерні аспекти мовної поведінки відображені у працях Р. Лакоф [Lakoff, 2004], Д. Таннен [Tannen, 1990], Д. Камерон [Cameron, 2003], Дж. Мілс [Mills, 2003], а також сучасних дослідниць феміністичної критики [Sunderland, 2004; Ehrlich, 2014].

Попри широкий спектр досліджень, особливості соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу в сучасній англomовній жіночій

прозі, зокрема в романі Г. Філдінг, висвітлені недостатньо повно. Це зумовлює необхідність їх подальшого системного аналізу.

Мета і завдання дослідження.

Метою роботи є виявлення та характеристика соціолінгвістичних особливостей персонажного дискурсу в романі Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс».

Для реалізації мети необхідно виконати такі завдання:

1. з'ясувати сутність поняття «персональний дискурс» та його структурні параметри у сучасній лінгвістиці;
2. описати соціолінгвістичні характеристики мовлення;
3. визначити методику аналізу персонажного дискурсу;
4. дослідити мовлення персонажів роману у соціолінгвістичному аспекті;
5. описати гендерні, соціальні та прагматичні маркери персонажного мовлення;
6. сформулювати висновки щодо впливу соціолінгвістичних чинників на формування індивідуального стилю персонажа.

Об'єкт і предмет дослідження.

Об'єктом є персональний дискурс у романі Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс».

Предметом — соціолінгвістичні характеристики персонажного мовлення (лексичні, стилістичні, прагматичні, соціальні, когнітивні).

Методи дослідження.

Застосовано описовий метод, контекстуальний аналіз, дискурсивний аналіз, соціолінгвістичний метод [Labov, 1972; Trudgill, 2000], елементи прагматичного аналізу [Brown & Levinson, 1987], порівняльний метод.

Теоретико-методологічна основа.

Теоретичну базу становлять праці із соціолінгвістики [Labov, 1972; Holmes, 2013], дискурсології [van Dijk, 1997; Fairclough, 1995; Бацевич, 2011], гендерної лінгвістики [Lakoff, 2004; Mills, 2003; Cameron, 2003], прагматики [Brown & Levinson, 1987], а також дослідження персонажного мовлення [Селіванова, 2010; Яворська, 2017].

Наукова новизна.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному описі соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу роману Г. Філдінг. У дослідженні систематизовано та узагальнено мовні, прагматичні та соціальні параметри мовлення персонажів, а також уточнено особливості взаємодії соціальних і гендерних чинників у формуванні мовної поведінки головної героїні.

Теоретичне і практичне значення.

Теоретичне значення полягає в уточненні підходів до аналізу персонажного дискурсу в межах соціолінгвістики та дискурсології. Практичне — у можливості використання результатів у навчальних курсах з соціолінгвістики, стилістики англійської мови, теорії дискурсу та в практиці аналізу художнього тексту.

Апробація.

23

Результати дослідження були представлені у формі доповіді на ¹ XXVIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2025» (секція «Філологія»), що підтверджується публікацією тез у збірнику матеріалів конференції.

18

Структура роботи.

Робота складається зі вступу, двох розділів ¹² 13 підрозділами, висновків, списку використаних джерел, додатків та резюме.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПЕРСОНАЖНОГО ДИСКУРСУ В РОМАНІ Г. ФІЛДІНГ «ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС»

1.1 Персональний дискурс як лінгвістичне поняття

У сучасній лінгвістиці поняття дискурс посідає центральне місце в теоретичному осмисленні мовлення, що функціонує у природних комунікативних умовах. Дискурс розглядається не лише як процес породження мовлення, а як складна багаторівнева діяльність, що включає мовний, соціальний, когнітивний, прагматичний та культурний виміри [van Dijk, 1997; Fairclough, 1995; Селіванова, 2010]. У працях Т. ван Дейка дискурс визначається як форма соціальної практики, у межах якої мова стає інструментом конструювання соціальних взаємин і передачі колективних ідей [van Dijk, 2008]. Н. Фейркло підкреслює, що дискурс завжди вплетений у структуру влади, і його аналіз дозволяє виявити механізми соціального контролю та ідеологічного впливу [Fairclough, 1995]. У вітчизняній традиції дискурс тлумачиться як комунікативна подія, занурена в конкретний контекст, що охоплює наміри мовця, умови спілкування, ролі учасників та культурно-соціальні чинники [Бацевич, 2011]. О. Селіванова розглядає дискурс як сукупність процесу і результату мовленнєвої діяльності, наголошуючи на його багаторівневості та динамічності [Селіванова, 2010]. Отже, дискурс є явищем, яке виходить за межі тексту, охоплюючи всю

ситуацію його породження. Особливе місце в межах дискурсології займає персональний дискурс, що формується у художньому тексті. На відміну від загальної дискурсної діяльності, персональний дискурс репрезентує мовлення вигаданих суб'єктів — персонажів твору — які володіють власними комунікативними стратегіями, соціальними характеристиками та мовними засобами. Персональний дискурс визначають як індивідуалізовану систему мовленнєвої поведінки персонажа, що вмотивована його психологічними, соціальними, культурними та комунікативними параметрами [Яворська, 2017; Ма́ско, 2013]. Важливим є те, що персональний дискурс — це не лише мовлення однієї персональної фігури, а сукупність мовленнєвих практик усіх персонажів твору, між якими відбувається взаємодія. Таким чином, персональний дискурс має поліструктурний характер. Він містить:

- індивідуальні дискурси окремих персонажів (головних, другорядних, епізодичних);
- інтеракційні дискурси — мовленнєві взаємодії персонажів;
- композиційний дискурс — спосіб організації мовлення в межах сюжету.

Таке розуміння узгоджується з теорією М. Бахтіна про поліфонічність художнього тексту, де кожен персонаж має власний голос, позицію та мовну партію [Бахтін, 1975]. У межах сучасної антропоцентричної парадигми персональний дискурс тісно пов'язаний із поняттям мовної особистості. За О. Селівановою та Ф. Бацевичем, мовна особистість — це система мовних компетенцій, комунікативних навичок і соціально-культурних знань, що визначають індивідуальний стиль мовлення

[Селіванова, 2010; Бацевич, 2011]. У художньому тексті мовна особистість персонажа набуває художнього виміру: письменник створює штучну, але правдоподібну модель індивідуального мовлення. Відмінності між мовленням персонажів — головної героїні, її друзів, родини, колег, випадкових знайомих — відтворюють соціальну неоднорідність суспільства й демонструють функціонування мови в різних соціальних групах [Holmes, 2013; Eckert, 2012]. Мовна поведінка персонажів має соціально маркований характер: персонажі ідентифікуються через свій соціальний статус, професію, освіту, вік, гендерну належність, психологічний тип. Соціолінгвістичні дослідження показують, що мовлення відображає соціальні ієрархії, рольові позиції та владні відносини [Labov, 1972; Trudgill, 2000]. У художньому тексті ці характеристики стають основою для створення цілісних мовних портретів персонажів. Персонажний дискурс також характеризується багаторівневістю, адже охоплює як мовний рівень (лексика, граматики, стилістика), так і прагматичний (комунікативні наміри, стратегії спілкування), соціальний (статус, роль, соціальна ідентичність), когнітивний (ментальні моделі, фрейми, емоційні реакції), а також культурний вимір (цінності, норми, стереотипи) [van Dijk, 2008; Fairclough, 1995]. Ці складники утворюють складну структуру, яку автор художнього тексту використовує для створення переконливих мовних портретів персонажів. Одним із ключових параметрів персонажного дискурсу є стратегічність. Прагматичний підхід (Д. Грайс, П. Браун і С. Левінсон, Д. Таннен) підкреслює, що кожен мовний акт персонажа слугує певній комунікативній меті: впливу на співрозмовника, уникненню конфлікту, демонстрації статусу, самопрезентації чи формуванню певного емоційного стану [Brown & Levinson, 1987; Tannen, 1990]. Персонажі художнього твору обирають різні комунікативні стратегії залежно від своїх соціальних характеристик, ситуації спілкування та стосунків між учасниками діалогу. Суттєвим

елементом персонажного дискурсу є соціальне маркування мовлення. Соціолінгвістичні дослідження В. Лабова та П. Трудгіла доводять, що соціальні відмінності — класові, професійні, вікові, гендерні — впливають на вибір мовних засобів [Labov, 1972; Trudgill, 2000]. У художньому тексті ці маркери стають інструментом характеротворення. Наприклад:

- персонажі з різним соціальним статусом використовують різні рівні формальності;
- молоді персонажі демонструють більш динамічні, інноваційні форми мовлення;
- представники різних професій мають властиві їм професіоналізми та терміни;
- гендерні особливості відображаються в прагматичних і стилістичних виборах [Cameron, 2003; Mills, 2003].

Такий підхід дозволяє розглядати персонажний дискурс не як «одне мовлення», а як складну ієрархію соціально забарвлених голосів, яка формує поліфонічність художнього твору. Ще один важливий аспект — дискурсивні маркери, тобто слова та конструкції, що сигналізують про прагматичні наміри, емоційний стан або логічні зв'язки у мовленні персонажа. До них належать:

- паузи, вагання, вставні слова;
- частки та модальні слова;

- дискурсивні оператори («well», «actually», «you know», «sort of»);
- інтонаційні та синтаксичні особливості.

Вони формують індивідуальний стиль мовлення персонажа, роблять його природнішим і виразнішим. У контексті художнього тексту особливої уваги заслуговує взаємодія персонажних дискурсів. Персонажі не існують ізольовано — їхні мовленнєві практики перетинаються у діалогах, конфліктах, соціальних взаєминах. Взаємодія дискурсів дозволяє виявити:

- різні рівні владних відносин між персонажами;
- конфліктність або гармонійність їхніх комунікативних стилів;
- способи маніпуляції, кооперації або опору;
- різні стратегії самоідентифікації та самопрезентації.

Цей підхід ґрунтується на ідеях Е. Гофмана про соціальні ролі та «рамки» взаємодії [Goffman, 1974; 1981], а також на положеннях прагмалінгвістики щодо інтенцій комунікантів. Особливе значення у структурі персонажного дискурсу має співвідношення авторського дискурсу й персонажного мовлення. Автор не лише створює мовлення персонажів, а й організовує його у певну наративну структуру — через опис, внутрішній монолог, діалоги, непряму мову, стилізацію, елементи іронії тощо. Унаслідок цього персонажний дискурс може бути:

- прямим (власне слова персонажа),

- непрямым (переданим через авторську інтерпретацію),
- внутрішнім (думки персонажа),
- відтвореним через щоденникові записи або інші форми суб'єктивного письма.

Усі ці типи здатні впливати на ступінь достовірності, інтимності та психологічної глибини персонажа. Варто також зазначити, що персонажний дискурс має тісний зв'язок із жанровими особливостями художнього твору. Різні літературні жанри — роман, повість, щоденник, епістолярний жанр, сповідальна або психологічна проза — по-різному організують мовленнєвий простір персонажів. У жанрі щоденника, до якого належить роман Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс», персонажний дискурс набуває особливих рис суб'єктивності, фрагментарності, емоційної насиченості, адже щоденникова форма передбачає безпосередній доступ до внутрішнього мовлення персонажа та його емоційних реакцій [Schiffrin, 1994; Wortham, 2001]. Однак навіть у такій суб'єктивній формі художній текст не зводиться до мовлення лише однієї фігури. Інші персонажі — друзі, колеги, родичі, романтичні партнери, випадкові знайомі — мають власні дискурси, які проявляються у діалогах, непрямій мові, авторських описах або реакціях головної героїні. Отже, персонажний дискурс у жанрі щоденника поєднує внутрішній монолог головного персонажа із системою зовнішніх комунікативних взаємодій, і саме їхній сукупний аналіз дозволяє отримати повний соціолінгвістичний портрет твору. Дослідники дискурсу наголошують, що мовлення персонажів є умовною, але правдоподібною моделлю реальної комунікації. Письменник створює не точну копію природного мовлення, а його стилізовану форму, яка передає ключові

соціальні та психологічні параметри персонажів. Так, І. Арнольд і Г. Гальперін підкреслюють, що персонажний дискурс у художньому тексті водночас виконує функцію художнього моделювання та соціальної репрезентації, демонструючи важливі риси мовної поведінки конкретних груп населення [Гальперін, 2005; Арнольд, 1999].

Загалом персонажний дискурс може аналізуватися за кількома методологічними напрямками, які взаємно доповнюють один одного:

1. Структурно-стилістичний напрям

Зосереджується на:

- стилістичних засобах (епітети, іронія, гіпербола, метафорика);
- синтаксичних структурах (еліпсис, парцеляція, риторичні запитання);
- лексичних маркерах (кологвіалізми, неологізми, професіоналізми).

Стилістика персонажного мовлення дозволяє визначити рівень освіти, соціальний клас, емоційність, темперамент персонажа.

2. Прагматичний напрям

Увага зосереджена на:

- мовленнєвих актах,
- комунікативних стратегіях,
- тактиках ввічливості,

- мовленнєвих ролях і намірах персонажа.

Цей підхід допомагає пояснити, чому персонаж говорить саме так у певній ситуації, як він намагається вплинути на співрозмовника, уникнути конфлікту або встановити домінування.

3. Соціолінгвістичний напрям

Зосереджується на відображенні в мовленні:

- соціальної стратифікації,
- професійної належності,
- вікових і гендерних особливостей,
- соціальних відносин і комунікативних ролей.

У центрі аналізу — зв'язок між соціальним досвідом персонажа та його мовленням.

4. Когнітивний напрям

Розглядає персонажний дискурс як спосіб:

- репрезентації внутрішнього світу персонажа,
- об'єктивації його думок, цінностей, переконань,
- формування індивідуальних мовних картин світу.

Цей напрям відповідає на запитання: як персонаж мислить і як це мислення втілюється в мовленні? У сукупності ці підходи створюють багатовимірну картину персонажного дискурсу, яка дозволяє проводити комплексний аналіз мовлення персонажів у художньому творі. Важливо також простежити, як персонажний дискурс взаємодіє з культурними й ідеологічними контекстами. За Д. Камерон та Дж. Мілс, мовлення персонажів художньої літератури відображає не лише індивідуальні, а й суспільні установки — гендерні ролі, соціальні очікування, стереотипи поведінки й культурні норми [Cameron, 2003; Mills, 2003]. Це особливо помітно в сучасній жіночій прозі, де часто відтворюється конфлікт між індивідуальною ідентичністю та суспільними вимогами. З огляду на зазначене, персонажний дискурс доцільно розглядати як складну комунікативну систему, яка включає:

- множинність голосів персонажів;
- соціальну й прагматичну взаємодію між ними;
- індивідуалізовані мовні стилі;
- вербальну та невербальну поведінку;
- контекстуальні й культурні чинники;
- наративний спосіб репрезентації мовлення.

Таке розуміння дозволяє здійснити всебічний аналіз мовлення у художньому тексті та виявити закономірності, що об'єднують персонажів, а також ті, що відрізняють їх одне від одного. Підсумовуючи, можна

стверджувати, що персональний дискурс — це системна єдність мовленнєвих практик усіх персонажів художнього твору, яка формується під впливом соціальних, когнітивних, прагматичних і стилістичних чинників. Його вивчення дає можливість глибше зрозуміти внутрішню структуру художнього тексту, засоби створення образів персонажів, а також способи репрезентації соціальних реалій та комунікативних норм певного періоду. Логічним продовженням теоретичного аналізу персонального дискурсу є розгляд соціолінгвістичних характеристик тексту, що стане предметом наступного підрозділу.

1.2 Соціолінгвістичні характеристики тексту

Соціолінгвістика як напрям сучасної лінгвістики вивчає взаємозв'язок між мовою та суспільством, зосереджуючись на тому, як соціальні чинники впливають на мовну поведінку індивіда та мовну систему загалом. За визначенням В. Лабова, соціолінгвістика досліджує мовні варіації, зумовлені соціальними параметрами — статусом, віком, статтю, етнічністю, освітою та соціальною роллю мовця [Labov, 1972]. П. Трудгілл уточнює, що мовлення відображає не лише соціальні відмінності, а й динаміку соціальних змін, оскільки мовні варіанти є індикаторами ідентичності, групової належності та соціального досвіду [Trudgill, 2000]. Соціолінгвістичні характеристики тексту в художньому дискурсі розглядаються як сукупність мовних засобів, які відтворюють соціально марковані риси персонажів та комунікативних ситуацій. Дж. Голмс підкреслює, що соціолінгвістичний аналіз художнього тексту дозволяє простежити, як мовні одиниці репрезентують стосунки влади, комунікативні ролі та соціальні очікування [Holmes, 2013]. Отже, соціолінгвістичні характеристики тексту — це не лише структурні елементи мовлення, а й індикатори соціальних практик. У художньому тексті

соціолінгвістичні характеристики формуються за рахунок різних мовних рівнів:

1. Лексичний рівень

Лексика персонажів може відображати:

- соціальну групу (професіоналізми, жаргонізми),
- освітній рівень (слова іншомовного походження, термінологія),
- соціокультурне середовище (культурні реалії, маркери епохи),
- вікову ідентичність (молодіжний сленг, мовні інновації),
- гендерні особливості (мовні одиниці, типові для жіночого чи чоловічого мовлення) [Lakoff, 2004; Cameron, 2003].

2. Фонетико-орфоепічний рівень

Цей рівень у художньому тексті часто передається стилізацією:

- графічними засобами (скорочення, написання відтворює вимову),
- позначенням діалекту або соціолекту,
- фонетичними особливостями, характерними для певної соціальної групи.

Соціолінгвістичний аналіз таких особливостей дозволяє реконструювати соціальне походження персонажа.

3. Морфологічний рівень

Вибір граматичних форм також може бути соціально маркованим:

- вживання неформальних форм звертання,
- скорочені граматичні конструкції,
- використання нестандартних форм у мовленні персонажів із нижчих соціальних верств,
- надмірна нормативність або формальність у мовленні персонажів високого статусу [Wardhaugh, 2006].

4. Синтаксичний рівень

Стилістичні та синтаксичні особливості тексту відображають:

- рівень освіти мовця,
- його комунікативний стиль,
- емоційний стан,
- роль у спілкуванні.

Короткі, уривчасті конструкції передають імпульсивність або емоційність; складні, розгорнуті речення — інтелектуальність або офіційність.

5. Прагматичний рівень

Прагматичні характеристики включають:

- типи мовленнєвих актів (директиви, експресиви, комісиви тощо),
- стратегії ввічливості [Brown & Levinson, 1987],
- стратегії впливу (маніпуляція, переконання),
- вибір мовленнєвого етикету.

Прагматика художнього мовлення відображає соціальну взаємодію між персонажами.

Соціолінгвістичні характеристики художнього тексту тісно пов'язані з основними соціальними змінними, які визначають мовленнєву поведінку персонажів, зокрема соціальним статусом, роллю, віком, статтю, освітою, професією та культурним досвідом. Кожна з цих змінних впливає на вибір мовних засобів і способів комунікації. Соціальний статус персонажа визначає рівень формальності його мовлення, добір лексики та домінуючі стратегії спілкування. Дослідження В. Лабова засвідчують, що представники різних соціальних верств відрізняються за ступенем нормативності мовлення, що відтворюється й у художніх текстах через стилістичні та мовні маркери [Labov, 1972]. У персонажів вищого соціального статусу мовлення, як правило, вирізняється структурною впорядкованістю, вживанням книжних елементів та формальними

конструкціями, тоді як персонажі з нижчих соціальних груп частіше використовують колоквіальну лексику, знижені форми, емоційні висловлювання та нестандартні мовні моделі. Важливим чинником формування соціолінгвістичних властивостей тексту є соціальна роль персонажа, яка визначає очікувані моделі поведінки в конкретних комунікативних ситуаціях. Теорія соціальних ролей Е. Гофмана¹⁹ дає підстави говорити про те, що мовлення людини змінюється залежно від того, яку функцію вона виконує в суспільній взаємодії, і ці закономірності успішно відтворюються в художніх текстах [Goffman, 1981]. Так, у спілкуванні з керівництвом персонажі виявляють більше формальності, стриманості, уживають ввічливі формули та опосередковані висловлювання, тоді як спілкування з друзями характеризується більшим ступенем відкритості, неформальності й емоційності. Таким чином, соціальна роль визначає стилістичний тон мовлення, домінантні наміри та характер взаємодії з іншими персонажами. Значний вплив на мовленнєву поведінку має гендер персонажа. Дослідники Р. Лакоф, Д. Таннен, Дж. Міллс і Д. Камерон підкреслюють, що чоловіки й жінки використовують різні комунікативні стратегії: жіноче мовлення частіше характеризується емоційністю, деталізацією та кооперативними стратегіями, тоді як чоловіче демонструє більшу прямоту, раціональність і стратегічну економність мовних засобів [Lakoff, 2004; Tannen, 1990; Mills, 2003]. У межах художнього тексту такі особливості відтворюються через характерні для персонажів мовні моделі, інтонаційні структури, добір дискурсивних елементів та прагматичних засобів. Вікові особливості мовлення є важливим соціолінгвістичним параметром, що дозволяє визначити приналежність персонажа до певної вікової групи та зрозуміти його комунікативну поведінку. За спостереженнями П. Еккерт, молодші мовці схильні до використання мовних інновацій, сленгу, динамічних структур і виразної суб'єктивності, тоді як старші демонструють стабільніші,

нормативніші моделі [Eskert, 2012]. У художніх текстах вікові особливості відтворюються не лише через лексику, але й через тематику висловлювань, ритм мовлення, ступінь емоційності або стриманості. Не менш значущим параметром є професія персонажа, яка впливає на добір термінології, використання професіоналізмів і спеціальних мовних формул. У художній літературі професійні маркери часто використовуються як інструмент ідентифікації соціального середовища героя та створення реалістичного мовного портрета. Характерною рисою соціолінгвістичного аналізу є також урахування етнокультурного чинника, оскільки культурний досвід та національна належність персонажа впливають на використання фразеологізмів, комунікативних норм, мовленнєвого етикету та ціннісних орієнтацій. Соціальні групи, до яких належить персонаж, також визначають особливості його мовлення. Мовлення представників різних соціальних верств, професійних спільнот або молодіжних субкультур має характерні лексичні та синтаксичні особливості, що відтворюються у художніх текстах для створення достовірного соціального тла. Особливу роль у соціолінгвістичному аналізі тексту відіграють дискурсивні маркери, які сигналізують про ступінь впевненості, емоційності, ввічливості чи соціальної дистанції. Вони є показниками соціальної поведінки персонажів та відображають їхні комунікативні наміри. Соціолінгвістичні характеристики, що лежать в основі художнього тексту, формуються через взаємодію мовних рівнів і соціальних чинників, які детермінують мовленнєву поведінку персонажів. Ці характеристики є важливим засобом репрезентації соціальних реалій і створення цілісної картини комунікативної взаємодії у художньому дискурсі.

Узагальнення наведених соціолінгвістичних параметрів дозволяє розглядати художній текст як складну систему, у якій мовні форми тісно пов'язані з соціальними ролями та характеристиками персонажів.

Соціолінгвістичні властивості тексту формуються через взаємодію соціального статусу персонажів, їхньої професійної, гендерної та вікової належності, а також через комунікативні стратегії, якими вони користуються у різних ситуаціях. У художньому дискурсі мовлення стає засобом відтворення соціальної ієрархії та соціальних відносин між персонажами, що робить його важливим інструментом інтерпретації соціального контексту твору. Соціолінгвістичні характеристики художнього тексту охоплюють кілька ключових аспектів. До першого належать соціальні параметри персонажа, що включають його статус, професію, рівень освіти, культурне походження та соціальний досвід. Ці чинники безпосередньо впливають на мовну реалізацію персонажа та сприяють формуванню його індивідуального мовного портрета. Другим аспектом є комунікативний стиль персонажа, який визначається ступенем формальності або неформальності мовлення, типом міжособистісної взаємодії, вибором стратегій ввічливості та емоційного забарвлення висловлювань. Комунікативний стиль формується під впливом соціальних ролей, які персонаж виконує у певних ситуаціях. Третім важливим аспектом є соціолінгвістичні маркери, що виявляються у лексичних, фонетичних, морфологічних та синтаксичних одиницях. Вони дозволяють ідентифікувати належність персонажа до конкретної соціальної групи, а також відтворюють його життєвий досвід і соціальне середовище. До таких маркерів належать сленг, професіоналізми, діалектизми, дискурсивні слова, мовленнєві формули ввічливості та інші елементи, які несуть соціальне значення. Соціолінгвістичні характеристики проявляються також у стратегіях соціальної взаємодії, що відображають владні відносини між персонажами, ступінь їхньої близькості або дистанційованості, конфліктність чи гармонійність комунікації. Соціокультурний контекст є ще одним чинником, що визначає функціонування соціолінгвістичних характеристик у тексті. Він включає моральні норми, культурні традиції,

очікування суспільства та ідеологічні установки, які формують соціальну поведінку персонажів і регулюють їхню мовну діяльність. У художньому творі соціокультурний контекст визначає, які моделі поведінки є прийнятними, а які порушують соціальні норми. У структурі художнього тексту соціолінгвістичні характеристики відбиваються не лише на мовному рівні, а й на рівні композиції та наративної організації. Спосіб побудови діалогів, чергування монологічного та діалогічного мовлення, внутрішній монолог персонажа – усе це сприяє формуванню багатогранного соціального виміру тексту. Наративні прийоми впливають на ступінь суб'єктивності та об'єктивності зображення подій, а також на спосіб репрезентації соціальної взаємодії між персонажами. Соціолінгвістичний підхід до аналізу художнього тексту дозволяє глибше зрозуміти механізми формування мовного образу персонажа, реконструювати соціальні фактори, що впливають на його мовну поведінку, та з'ясувати роль мовлення у відтворенні соціальної структури художнього світу. У результаті соціолінгвістичний аналіз стає ефективним інструментом інтерпретації комунікативної взаємодії персонажів і засобом виявлення соціально значущих смислів, закладених автором. Підсумовуючи зазначене, можна стверджувати, що соціолінгвістичні характеристики тексту формуються на перетині соціальних параметрів персонажів, їхньої комунікативної поведінки, мовних засобів і соціокультурного контексту. Усе це дозволяє розглядати художній текст як складний соціолінгвістичний феномен. На основі представлених теоретичних положень у наступному підрозділі буде визначено методику аналізу соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу, що стане основою для дослідження мовлення персонажів роману Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс».

1.3. Методика дослідження соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу в романі Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс»¹

Методика дослідження соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу ґрунтується на поєднанні теоретичних положень дискурсології, соціолінгвістики та прагмалінгвістики [van Dijk, 1997; Fairclough, 1995; Селіванова, 2010]. Оскільки персональний дискурс є складною комунікативною системою, у якій поєднані мовні, соціальні, психологічні та когнітивні складники, аналіз потребує комплексного підходу, що враховує взаємодію структурних і функційних особливостей мовлення персонажів [Бацевич, 2011]. У межах даного дослідження методика побудована на принципах системності, контекстуальності та інтерпретаційності, що дозволяє розглядати мовлення персонажів як засіб конструювання соціальної реальності художнього тексту [Schiffrin, 1994]. Передусім важливим етапом є визначення одиниць аналізу. У соціолінгвістичних дослідженнях персонажного дискурсу такими одиницями виступають окремі репліки персонажів у діалогах, фрагменти внутрішнього мовлення, авторські ремарки та наративні елементи, що містять соціально значущі маркери [Goffman, 1981]. Одиниці аналізу відбираються з урахуванням їхнього змістового навантаження, соціальної інформативності та функційної ролі в структурі тексту. Методичний інструментарій включає кілька взаємопов'язаних методів. Одним із основних є метод дискурс-аналізу, який дозволяє дослідити мовлення персонажів у тісному зв'язку з контекстом комунікації, соціальними ролями та мовними стратегіями [Gee, 1999]. Дискурс-аналіз зосереджується на визначенні того, як персонажі конструюють соціальні взаємини через мовленнєві дії, яким чином їхні висловлювання відображають соціальні норми та культурні моделі, і як у тексті реалізуються владні, статусні та емоційні відносини [Fairclough, 1995]. Ще одним важливим методом є

соціолінгвістичний аналіз, що передбачає виявлення соціальних змінних, які впливають на мовленнєву поведінку персонажів. У межах цього методу розглядаються соціальний статус, професійна належність, гендер, вікова категорія та соціальний досвід персонажів [Holmes, 2013; Trudgill, 2000]. Застосування соціолінгвістичного аналізу дозволяє встановити відповідність мовлення персонажів їхнім соціальним характеристикам, а також визначити індивідуальні та групові мовні особливості, що формують структуру художнього дискурсу. Прагмалінгвістичний метод застосовується для дослідження комунікативних стратегій і тактик, які використовують персонажі. У центрі уваги перебувають мовленнєві акти, типи ввічливості та способи керування комунікативною дистанцією [Brown & Levinson, 1987]. Прагматичний аспект дозволяє реконструювати комунікативні наміри персонажів і зрозуміти, як вони взаємодіють у межах різних соціальних ролей [Tannen, 1990]. Важливим елементом є також метод контекстуального аналізу, який передбачає інтерпретацію висловлювань персонажів з урахуванням соціокультурного, психологічного та сюжетного контексту [Worham, 2001]. Завдяки цьому методу можливо простежити, як соціальні норми та культурні цінності позначаються на мовленні персонажів і як текст відтворює моделі комунікації, властиві відповідному суспільству. Окрему роль відіграє якісний аналіз мовного матеріалу, що ґрунтується на глибинній інтерпретації конкретних висловлювань і дозволяє виявити приховані смисли, символіку та прагматичні наміри персонажів [Auer, 1998]. Такий підхід є найбільш продуктивним при аналізі художнього тексту, у якому значна частина соціальної інформації реалізується імпліцитно. Забезпечення системності дослідження передбачає поетапну роботу з текстом. На першому етапі здійснюється попереднє прочитання роману й визначення соціально значущих ситуацій і взаємодій. На другому — виокремлення мовного матеріалу: реплік, діалогів, внутрішніх монологів та

авторських описів. Третій етап полягає у докладному аналізі відібраних фрагментів із застосуванням обраних методів, а четвертий — в узагальненні результатів та створенні соціолінгвістичного портрета персонажного дискурсу. Комплексне використання дискурсного, соціолінгвістичного, прагматичного, контекстуального та якісного аналізів забезпечує всебічне й науково обґрунтоване вивчення персонажного дискурсу. Обраний аналітичний підхід є релевантним для дослідження ¹ роману Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс», оскільки текст репрезентує значну кількість соціально та прагматично маркованих комунікативних ситуацій, що потребують поглибленої методичної інтерпретації. У межах методичного підходу також ураховано параметральну специфіку персонажного мовлення та його соціальну інтерпретацію.

У процесі аналізу персонажного дискурсу особливу увагу зосереджено на поєднанні кількісних та якісних параметрів тексту. Кількісний аспект передбачає фіксацію частотності мовних маркерів, що корелюють із соціальними змінними: інтенсифікаторів, дискурсивних пауз, риторичних вигуків, формул ввічливості, маркерів дистанції, невербальних вставок та інтонаційних переривань. Якісний аспект спрямовано на інтерпретацію прагматичних намірів персонажів та соціальної функціональності висловлювань. Такий двовимірний підхід дозволяє простежити не лише типи мовних стратегій, а й механізми їх соціальної зумовленості. Застосування дискурс-аналізу на матеріалі роману включає виокремлення трьох типів комунікативних ситуацій: діалогічних, внутрішньомовленнєвих та авторських інтерпретаційних вставок. Для кожного типу визначено набір критеріїв аналізу: статусна релевантність мовців, прагматична мета висловлювання, мовна тактика, реакція адресата, невербальні підсилення та інтертекстуальні імплікації. У межах такого підходу дискурс персонажів розглядається не як лінійна послідовність реплік, а як соціальна структура,

у якій мовлення відображає нерівність, символічну владу, індивідуальну емоційну позицію та комунікативну ініціативу. Соціолінгвістичний аналіз застосовано для диференціації мовних стратегій залежно від соціального статусу персонажа, його професійного досвіду, вікової категорії та гендерної приналежності. Виокремлення соціальних маркерів здійснюється шляхом зіставлення мовних моделей, що об'єктивуються через звертання, формули ввічливості, тип інтонації, ступінь експресивності та мовну економію. Особлива увага приділяється тому, як у межах персонажного дискурсу відтворюються соціальні ролі: лідер–адресат, мовна перевага–підпорядкування, емоційна самопрезентація–рольова дистанція. Прагматичний аналіз, інтегрований у загальну методику, дозволяє дослідити мовленнєві акти не як статичні одиниці, а як інструменти соціального впливу. Зокрема, оцінюється співвідношення між прямими та непрямими мовними актами, варіативністю вибачень та компліментів, стратегіями уникання конфлікту, тактиками збереження позитивного або негативного «образу Я», а також способами керування комунікативною дистанцією. Застосування цього методу є принципово важливим для дослідження роману, у якому соціальна оцінка та самозвітування є ключовими інтонаційними домінантами. Окрему роль відіграє контекстуальний аналіз, який передбачає інтерпретацію мовних одиниць із урахуванням соціокультурних маркерів британського суспільства 1990-х років: трансформацій гендерних ролей, зміни моделі романутичних взаємин, комерціалізації комунікації та інституціоналізації жіночої самооцінки. Під час аналізу відстежується, як персонажі відтворюють у мовленні культурні сценарії, закладені в тогочасному соціальному досвіді: прагнення до незалежності, водночас залежність від соціальної оцінки, балансування між індивідуальною ідентичністю та спільнотним визнанням. Важливим компонентом методичного інструментарію є також інтерпретативний аналіз, який забезпечує виявлення імпліцитних змістів,

незначущих на поверхневому рівні, але ключових для розуміння соціокультурної динаміки персонажного мовлення. Така інтерпретація дозволяє відтворити приховані інтенції персонажів, їхню дискурсивну поведінку, що не завжди вербалізується прямо, але зчитується через інтонаційні, ритмічні та контекстуальні елементи. Поєднання наведених методів забезпечує комплексне відтворення функційної природи персонажного дискурсу роману. Застосування дискурсного, соціолінгвістичного, прагматичного та контекстуального підходів у їхньому взаємозв'язку дозволяє обґрунтувати, яким чином мовленнєві практики формують соціально зумовлені моделі поведінки та ціннісні орієнтири персонажів. Методика дослідження у такий спосіб спрямована не лише на опис мовних одиниць, а на встановлення механізмів конструювання соціального досвіду через мовлення.

Отже, методичне підґрунтя дисертаційного дослідження формує рамку для розпізнавання та інтерпретації соціальних змінних у персонажному мовленні, забезпечуючи можливість системного аналізу взаємодії вербальних і соціальних компонентів тексту.

РОЗДІЛ 2. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРСОНАЖНОГО ДИСКУРСУ В РОМАНІ Г. ФІЛДІНГ «ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС»

2.1 Персональний дискурс роману Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс»

Персональний дискурс роману Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс» є багаторівневою комунікативною системою, у якій мовлення персонажів взаємодіє з наративною структурою, соціальним контекстом та жанровими особливостями твору. Роман створений у формі щоденника, що визначає специфічний спосіб репрезентації думок, переживань і мовлення головної героїні, однак не обмежує персональний дискурс виключно її суб'єктивним поглядом. Незважаючи на домінування внутрішнього монологу Бріджит, художній текст містить численні діалогічні ситуації, у яких взаємодіють різні персонажі, і їхнє мовлення формує широку палітру соціальних голосів. Щоденникова форма наративу зумовлює високу ступінь суб'єктивності, фрагментарності та емоційності дискурсу, адже мовлення головної героїні відтворюється як безпосередня фіксація її думок у конкретний момент. Такий тип письма активно застосовується в сучасній жіночій прозі та слугує засобом створення ефекту автентичності внутрішнього мовлення [Mills, 2003; Cameron, 2003]. Водночас у романі значну роль відіграє діалогічне мовлення, адже персонажі регулярно вступають у комунікативні взаємодії в різних соціальних контекстах: робочому середовищі, сімейних ситуаціях, дружніх компаніях, романтичних стосунках. Кожна така ситуація розкриває окремі соціолінгвістичні характеристики їхнього мовлення. Персональний дискурс у романі формують кілька груп персонажів: головна героїня Бріджит Джонс, її друзі, родичі, колеги, керівництво, романтичні партнери та випадкові знайомі. Мовлення кожної групи має свої соціально зумовлені особливості. Центальною є мовленнєва поведінка Бріджит, що поєднує спонтанність, емоційність, самоіронію та значну кількість дискурсивних

маркерів, притаманних неформальному міському спілкуванню. Проте не менш важливими є й інші персонажі — Марк Дарсі, Деніел Клів, Шерон, Джуд, Том, Пем і Колін Джонси, працівники видавництва, — адже саме у взаємодії між ними формується поліфонічний соціальний простір твору [Bakhtin, 1975]. Персональний дискурс роману також демонструє співіснування різних соціальних і комунікативних стилів. Мовлення персонажів з вищого соціального прошарку, таких як Марк Дарсі, відзначається стриманістю, лаконізмом та нормативністю. Навпаки, персонажі середнього міського класу, що оточують Бріджит, використовують більш розмовний стиль, частіше вдаються до емоційних оцінок, ексламацій та жаргонізмів. Колеги й керівництво Бріджит, які репрезентують корпоративне середовище, демонструють мовлення, насичене професійною термінологією, шаблонними формулами та клішованими висловами, характерними для офісного дискурсу [Holmes, 2013]. У творі також простежуються гендерні та вікові соціолінгвістичні особливості. Мовлення жіночих персонажів має виразні емоційні та інтерпретативні риси, що відповідає спостереженням соціолінгвістів щодо гендерної комунікації [Lakoff, 2004; Tannen, 1990]. Чоловічі персонажі, навпаки, частіше використовують лаконічніші та раціональніші висловлювання, менше вдаються до емоційних коментарів. Крім того, у мовленні старших персонажів — особливо батьків Бріджит — відображаються культурні та мовні норми попереднього покоління, що створює соціальний контраст із мовленням молодших героїв. Таким чином, персональний дискурс роману Г. Філдінг представляє собою багатовимірну систему, де взаємодіють різні соціальні голоси, стилістичні реєстри, статусні позиції та комунікативні стратегії. Далі у наступній частині цього підрозділу увага буде зосереджена на глибшому окресленні соціолінгвістичного простору твору та ролі взаємодії персонажів у формуванні дискурсу роману. Персональний дискурс твору формується не

лише внутрішнім мовленням головної героїні, але й численними діалогічними ситуаціями, у яких реалізуються соціально зумовлені моделі комунікації. Однією з ключових рис роману є яскраво виражена поліфонічність, що проявляється у співіснуванні різних мовленнєвих стилів, інтонацій, прагматичних установок та соціальних позицій персонажів. Поліфонія, у розумінні М. Бахтіна, означає наявність у тексті багатьох рівноправних голосів, кожен з яких має свій світогляд, мовний стиль та соціальну ідентичність [Bakhtin, 1975]. У романі Г. Філдінг ця поліфонічність реалізується через контрасти у мовленні між персонажами різного віку, статусу, професійної належності та соціального досвіду. Особливої уваги потребує аналіз того, як у романі репрезентовані соціальні ролі персонажів і яким чином вони впливають на їхні мовленнєві практики. Бріджит Джонс виступає в різних ролях — працівниці видавництва, доньки, подруги, коханої жінки, учасниці культурних подій — і кожна з цих ролей передбачає свій набір мовленнєвих стратегій. Соціальна роль у значенні Е. Гофмана передбачає очікувані моделі поведінки та відповідні комунікативні форми [Goffman, 1981]. Так, мовлення Бріджит у професійному середовищі позначене намаганням демонструвати компетентність і соціальну відповідність, тоді як у дружньому колі її комунікативна поведінка стає значно емоційнішою, спонтаннішою й менш нормативною. Соціальні ролі інших персонажів також визначають характер їхнього дискурсу. Мовлення Марка Дарсі наближене до офіційно-ділового стилю, вирізняється чіткістю та стриманістю, що відповідає його статусу успішного юриста та представника вищого соціального прошарку. Натомість Деніел Клів демонструє інший стиль — більш розкуте, іронічне та фліртуєче мовлення, яке відображає його харизматичність та професійну належність до медійного середовища. Подруги Бріджит — Джуд, Шерон та Том — створюють інший соціальний простір, де домінують емоційність, обговорення особистих тем, іронічність та висока

частотність дискурсивних маркерів. У мовленні старшого покоління — Пем і Коліна Джонсів — простежуються традиційні комунікативні моделі, формальність та прив'язаність до культурних норм, характерних для попередньої епохи. Таким чином, персонажний дискурс роману структурується за принципом соціального контрасту, що дозволяє авторці показати різноманітність соціальних груп та комунікативних стилів сучасного британського суспільства. Цей контраст забезпечує глибоку соціальну достовірність художнього світу твору, адже через взаємодію різних мовленнєвих стилів читач отримує можливість інтерпретувати соціальний простір, у якому існують персонажі. Мовлення героїв не є ізольованим: воно відображає типові моделі поведінки міських мешканців, представників середнього класу, офісних працівників, журналістів, інтелектуалів та старшого покоління. Важливо також зазначити, що персонажний дискурс роману включає не лише мовні особливості, а й невербальні та контекстуальні елементи. Авторські ремарки, внутрішні коментарі Бріджит, описи ситуацій і реакцій персонажів створюють цілісну картину комунікації, що виходить за межі суто мовленнєвих актів. Такий спосіб зображення відповідає сучасним тенденціям у художній прозі, де значну роль відіграє психологізація наративу та акцент на індивідуальному сприйнятті подій. У щоденниковій формі цей прийом набуває особливої ваги, адже майже кожна комунікативна подія подається крізь призму внутрішнього оцінювання головної героїні. Таким чином, у романі «Щоденник Бріджит Джонс» персонажний дискурс формується як система взаємодії різних мовленнєвих стилів і соціальних позицій, які відображають як індивідуальні риси персонажів, так і загальні тенденції британського суспільства кінця ХХ століття. У наступній частині цього підрозділу буде розглянуто специфіку наративної організації роману та роль щоденникового формату у формуванні персонажного дискурсу. Важливою складовою персонажного дискурсу роману є специфіка наративної

організації, яка суттєво впливає на спосіб відтворення мовлення персонажів та їхні комунікативні взаємодії. Формат щоденника передбачає безпосереднє фіксування подій з погляду головної героїні, що надає тексту високого ступеня суб'єктивності та емоційної насиченості. Бріджит не лише переказує зміст діалогів чи ситуацій, а й активно оцінює поведінку співрозмовників, інтерпретує їхні слова та реакції. Це створює ефект подвійного дискурсу: реальне висловлювання персонажів співіснує з його суб'єктивною інтерпретацією, яку подає оповідачка. Щоденниковий формат сприяє формуванню особливого типу внутрішнього мовлення, у якому поєднуються саморефлексія, самоіронія та спроби героїні впоратися з буденними та емоційними труднощами. Психологічна відкритість Бріджит надає їй мовленню рис спонтанності та фрагментарності, що відтворюють природний перебіг думок і дозволяють читачеві простежити логіку її внутрішнього діалогу. Водночас цей внутрішній монолог не ізолює героїню від зовнішнього світу: численні діалоги з друзями, колегами та членами родини забезпечують присутність різних соціальних голосів у структурі тексту. Наративна організація роману визначає певну асиметрію між мовленням Бріджит та інших персонажів. З одного боку, її дискурс є домінантним через те, що саме він формує основний зміст щоденникових записів. З іншого боку, мовлення інших персонажів не менш значуще, адже кожна комунікативна взаємодія показує особливості їхніх соціальних ролей, особистісних рис та індивідуальних мовних моделей. Читач отримує доступ до мовлення цих персонажів через діалоги, непряму мову та коментарі Бріджит, що створює багаторівневу структуру оповіді. Особливе місце в персонажному дискурсі твору займає дихотомія «внутрішній голос — зовнішня комунікація». Бріджит часто висловлює у щоденнику те, що не наважується сказати в реальній ситуації, або навпаки — переосмислює вже сказані фрази, аналізуючи їхнє емоційне забарвлення та соціальну відповідність. Така роздвоєність дискурсу дозволяє авторці

продемонструвати, наскільки значущими для героїні є соціальні норми, очікування та стереотипи, що формують її мовленнєву поведінку. У структурі роману важливу роль відіграє також комічний ефект, який часто створюється завдяки мовленнєвим невідповідностям, прагматичним помилкам та соціальним непорозумінням. Комічність є своєрідним маркером соціальної напруги й водночас способом її зняття, оскільки невдалі комунікативні ситуації допомагають розкрити вразливість персонажів, їхні внутрішні суперечності та невпевненість у соціальному середовищі. Через такі елементи авторка передає характерні риси комунікативної культури британського середнього класу, де іронія, самоіронія та емоційний самоконтроль є типовими складниками повсякденного спілкування. Персонажний дискурс роману можна розглядати як складну систему, у якій внутрішній монолог героїні, діалогічні взаємодії, наративна перспектива та соціальні характеристики персонажів взаємодіють між собою, створюючи цілісну модель художньої комунікації. Таке поєднання різних дискурсивних елементів забезпечує багатогранність погляду на соціальні відносини, що відтворюються в тексті, та дозволяє здійснити глибокий аналіз мовленнєвої поведінки персонажів. Виявлення цих особливостей створює підґрунтя для більш детального осмислення динаміки персонажного мовлення.

Особливу увагу привертає лінгвістичне оформлення самооцінки персонажів, що стає індикатором їхньої соціальної позиції у сюжетному просторі. У мовленні представників середнього класу домінують емоційно марковані конструкції, експресивні вигуки та інтенсифікатори, які створюють ефект постійної корекції власної поведінки. Такі мовні формули виконують не лише виражальну, а й регулятивну функцію, нормуючи переживання та модель очікуваної соціальної відповідності. На противагу емоційній насиченості молодшого покоління мовлення старших персонажів

позначене прагматичною обережністю та компресованою структурою висловлювання. Домінування нейтральної лексики, формульних виразів ввічливості та уникання зайвого опису реалізує комунікативну стратегію досвідчених мовців, для яких вербалізація не є способом самопідтвердження, а лише інструментом соціальної взаємодії. Стриманість тут не свідчить про брак емоції, а демонструє культурну модель дистанційованого мовного позиціонування. Варто підкреслити, що різні соціолінгвістичні моделі не вступають у прямий конфлікт, а співіснують у межах однієї комунікативної системи. У просторі роману співпрацюють три взаємопов'язані реєстри: емоційно-розмовний, статусно-офіційний та іронічно-грайливий. Їхня послідовність у мовленні персонажів становить не фрагментарність, а поліфонію, де кожен голос виконує власну інтерпретаційну функцію. Таким чином лінгвістичне навантаження переноситься з інформаційного рівня на соціальний та психологічний. Важливим аспектом є функціонування іронії як стабілізаційного механізму. У мовленні молодшого покоління іронічні формули знижують вагу емоційної напруги, перетворюючи провини, страхи чи сором на соціально припустимі елементи комунікації. Навпаки, для комунікації старших персонажів іронія стає не способом емоційної компенсації, а інструментом інтелектуального дистанціювання, що допомагає зберегти власну суб'єктність без втрати соціального авторитету. У системі мовної взаємодії також простежується чіткий розподіл між комунікативною ініціативністю та лінгвістичною реактивністю. Одні персонажі привласнюють собі право визначати темп розмови, її ритм та емоційний градус, інші — вибудовують мовну тактику на принципах обережного сприйняття та смислового спостереження. Це обумовлює стабільність соціальної ієрархії в межах діалогу: мовленнєвий вплив породжує структурну нерівність, а реактивність створює можливість контролювати власну емоційну участь.

Таким чином, соціолінгвістичні характеристики персонажного мовлення виявляються не просто стилістичними особливостями конкретних висловлювань, а формою комунікативного розподілу ролей. Умовність інтонацій, вибір риторичних стратегій, інтенсивність або приглушеність емоційного сигналу утворюють систему, у якій мовлення постає маркером соціального досвіду та культурної самоідентифікації. Присутність різних мовних реєстрів, що не конкурують, а співіснують, створює цілісну модель мовної репрезентації персонажів у межах роману.

2.2. Соціолінгвістичні характеристики персонажного мовлення

Соціолінгвістичні характеристики персонажного мовлення в романі Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс» формуються під впливом соціального становища, професійної належності, віку, гендеру та соціальних ролей персонажів. Мовлення кожного героя відображає його соціальну ідентичність, досвід і комунікативну поведінку, що дає змогу розглядати персонажний дискурс як засіб репрезентації соціальної стратифікації, характерної для британського суспільства кінця ХХ століття. Застосовуючи принципи соціолінгвістичного та прагмалінгвістичного аналізу, можна визначити, що мовні особливості персонажів у романі є системними та функційно зумовленими [Holmes, 2013; Trudgill, 2000]. Мовлення головної героїні, Бріджит Джонс, становить центральний сегмент персонажного дискурсу, проте його соціолінгвістичний аналіз вимагає співставлення з мовленням інших персонажів, які формують різні соціальні контексти роману. Мовлення Бріджит вирізняється високим ступенем емоційності, частотним використанням дискурсивних маркерів, окличних конструкцій, еліпсисів і розмовних висловів. Такі характеристики зумовлені її соціальним статусом міської жінки середнього класу, активною участю у

професійному та дружньому спілкуванні, а також впливом медіакультури, яка формує її мовні уподобання. Значний обсяг внутрішнього мовлення героїні демонструє її схильність до саморефлексії та оцінювання подій, що проявляється в суб'єктивності й фрагментарності її висловлювань. Разом із тим, аналіз мовлення інших персонажів показує, що роман ґрунтується на різко окреслених соціальних і стилістичних контрастах. Мовлення Марка Дарсі, одного з ключових чоловічих персонажів, відзначається стриманістю, логічною організованістю, низьким рівнем емоційності та відсутністю надмірних мовленнєвих засобів. Його стиль комунікації відповідає професії юриста та соціальному становищу представника вищого середнього класу. На відміну від нього, мовлення Деніела Кліва є більш динамічним, неформальним і позначеним елементами іронії та флірту. Воно репрезентує більш гнучкий стиль соціальної поведінки, характерний для медійної сфери та творчих професій. Дружнє коло Бріджит — Шерон, Джуд та Том — утворює окремий соціально-комунікативний простір, де домінує розмовність, підвищена експресивність та використання емоційно забарвлених лексичних одиниць. Мовлення цих персонажів часто відзначається інтенсифікаторами, повтореннями, паузами, вигуками та розмовними кліше, що відображає близькість їхніх взаємин і неформальний характер спілкування. Соціальні ознаки їхнього мовлення відповідають моделі комунікації, притаманній молодим освіченим міським жінкам і чоловікам, які активно взаємодіють у межах дружньої групи. Окрему групу становлять персонажі старшого покоління — Пам та Колін Джонси, а також знайомі батьків Бріджит. Їхнє мовлення характеризується більшою формальністю, уживанням традиційних форм ввічливості та усталених соціальних шаблонів. Висловлювання старших персонажів часто мають нормативний характер, відзначаються стриманим емоційним тоном і демонструють прихильність до культурних цінностей, пов'язаних із попередньою епохою. Такий тип мовлення створює контраст із

комунікативним стилем молодшого покоління, де переважають емоційність, іронія та відкрита саморефлексія [Cameron, 2003]. Соціолінгвістичні характеристики мовлення персонажів роману також проявляються на рівні використання лексики, яка відображає їхню професійну сферу, стиль життя та соціальні зв'язки. Персонажі корпоративного середовища, зокрема колеги Бріджит, використовують професійну термінологію, типові для офісного спілкування клішовані вислови, формули ввічливості та узуальні англійські корпоративні фраземи, що відображає специфіку сучасного бізнес-дискурсу. Їхнє мовлення характеризується інформативністю, прямою та чіткою структурою, що відповідає вимогам робочого середовища та професійних комунікативних норм. Особливо показовими з погляду соціолінгвістики є мовленнєві стратегії та тактики, які персонажі використовують залежно від комунікативної ситуації. У діалогах між Бріджит і Деніелом Клівом простежуються стратегії флірту, підкреслена неформальність і навмисне використання жартівливих або двозначних висловлювань, що реалізує прагматичну тактику зближення. Натомість спілкування Бріджит з Марком Дарсі вирізняється більшою стриманістю, формальністю та обережним добром мовних засобів, що відображає соціальну дистанцію між персонажами та різницю в їхніх статусах. Мовленнєва поведінка героїв у таких випадках відповідає принципам теорії ввічливості, описаним П. Браун і С. Левінсоном, де вибір стратегії залежить від соціальної дистанції, статусних відмінностей і комунікативних намірів [Brown & Levinson, 1987]. Також варто зазначити, що мовлення персонажів нерідко містить ознаки кодування емоційного стану, що відображається через використання інтенсифікаторів, вигуків, внутрішніх пауз, синтаксичних повторів і метафоричних висловів. Наприклад, Бріджит, зіткнувшись із соціальним тиском або власною невпевненістю, активно вдається до експресивних мовних форм, зокрема знижених фраз, самоіронічних коментарів та

гіперболізації. Емоційність її мовлення є характерною рисою сучасної жіночої комунікації, яку описують дослідники гендерної лінгвістики [Lakoff, 2004; Mills, 2003]. Подруги Бріджит, своєю чергою, також демонструють високу експресивність, однак вона здебільшого спрямована назовні й реалізується у спільному емоційному обговоренні подій, тоді як у Бріджит значна частина емоцій вербалізується через внутрішній монолог. Соціолінгвістично значущими є й відмінності у використанні мовних формул ввічливості між представниками різних соціальних груп. Персонажі старшого покоління демонструють більшу прихильність до традиційних форм комунікативної етики, таких як формальні звертання, непрямі прохання та нормативні формули соціальної підтримки. Для молодших персонажів, навпаки, характерні неформальні форми звертання, еліптичні конструкції та знижені експресивні елементи, що відображає сучасні тенденції усного мовлення британського середнього класу [Holmes, 2013]. Певний інтерес становить аналіз того, як соціальна належність персонажів визначає їхню позицію в комунікативних взаємодіях. Марк Дарсі, як представник вищого соціального прошарку, у діалогах часто виступає в ролі більш стриманого та раціонального співрозмовника, тоді як Бріджит або її друзі займають активнішу, емоційнішу позицію. Такий розподіл комунікативних ролей узгоджується зі спостереженнями соціолінгвістів щодо залежності мовної поведінки від статусу та типу соціальної групи [Labov, 1972]. У діалогах між персонажами, які належать до різних соціальних верств, також простежується різниця в ступені формальності, прямоти та мовленнєвої ініціативності. Соціолінгвістичні характеристики персонажного мовлення в романі виявляються також у способі використання стилістичних і синтаксичних конструкцій, які відображають комунікативну манеру персонажів та їхнє соціальне самовизначення. Мовлення Бріджит характеризується синтаксичною фрагментарністю, застосуванням коротких висловлювань, повторів,

неповних речень і внутрішніх пауз, що створює ефект живого, спонтанного мислення. Подібні синтаксичні особливості слугують засобом відтворення ідіостилю персонажа та одночасно є індикаторами емоційного стану, невпевненості або когнітивного напруження. Внутрішній монолог героїні часто містить паралельні конструкції, ритмізовані фрази та стилістичні контрасти, що відображає складну взаємодію між думками та емоційними реакціями персонажа. У діалогічному мовленні інших персонажів синтаксична організація також демонструє соціальні та індивідуальні відмінності. Мовлення Марка Дарсі здебільшого вирізняється чіткою побудовою, структурною завершеністю та логічною послідовністю, що відповідає образу стриманої, раціональної людини з високим рівнем освіти. У репліках Деніела Кліва, навпаки, переважають динамічні, інтонаційно виразні конструкції, які супроводжуються вставними елементами, жартівливими коментарями та стилістичними привнесеннями, характерними для неформальної міської комунікації. Такі відмінності свідчать про соціо- та психолінгвістичні аспекти формування мовленнєвої поведінки персонажів. Окремого аналізу потребує використання дискурсивних маркерів. У мовленні Бріджит вони виконують функцію структурування думок, пом'якшення або підсилення висловлювань, а також відображають її комунікативну невпевненість. У мовленні її друзів дискурсивні маркери здебільшого використовуються як засіб підтримання динаміки розмови та емоційного контакту. Натомість у мовленні персонажів старшого покоління ці елементи з'являються рідше, що підкреслює їхню більшу прихильність до нормативності та традиційних стилістичних моделей. Соціолінгвістично значущим є і те, як персонажі використовують мовні стратегії регулювання соціальної дистанції. Бріджит часто демонструє прагнення до комунікативного зближення, що виявляється у використанні неформальних звертань, жартівливих формул і експресивних висловів. Марк Дарсі, навпаки, обирає стратегії збереження

дистанції, подає інформацію стримано, уникає надмірної емоційності і тим самим формує образ людини із сильними соціальними межами. Деніел Клів використовує іншу модель — поєднання наближення та фліртової гри, завдяки чому створює ефект контрольованої неформальності. Такі комунікативні відмінності демонструють залежність мовної поведінки персонажів від їхньої соціальної ролі, статусу, характеру і міжособистісної взаємодії. Гендерний аспект також відіграє помітну роль у формуванні соціолінгвістичних характеристик. Жіночі персонажі значно частіше використовують експресивні, емоційно забарвлені конструкції, риторичні питання, вигуки та саморефлексивні коментарі, що узгоджується з висновками дослідників гендерного мовлення [Lakoff, 2004; Tannen, 1990]. Чоловічі персонажі, особливо ті, які належать до професійних сфер із високою формальністю (юриспруденція, журналістика), демонструють стриманіші й раціональніші комунікативні моделі, використовуючи структурно завершені висловлювання і меншу кількість емоційних маркерів. Уся система персонажного мовлення в романі побудована таким чином, що соціолінгвістичні особливості підтримують загальний художній задум твору. Мови персонажів відображають соціальну різноманітність сучасного британського суспільства, його цінності, комунікативні норми та типові для певних соціальних груп мовленнєві патерни. Виявлені характеристики створюють підґрунтя для поглибленого аналізу мовних особливостей персонажного дискурсу, який буде здійснено в підрозділі 2.3, де увагу буде зосереджено на детальному соціолінгвістичному дослідженні мовлення кожного з ключових персонажів.

2.3. Соціолінгвістичний аналіз персонажного дискурсу

Соціолінгвістичний аналіз персонажного дискурсу роману Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс» дає змогу простежити, яким чином соціальні ролі, статусні позиції, гендерні характеристики, професійна належність та індивідуальні особливості персонажів визначають їхню мовленнєву поведінку. Мовлення кожного персонажа формується на перетині соціальних норм і комунікативних стратегій, а тому розгляд цих особливостей дозволяє глибше зрозуміти як структуру дискурсу, так і соціальний контекст, у якому перебувають герої роману. Центральною фігурою персонажного дискурсу є Бріджит Джонс, і її мовлення становить основний пласт тексту. Проте для адекватного соціолінгвістичного аналізу важливо співставляти її мовні особливості з мовленням інших персонажів, оскільки індивідуальний дискурс набуває значення лише у взаємодії з соціальним середовищем. Мовлення Бріджит характеризується високим ступенем суб'єктивності, що відображає жанрову природу щоденника. Її висловлювання містять значну кількість експресивних конструкцій, емоційно забарвлених слів, іронії, риторичних питань та внутрішніх коментарів, які формують образ людини, розташованої між соціальною адаптацією та особистісною невпевненістю. Частотне використання дискурсивних маркерів і скорочених синтаксичних конструкцій підкреслює фрагментарність її мислення та спонтанність реакцій, що особливо помітно у ситуаціях соціального тиску або комунікативної невдачі. Важливим елементом мовлення Бріджит є її схильність до самооцінкових висловлювань, метакомунікативних коментарів і мовленнєвих стратегій самоприниження. Цей феномен відповідає комунікативній моделі, описаній дослідниками жіночого мовлення, які підкреслюють важливість саморефлексії, полегшення напруження через іронію та використання знижених конструкцій для пом'якшення потенційно загрозливих для «обличчя» ситуацій [Lakoff, 2004; Tannen, 1990]. У дискурсі Бріджит такі стратегії виконують функцію компенсатора соціальної невпевненості та

водночас є способом позначення її індивідуальної ідентичності. На відміну від Бріджит, мовлення Марка Дарсі демонструє діаметрально протилежні риси. Воно характеризується стриманістю, нормативністю, лаконізмом і високим ступенем структурної впорядкованості. Комунікативні стратегії Марка спрямовані на збереження соціальної дистанції, що проявляється у використанні формальніших конструкцій, обмеженій кількості емоційних елементів і чіткому логічному структуруванні висловлювань. Його дискурс відповідає статусу освіченого, культурного, високостатусного професіонала і демонструє мовну поведінку, характерну для британського вищого середнього класу. Соціальні чинники, зокрема походження, професія та виховання, відіграють у цьому ключову роль, визначаючи прагматичну стриманість і формальність його комунікації. Персонаж Деніел Клів представляє іншу стильову та соціолінгвістичну модель. Його мовлення позначене невимушеністю, гумором, свободою висловлювання, елементами гри та флірту. У репліках Деніела часто зустрічаються двозначні формулювання, жартівливі інтенсифікатори, іронічні зауваги та легкі провокації, що формують образ харизматичного чоловіка, який впевнено почувається у межах соціальної взаємодії. Його дискурс демонструє комунікативні стратегії наближення, притаманні медійному й корпоративно-творчому середовищу, де важливими є динамічність, дотепність та емоційна привабливість. Значну роль у формуванні соціального тла роману відіграє мовлення друзів Бріджит — Джуд, Шерон та Тома. Їхній дискурс відзначається підвищеною емоційністю, тематичною зосередженістю на особистому житті, використанням сучасних фразем і розмовних конструкцій, що відповідає комунікативним моделям міської молоді. У їхньому мовленні спостерігається висока частотність інтенсифікаторів, вигуків, стилістичних контрастів і самоіронічних елементів, які створюють атмосферу відкритої емоційної взаємодії. Їхні комунікативні стратегії ґрунтуються на підтримці, співпереживанні,

солідаризації та зняті соціального напруження через гумор — типові риси дружнього міського дискурсу [Cameron, 2003]. Соціолінгвістично значущим компонентом персонажного дискурсу є мовлення представників старшого покоління, насамперед Пам і Коліна Джонсів, батьків головної героїні. Мовна поведінка цих персонажів демонструє відмінність між поколіннями, яка визначається культурними нормами, освітнім досвідом та соціальними цінностями, сформованими у другій половині ХХ століття. Їхні висловлювання мають більш формальний характер, що проявляється у використанні усталених мовних формул, нормативних синтаксичних конструкцій і стриманого емоційного забарвлення. Їхня комунікативна поведінка передбачає ввічливість, дотримання дистанції, наявність ритуалізованих фраз та соціально прийнятних формул підтримки. Це створює виразний контраст з мовленням молодших персонажів, у яких переважають розмовність, емоційність, гнучкість синтаксису та прагнення до комунікативної відкритості. Персонажі старшого покоління демонструють також типову для їхнього соціального прошарку прагматичну модель непрямой комунікації. У висловлюваннях Пам Джонс простежуються пом'якшувальні конструкції, натяки, обережні оцінки, що відповідає стратегіям уникнення конфлікту та збереження соціальної гармонії. Колін Джонс, навпаки, схильний до більш прямолінійних коментарів, що відображає традиційну чоловічу комунікативну модель покоління, вихованого в умовах патріархальних очікувань. Обоє демонструють мовну поведінку, яка різко контрастує з постмодерною манерою Бріджит та її друзів, що підкреслює конфлікт між поколіннями у сфері комунікації. Окрему групу персонажів становлять колеги Бріджит по роботі, чия мовленнєва поведінка відтворює особливості корпоративного середовища кінця 1990-х років. Мовлення цих персонажів характеризується поєднанням професійної лексики, шаблонних висловлювань, прямоти та вимог до лаконічності. У спілкуванні з керівництвом та підлеглими

використовуються стратегії владного контролю, структурної компліментарності або дистанціювання, що відповідає теорії комунікативних ролей у професійному контексті [Holmes, 2013]. Їхнє мовлення інформативне, чітко спрямоване на досягнення робочого результату, а рівень емоційності значно нижчий порівняно з дружнім і побутовим дискурсом героїв. Соціолінгвістичний аналіз також показує, що кожна група персонажів не лише має власний мовний стиль, а й формує певний тип комунікативного простору, який впливає на мовленнєву поведінку Бріджит. Наприклад, у професійному контексті героїня намагається контролювати власні висловлювання, уникати емоційних реакцій і дотримуватися очікуваних соціальних норм. Натомість у колі друзів вона демонструє розкутість, вербалізує навіть дрібні емоційні деталі, використовує просторічні конструкції й активно вдається до самоіронії. У сімейних ситуаціях її мовлення коливається між формальністю перед старшими і прагненням до збереження власної незалежності, що створює додаткові колізії у взаємодіях із батьками. Характерною рисою персонажного дискурсу роману є те, що мовлення героїв не існує ізольовано — воно формується у процесі соціальної взаємодії. У діалогах між персонажами різних соціальних груп чітко простежуються відмінності у комунікативних стратегіях, що дозволяє авторці за допомогою мовлення показати соціальну неоднорідність британського суспільства. Зіткнення стилів — стриманості Марка, невимушеності Деніела, експресивності друзів Бріджит та формальності старшого покоління — створює поліфонічний соціальний ландшафт твору, у якому кожен мовний жест набуває соціального значення. Такі відмінності виявляють взаємозалежність соціальних параметрів персонажів і вибору мовних засобів. Коли Бріджит взаємодіє з високостатусними персонажами, її мовлення часто стає більш стриманим, зменшується кількість емоційних висловів і дискурсивних маркерів. У ситуаціях соціального тиску вона може

демонструвати нерішучість, паузи, невпевнені конструкції, що відображає вплив статусної нерівності на мовну поведінку. У взаємодії з друзями її дискурс, навпаки, набуває ознак максимального емоційного розкриття, що засвідчує важливість соціальної підтримки та групової солідарності. Мовлення другого плану персонажів — таких як Ребекка, Джоанна, працівники телекомпанії або знайомі батьків — також виконує соціолінгвістичну функцію, оскільки підкреслює різноманітність соціальних підсистем у тексті. Їхні репліки нерідко використовуються для демонстрації соціальних контрастів, іронічних ситуацій або конфліктів статусу. Таким чином, через мовну поведінку навіть другорядних персонажів авторка передає багаточаровість соціального середовища. Зіставлення мовлення різних персонажів у романі ¹ Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс» дає змогу виокремити низку соціолінгвістичних закономірностей, за якими формується комунікативна взаємодія між героями. Однією з таких закономірностей є залежність мовленнєвої поведінки від соціальної ролі та статусної позиції персонажа. У діалогах між представниками вищого та середнього класів виявляється чітка різниця в ступені формальності: персонажі з високим соціальним статусом тяжіють до стриманості, логічності та нормативності, тоді як герої середнього класу відзначаються більшою емоційністю, гнучкістю та спонтанністю. Ця різниця виявляється не лише на рівні лексики, а й на рівні синтаксису, інтонації та прагматики. Іншою важливою закономірністю є гендерна специфіка мовлення персонажів. Жіночі персонажі використовують розгорнуті, емоційно насичені висловлювання з високою частотністю дискурсивних маркерів, риторичних питань і самоіронічних висловлювань, тоді як чоловічі персонажі демонструють більш лаконічні, раціонально структуровані та менш емоційні висловлювання. Це відповідає загальним тенденціям гендерної комунікації, описаним у соціолінгвістичних дослідженнях, і підкреслює різницю у способах конструювання соціальних

стосунків між персонажами. Крім того, у романі простежується залежність мовлення від вікових відмінностей. Мовлення персонажів старшого покоління є більш консервативним, статичним, заснованим на культурних нормах попередньої епохи, що проявляється у формальних звертаннях, поміркованому емоційному забарвленні та традиційних мовленнєвих формулах. Мовлення молодших персонажів, навпаки, вирізняється динамічністю, відкритістю та експресивністю, що відображає мовні тенденції сучасного міського середовища. У результаті виникає система соціальних контрастів, яка пронизує весь дискурс роману та формує його соціолінгвістичний ландшафт. Соціолінгвістичний аналіз також показує, що мовлення персонажів не є статичним: воно змінюється залежно від контексту, комунікативної ситуації та емоційного стану героя. Ця динаміка особливо помітна у мовленні Бріджит, яке варіюється від стриманої професійної манери до емоційного, фрагментарного внутрішнього монологу. Зміни її мовлення у присутності різних персонажів демонструють вплив соціальних ролей і міжособистісних стосунків на комунікативну поведінку. Така варіативність підкреслює важливість контекстуального підходу до аналізу персонажного дискурсу. Важливим результатом соціолінгвістичного аналізу є виявлення соціальних відносин, які формуються через мовлення. У взаємодії Бріджит із Марком Дарсі проявляється статусна нерівність, що впливає на стратегічний вибір мовних засобів. Її діалоги з Деніелом Клівом містять елементи гри та флірту, що створює іншу комунікативну модель. У дружньому середовищі вона демонструє повну мовленнєву відкритість, тоді як у професійному контексті її мовлення стає стриманим і підпорядкованим соціальним очікуванням. ³⁰ Усе це свідчить про те, що мовлення персонажів є інструментом взаємодії, самопрезентації та формування соціальних зв'язків. Загалом соціолінгвістичний аналіз персонажного дискурсу роману «Щоденник Бріджит Джонс» показує, що мовлення персонажів є чутливим

до соціальних чинників і відображає складну систему соціальних ролей, статусів і стосунків. У романі мова виконує функцію не лише засобу комунікації, але й механізму соціальної інтерпретації, самовираження та конструювання соціальної реальності. Виявлені соціолінгвістичні особливості створюють підґрунтя для формування цілісної моделі персонажного дискурсу, що відображає соціальну багатомірність художнього світу Г. Філдінг. Для поглиблення виявлених характеристик необхідним є безпосередній аналіз персонажного мовлення, заснований на конкретних дискурсивних фрагментах роману.

Для ілюстрації мовної самооцінки та самоіронії наведемо фрагмент авторського опису, де щоденниковий формат стає засобом самоідентифікації:

“January 1st

9st 2, alcohol units 4, cigarettes 22, calories 5423.

Bridget Jones’s New Year’s Resolutions:

I will not smoke.

I will not get upset over men.

I will not obsess over Daniel Cleaver.

I will be a better person.” (Fielding, 2001, p. 3–4)

У цьому фрагменті репрезентовано типовий для Бріджит наративний механізм самонагляду: кількісні показники («alcohol units», «cigarettes», «calories») слугують інструментом морального контролю, тоді як перелік резолюцій демонструє культурну схему жіночої саморегуляції. Форма списку, відсутність описових речень, рубрикація та пунктирність

передають внутрішній ритм самообмеження. Характерною є також тенденція до емоційної гіперболізації, що виявляється у щоденниковому коментарі після чергової невдалої спроби самоконтролю:

“Oh God. Weight 9st 6. Have eaten entire cheese, half a cake, 14 chocolates. Am turning into human blancmange.” (Fielding, 2001, p. 67).

Метафоричне порівняння «human blancmange» виступає стратегією самоіронічного дистанціювання: героїня одночасно висміює власні харчові зриви та знімає психологічну напругу. Емоційна перебільшеність не є ознакою наївності, а способом соціально зумовленого жіночого самонагляду. Показовим є висловлювання, у якому Бріджит оцінює власний соціальний статус і романтичну невлаштованість:

“Cannot believe I am still single. Everyone else seems to have husbands, houses, careers, babies...” (Fielding, 2001, p. 89)

Повтор структури «husbands, houses, careers, babies» виконує функцію інтонаційної градації: кожен іменник уособлює соціальний маркер успішності. Дискурс Бріджит тут репрезентує зіткнення індивідуальної самооцінки з нормативною культурною моделлю дорослішання. У фрагменті після чергової взаємодії з Деніелом виявляється механізм внутрішнього самонавіювання, що межує з емоційним контролем:

“Will ignore Daniel. Will not call Daniel. Will focus on self-respect. Will be strong.” (Fielding, 2001, p. 134)

Повторювані імперативи «Will ignore», «Will not call» відтворюють когнітивний розрив між бажанням і обов'язком. Синтаксична фрагментація передає не стільки стійку рішучість, скільки спробу її мовної симуляції.

У мовленні Деніела Клівера іронія поєднується з контрольованою інтонацією флірту, що формує гендерну асиметрію у спілкуванні. Показовим є фрагмент їхнього листування, де гра з інтимністю реалізована через жартівливі імперативи:

“Ah, Miss Jones. You are a terribly bad girl. Try not to fall in love with me today.”
(Fielding, 2001, p. 78)

Емоційно-підкреслена адресація «Miss Jones» сигналізує дистанцію, тоді як імперативна структура «Try not to fall in love» приховує домінуючу позицію мовця. Деніел не визнає потенційної рівності ролей, натомість кодує стосунок як гру фліртового контролю, де емоційна відповідальність покладена на героїню. Інша сцена ілюструє механізм двозначного романтичного підкріплення:

“Lunch? If you promise not to gaze at me adoringly over the table.” (Fielding, 2001, p. 105).

Формально люб'язна пропозиція «Lunch?» миттєво перевертається іронічною умовою. Синтаксична модель вибудовує асиметрію: Деніел позиціонує себе об'єктом захоплення і одночасно знімає з себе відповідальність за емоційну взаємодію. Ролі стають нерівними: жінка сприймає, чоловік дозволяє бути сприйнятим. Маніпулятивний характер мовлення увиразнюється і в компліментах-маскуваннях:

“You are deliciously chaotic, Jones.” (Fielding, 2001, p. 146).

Комплімент «chaotic» приховує оцінку, а не схвалення: жінка тут не рівноправна співрозмовниця, а емоційний сюжет. Лексема «deliciously» еротизує хаотичність як елемент споживання, а не партнерства, що оформлює дискурс Деніела як привабливо-маніпулятивний.

На протипагу вербальній експресії Клівера мовлення Дарсі вирізняється формалізованістю та підкресленою ввічливістю. Уже в першій сцені мотив дистанції проявляється у нейтральному привітанні:

“How do you do?” (Fielding, 2001, p. 14).

Цей мінімалістичний етикетний жест не передає емоції, натомість відтворює суворо регламентований класовий код британської ввічливості. Відсутність розгорнутої формули чи вираженого інтересу підкреслює соціальну стриманість, а не холодність. Поступове зняття дистанції вербалізується через пом'якшену модальність:

“I think you may have misunderstood me, Bridget.” (Fielding, 2001, p. 213).

Епістемічний модальний вираз «I think» виконує функцію комунікативного пом'якшення. Замість конфронтації Дарсі пропонує інтерпретацію, не заперечуючи співрозмовницю. Його соціолінгвістичний стиль вирізняється ввічливою раціональністю на протипагу іронічній недбалості Деніела. Дарсі ніколи не переходить до флірту як засобу управління діалогом. Навіть у ситуаціях, де інший чоловічий персонаж демонструє вербальну перевагу, Дарсі зберігає стриману позицію:

“You don't have to explain anything to me.” (Fielding, 2001, p. 287).

Форма дозволу «don't have to» не є актом влади, а радше визнанням суб'єктності співрозмовниці. Дарсі знімає тиск і норму відповідальності, тим самим створюючи альтернативну модель комунікативної чоловічої поведінки — не експансивну, а врівноважену.

У мовленні Джуд і Шаззер домінує стратегія вербальної взаємопідтримки через експресивну оцінку та гумор. Зокрема у сцені після чергового розчарування Бріджит:

“You are not a failure. Men are just emotional wallpaper.” (Fielding, 2001, p. 168).

Фраза «emotional wallpaper» демонструє цілеспрямоване знецінення чоловічої поведінки як способу відновлення жіночої впевненості. Лінгвістичне перебільшення виконує терапевтичну функцію — нормалізує емоційну нестабільність і повертає суб’єктність. Спільнота підтримки використовує гіперболізацію як тактику зняття напруги:

“Stop apologizing. You’ve done nothing wrong. He is just an idiot.” (Fielding, 2001, p. 230).

Імперативи «Stop», «You’ve done nothing wrong» є мовними актами відновлення самооцінки. У цій лінії дискурсу не існує чоловічого судження, а є жіноче переформулювання реальності на користь емоційної стабілізації.

У взаємодії з матір’ю Бріджит жіноча підтримка набуває іншої форми:

“Darling, everything will soon be perfect. Just smile more.” (Fielding, 2001, p. 256).

Тут «підтримка» стає нормуванням: від доньки очікується відповідність соціальній моделі жіночої привабливості та позитивності. Лексема «perfect» і імператив «smile» закріплюють не реальне прийняття, а настанову на емоційний контроль.

У межах жіночої спільноти підтримки також функціонує особлива форма емоційного компенсування, що реалізується через вербалізацію переживань та їх спільне нормування. Стійкість цієї комунікативної системи виявляється у циклічному повторі тем романтичних невдач і соціального невлаштування, який не засуджується, а приймається як звична одиниця

жіночого досвіду. Так, у діалозі з Джуд і Шаззер відтворюється типова модель лінгвістично оформленої солідарності:

“Of course you’re heartbroken. Anyone would be. You just need time, and wine, and us.”

(Fielding, 2001, p. 241)

Тут іронічна предметна тріада “time, wine, and us” актуалізує легітимацію емоційної вразливості. Підтримка не вимагає самоконтролю чи стриманості — вона формулюється як право на переживання. Стратегія колективного «ми» вербалізує не моральне повчання, а стабілізаційний простір, де лексема “heartbroken” не потребує маскуванню або мовної декорації.

У цьому дискурсивному середовищі тривожність, сумнів і сором переходять у діалогічні маркери жіночої ідентичності. Бріджит не виступає мовцем у вакуумі: її емоційні коливання резонують у багаторазових підтвердженнях з боку друзів, які відтворюють культурний сценарій так званої «промовленої терапії» — емоцій, що потребують висловлення, а не корекції. Функція підтримки тут полягає не в усуненні проблеми, а в легітимації афекту, у можливості бути нестабільною, неідеальною, невпевненою без втрати статусу у спільноті. Таким чином, у межах жіночого солідарного простору мова стає засобом кодифікації вразливості. Лінгвістичні перебільшення, колективні оцінки, фігури іронічного підбадьорення та повтори у діалогах виконують функцію не розваги, а терапевтичної нормалізації емоційної напруги. Саме через цю взаємну

мовну підтримку Бріджит отримує можливість відновлення внутрішньої рівноваги, не змінюючи первинної емоційної матриці власного досвіду. Дискурсивна поведінка персонажів роману чітко корелює із соціальною стратифікацією та рівнем символічного капіталу. Формальна ввічливість Марка Дарсі виявляє не лише особистісну стриманість, а й належність до класової традиції, у якій мовлення виступає показником соціальної вирівняності та контролю над емоційною експресією. Його короткі, але нормативно вивірені репліки демонструють усвідомлення статусної відповідальності за комунікативний реєстр: мовчання і лаконізм стають ознаками респектабельності, а не холодності.

На протипагу цій вербальній економії, Деніел Клівер використовує експресивно марковані тактики флірту і емоційного тиску, які не лише створюють образ харизматичного співрозмовника, а й виконують статусну функцію — мовне домінування як інструмент соціального контролю. Його дискурс не є хаотично-привабливим, він структурований за принципом статусної переваги, де комплімент перетворюється на механізм впливу, а романтична гра — на лінгвістичне управління взаємодією.

Натомість дискурс Бріджит Джонс, що постійно перебуває між самокритичністю та соціальним порівнянням, відображає позицію персонажа, який соціально не закріплений і змушений вербалізувати власну ідентичність у процесі постійного коригування. Її мовлення репродукує невпевненість не як психологічну характеристику, а як культурно детерміновану позицію жінки, що перебуває поза усталеними соціальними моделями успіху. Щоденникова фрагментація висловлювань, кількісні самозвіти та самоіронічні формули слугують стратегією статусного

самопереговорення. У жіночій спільноті підтримки соціальний статус не зникає, а переосмислюється. Солідарність Джуд і Шаззер не скасовує структурної нерівності між статевими ідентичностями, натомість створює альтернативний простір мовної легітимації вразливості. Тут репліки стають маркерами приналежності до групи, у якій не потрібно відповідати зовнішнім критеріям соціального престижу чи романтичної нормативності. Функціональна роль дискурсу змінюється: від демонстрації статусу до демонтажу статусних очікувань у межах безпечного мовного середовища.

Дискурсивні стратегії Деніела, Дарсі та жіночої мережі підтримки формують поліфонічний простір, у якому Бріджит конструює ідентичність між самокритикою, романтичним очікуванням, класовими нормами та солідарною емпатією. Короткі мовні фрагменти, що супроводжуються самоіронією, фліртовою маніпуляцією чи ввічливою дистанцією, відтворюють соціальну напругу між культурними сценаріями жіночої суб'єктності та її індивідуальним мовним досвідом.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено комплексне дослідження соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу у романі ¹ Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс». На основі аналізу теоретичних джерел, категорій соціолінгвістики, дискурсології та прагмалінгвістики було визначено особливості функціонування персонажного мовлення як засобу репрезентації соціальних ролей, статусів, комунікативних стратегій та

міжособистісних взаємин персонажів. У першому розділі розглянуто теоретико-методологічні засади вивчення персонажного дискурсу та соціолінгвістичних характеристик художнього тексту. Поняття персонажного дискурсу визначено як багаторівневу систему мовленнєвих практик, що відображають індивідуальні та соціальні параметри мовців і репрезентують комунікативні процеси художнього світу твору. Узагальнення праць провідних учених дозволило окреслити ключові соціолінгвістичні змінні — статус, гендер, професія, вік, соціальні ролі — які визначають мовленнєву поведінку персонажів. На основі сучасних лінгвістичних підходів обґрунтовано методику аналізу, яка охоплює дискурс-аналіз, соціолінгвістичний, прагматичний та контекстуальний підходи. У другому розділі на матеріалі роману Г. Філдінг здійснено практичний аналіз персонажного дискурсу. Встановлено, що мовлення персонажів роману відзначається соціальною та стильовою різноманітністю, яка відображає соціальну структуру британського суспільства кінця ХХ століття. Мовлення Бріджит Джонс характеризується експресивністю, фрагментарністю, емоційністю та високою частотністю дискурсивних маркерів, що пов'язано з її соціальною роллю, характером та комунікативною невпевненістю. Мовлення Марка Дарсі відзначається стриманістю, логічністю та формальністю, що відповідає його статусу висококваліфікованого професіонала. Деніел Клів демонструє невимушений, дотепний, фліртовий стиль мовлення, що відображає його соціальну мобільність і професійну належність. Друзі Бріджит демонструють високу емоційність, інтонаційну гнучкість та орієнтацію на підтримку, тоді як батьки героїні втілюють традиційний, формальний і стриманий тип мовлення.

Аналіз показав, що соціальні параметри персонажів визначають їхні комунікативні стратегії: прагнення до зближення, дистанціювання,

самопрезентації, уникнення конфлікту або вираження солідарності. Мовні вибори персонажів корелюють із соціальними контекстами — професійним, сімейним, дружнім та романтичним — і змінюються відповідно до комунікативної ситуації. Стратегії ввічливості, іронія, самоіронія, флірт, ритуальні формули ввічливості та емоційно забарвлені висловлювання виступають соціально маркованими індикаторами поведінки героїв. Отримані результати свідчать про те, що персонажний дискурс роману Г. Філдінг є поліфонічним соціолінгвістичним простором, у якому взаємодіють різні соціальні голоси, стильові моделі та комунікативні стратегії. Через мовлення персонажів авторка репрезентує соціальні норми, стереотипи та комунікативні тенденції британського суспільства 1990-х років, поєднуючи внутрішній світ героїні з широким соціальним контекстом. Персонажний дискурс стає засобом моделювання соціальних відносин, відображення соціальних конфліктів, міжгенераційних відмінностей та гендерних особливостей комунікації. Таким чином, проведене дослідження підтверджує, що аналіз соціолінгвістичних характеристик персонажного мовлення дозволяє глибше зрозуміти художній текст та виявити механізми формування соціальної реальності в літературі. Отримані висновки можуть бути використані у подальших лінгвістичних дослідженнях художнього дискурсу, соціолінгвістики, гендерної лінгвістики та літературознавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Українські джерела

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. – К.: Академія, 2004.
2. Бацевич Ф. С. Лінгвістична прагматика. – Львів: Вид-во ЛНУ, 2011.

3. Єрмоленко С. Я. Українська мова і культура мовлення. – К.: Либідь, 2018.
4. Зорівчак Р. П. Лінгвістика тексту. – Львів: Вид-во ЛНУ, 2012.
5. Кочан І., Кочан Я. Стилїстика сучасної української мови. – Львів: ПАІС, 2015.
6. Мацько Л. І., Сидоренко О. М. Стилїстика української мови. – К.: Владос, 2005.
7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006.
8. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2010.
9. Селіванова О. О. Прагматика мовлення. – К.: Академія, 2019.
10. Пилинський М. М. Мовлення і комунікація. – К.: Освіта, 2014.
11. Павленко А. Дискурс у лінгвістиці. – Львів: ПАІС, 2016.
12. Пасічник О. Гендерна лінгвістика. – К.: Київський університет, 2013.
13. Українська мова: енциклопедія / За ред. В. Русанівського. – К.: Укр. енцикл., 2018.

14. Яременко В. Дискурс і комунікація. – К.: ⁴³ Видавничий дім Дмитра Бурого, 2017.
15. Мозер М. Нариси з соціолінгвістики української мови. – Львів: Піраміда, 2016.
16. Гнатюк Л. Дискурсивні практики в сучасній комунікації. – Тернопіль: Навч. книга, 2020.
17. Клименко Н. Прагматика художнього дискурсу. – К.: Освіта, 2014.
18. Чабаненко В. Художній текст: лінгвістичний аспект. – Дніпро: Університет ДНУ, 2015.
19. Луценко О. Гендер і мова: лінгвістичний аспект. – Львів: ЛНУ, 2021.
20. Баран Є. Стилїстика тексту. – Івано-Франківськ: Плай, 2012.
21. Нікітіна Л. Комунікативні стратегії в художньому тексті. – Київ: КНЕУ, 2019.
22. Білецька Т. Дискурс і наратив. – Чернівці: Рута, 2020.
23. Шмельова Т. Лінгвістичний аналіз тексту. – Київ: КНУ, 2015.
24. Городенська К. Український синтаксис: комунікативний аспект. – К.: Наукова думка, 2013.

- 25.Микитюк О. Гендерні аспекти комунікації. – Рівне: РДГУ, 2018.
- 26.Тараненко О. Соціолінгвістика сучасної української мови. – К.:
Видавництво КМ, 2022.
- 27.Бондар О. Стилiстичні особливості персонажного мовлення. – Одеса:
Астропринт, 2019.
- 28.Кулик Б. Комунікативні аспекти художнього мовлення. – Полтава:
Полтавський університет, 2020.
- 29.Федорчук Т. Мовна особистість у художній літературі. – Чернівці:
книги-XXI, 2017.
- 30.Юрчук Л. Прагматичні аспекти діалогічного мовлення. – Львів:
ПАІС, 2018.

Англомовні джерела

- 31.Austin J. L. How to Do Things with Words. – Oxford University Press,
1962.
- 32.Bakhtin M. The Dialogic Imagination. – University of Texas Press, 1981.
- 33.Brown P., Levinson S. Politeness: Universals in Language Usage. –
Cambridge UP, 1987.
- 34.Cameron D. Gender and Language. – Routledge, 2003.

- 35.Coates J. Women, Men and Language. – Routledge, 2013.
- 36.Eckert P. Language and Adolescence. – Cambridge UP, 2012.
- 37.Eckert P., McConnell-Ginet S. Language and Gender. – Cambridge UP, 2003.
- 38.Fairclough N. Critical Discourse Analysis. – Longman, 1995.
- 39.Fairclough N. Language and Power. – Longman, 2015.
- 40.Fishman P. Interactional Shifts in Conversation. – CUP, 1998.
- 41.Fowler R. Linguistic Criticism. – Oxford UP, 1996.
- 42.Gee J. An Introduction to Discourse Analysis. – Routledge, 1999.
- 43.Goffman E. Forms of Talk. – University of Pennsylvania Press, 1981.
- 44.Grice H. P. Studies in the Way of Words. – Harvard UP, 1989.
- 45.Halliday M. Language as Social Semiotic. – Edward Arnold, 1978.
- 46.Holmes J. An Introduction to Sociolinguistics. – Routledge, 2013.
- 47.Hudson R. Sociolinguistics. – Cambridge UP, 1996.
- 48.Jakobson R. Language in Literature. – Harvard UP, 1987.

49. Johnstone B. Discourse Analysis. – Blackwell, 2008.
- 4 4
50. Labov W. Sociolinguistic Patterns. – University of Pennsylvania Press, 1972.
- 17
51. Lakoff R. Language and Woman's Place. – Oxford UP, 2004.
- 5
52. Leech G. Principles of Pragmatics. – Longman, 1983.
53. Levinson S. Pragmatics. – Cambridge UP, 1985.
54. Mills S. Feminist Stylistics. – Routledge, 2003.
55. Mills S. Discourse. – Routledge, 2004.
56. Page R. Women, Literature and Discourse. – Palgrave, 2011.
57. Schiffrin D. Approaches to Discourse. – Blackwell, 1994.
58. Stubbs M. Discourse Analysis. – Blackwell, 1983.
- 17
59. Tannen D. You Just Don't Understand. – Ballantine Books, 1990.
60. Trudgill P. Sociolinguistics: An Introduction. – Penguin Books, 2000.
61. Wardhaugh R. An Introduction to Sociolinguistics. – Wiley, 2006.
62. Wodak R. Gender and Discourse. – Sage, 1997.

63. Wodak R. The Discourse of Politics in Action. – Palgrave, 2009.
64. Thornborrow J. Power in Talk. – Pearson, 2002.
65. Cameron D., Kulick D. Language and Sexuality. – Cambridge UP, 2006.
66. Davies B., Harré R. Positioning Theory. – Blackwell, 1999.
67. Gal S. Language Shift. – CUP, 1979.
68. Hymes D. Foundations of Sociolinguistics. – University of Pennsylvania Press, 1974.
69. Kiesling S. Men, Masculinities and Language. – Routledge, 2007.
70. Meyer C. English Corpus Linguistics. – Cambridge UP, 2002.
71. O’Keeffe A. ² The Routledge Handbook of Discourse Analysis. – Routledge, 2011.
72. Cameron D. Working with Spoken Discourse. – Sage, 2005.
73. Thornborrow J., Wareing S. Patterns in Language. – Routledge, 1998.
74. Graddol D., Swann J. Gender Voices. – Blackwell, 1989.
75. Holmes J., Stubbe M. ³² Power and Politeness in the Workplace. – Routledge, 2015.

76. Jeffries L. Critical Stylistics. – Palgrave, 2010.
77. Swales J. Genre Analysis. – Cambridge UP, 1990.
78. Cameron D. Verbal Hygiene. – Routledge, 1995.
79. Barrett R. Language and Sexuality Research. – CUP, 2017.
80. Coupland N. Style: Language Variation and Identity. – CUP, 2007.
81. Bucholtz M., Hall K. Identity and Interaction. – CUP, 2005.
82. Butler J. Gender Trouble. – Routledge, 1990.
83. Jones L. Language and Social Identity. – Routledge, 2016.
84. Richards J., Rodgers T. Approaches and Methods in Language. – Cambridge UP, 2014.
85. Cameron L., Deignan A. Metaphor and Discourse. – CUP, 2006.
86. Benwell B., Stokoe E. Discourse and Identity. – Edinburgh UP, 2006.
87. Culpeper J. Exploring Character in Literature. – Cambridge UP, 2020.
88. Toolan M. Narrative. – Routledge, 2015.
89. Herman D. Story Logic. – Nebraska UP, 2002.

ДОДАТКИ

Додаток А
Матеріали апробації

2
3 Міністерство 2 ти і науки України 3 7 3 3
чорноморський національний університет імені Петра Могили ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» Південний науковий центр НА
Первинна профспілкова організація ЧНУ ім. Петра Могили

2 ЧНУ
«МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ - 2025:
досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»
XXVIII Всеукраїнська науково - практична конференція
ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ФІЛОЛОГІЯ
Миколаїв, 10-14 листопада 2025 року
Миколаїв - 2025

УДК 811.111 : 821.111 - 12

Маріячук Д. Р. ,

25 студентка шостого курсу спеціальності

германські мови та літератури (перша - англійська) , науковий керівник : Передерій Г. М. , канд . філол . наук , доцент , 4 доцент кафедри а

ЧНУ імені Петра Могили , м . Миколаїв , Україна

ПЕРСОНАЖНИЙ ДИСКУРС ЯК ЛІНГВІСТИЧНЕ ПОНЯТТЯ

У сучасній лінгвістиці поняття дискурс посідає одне з центральних місць , оскільки воно охоплює не лише мовну структуру , а й комунікаційні процеси . Одним із важливих різновидів дискурсу є персональний дискурс , який відображає індивідуальні особливості мовлення персонажа . У межах цього дискурсу персональний дискурс виконує кілька функцій . По - перше , це дискурс , який характеризує персонажа , адже через мовлення розкриваються його внутрішні риси . Важливим аспектом аналізу персонального дискурсу є його соціолінгвістичний вимір . Мовлення героїв у художньому творі відображає

132

АНОТАЦІЯ

на кваліфікаційну роботу
на здобуття академічного ступеня бакалавра/спеціаліста/магістра
(необхідне підкреслити)

Тема: **СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ПЕРСОНАЖНОГО ДИСКУРСУ В РОМАНІ Г.ФІЛДІНГ
«ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС»**

Автор: Маріячук Діана Русланівна

Науковий керівник: Передерій Ганна Миколаївна

Захищена “__” _____ 20__ р.

Короткий зміст праці:

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу в романі Гелен Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс». Метою дослідження є визначення мовних стратегій і комунікативних моделей персонажів, а також їх залежності від соціального статусу, гендерних ролей, інституційних очікувань та емоційно-прагматичних параметрів мовлення. У роботі з'ясовано особливості жіночого самоконструювання через щоденникову вербалізацію, що формує специфічний тип самоіронічного й емоційно нестабільного дискурсу головної героїні. Проаналізовано мовлення Марка Дарсі, яке відзначається формальною стриманістю, статусною дистанцією та збереженням нормативної ввічливості, а також Деніела Кліва, чий дискурс базується на фліртовано-маніпулятивних тактиках та емоційній домінантності. Окремо охарактеризовано мовлення жіночої мережі підтримки (Джуд, Шаззер, матір героїні), де ключовими є механізми емоційної солідарності, нормалізації вразливості та комунікативної терапії. Застосовано комплексну методику аналізу: елементи соціолінгвістичного,

прагматичного, контекстуального та дискурсного підходів. Така інтеграція дозволила виявити взаємозалежність між мовними траєкторіями персонажів і соціально зумовленими моделями поведінки в культурному контексті Великої Британії кінця ХХ століття. Отримані результати засвідчили, що персонажний дискурс роману функціонує як поліфонічна система зі стійкими статусними, гендерними та емоційно-прагматичними маркерами, що формують соціальну ідентичність мовців та регулюють їхню участь у комунікації.

Ключові слова: персонажний дискурс, соціолінгвістичні характеристики, мовленнєва стратегія, прагматика, гендерна роль, статусна комунікація, індивідуальний стиль.

(підпис автора)

SUMMARY

Topic: Sociolinguistic Characteristics of Character Discourse in Helen Fielding's "Bridget Jones's Diary"

The qualification paper examines the sociolinguistic parameters of character discourse in Helen Fielding's novel "Bridget Jones's Diary". The research focuses on the linguistic representation of social identity, role distribution, communicative behaviour, and gender-specific markers reflected in the speech of the main character. The object of the study is character discourse as a form of verbal representation of social interaction. The subject of the research includes sociolinguistic variables such as gender, status, communicative strategies, politeness norms, and stylistic markers of interpersonal communication embedded in literary discourse. The methodology combines sociolinguistic, discourse, pragmatic and contextual analysis, which enables a complex interpretation of communicative intentions and their linguistic manifestation in the narrative. The practical material of the research consists of character utterances extracted from the novel under study. The results indicate that the

language behaviour of the characters reflects the socio-cultural and communicative norms of British society at the turn of the twentieth and twenty-first centuries. The speech of the protagonist reveals identity formation through ironic self-evaluation, politeness strategies, emotional expression, and stylistic variability determined by situational factors and interlocutor roles. The findings also demonstrate that character discourse functions as a medium for social positioning and interactional negotiation. The outcomes of the research may be applied in the study of sociolinguistics, discourse analysis, pragmatics, gender linguistics and stylistics, as well as in practical courses on the analysis of character speech in contemporary English fiction.

Key words: character discourse, sociolinguistics, communicative strategies, gender, politeness, stylistic markers, interaction.

(підпис автора)

Схожість 3 %

1	https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreams/227b2404-2879-4e50-9093-9e41277274d2/download...	0.77%
2	https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/2_2023/part_1/2-1_2023.pdf	0.40%
3	https://www.researchgate.net/publication/388628449_Vpliv_mediatizacii_politiki_na_for...	0.40%
4	https://www.lingstud.od.ua/wp-content/uploads/2025/03/39-9.pdf	0.30%
5	https://dspace.onu.edu.ua/bitstreams/9bcd04a1-5b42-43f6-8bfe-7a5cc1fcc2c3/download	0.30%
6	http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/2765/%D0%9A%D0%B2%D0%B...	0.25%
7	https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2515	0.25%
8	https://ela.kpi.ua/bitstreams/b64ff790-f59d-4a68-aed4-cd166b65588d/download	0.22%
9	https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/efb2b969-b6c8-4ba7-b218-bc40295...	0.21%
10	https://ela.kpi.ua/bitstreams/73365fb8-a16c-4e86-abe0-6c18988e124e/download	0.15%
11	https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3796/1/%D0%9A%D0%B2%D0%B0%	0.14%
12	https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%B4%D1%96%D1%81%D1%8...	0.11%
13	https://lib.zu.edu.pk/ebookdata/Language%20Linguistics%20and%20Literature/Power%20...	0.11%
14	https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/06/dis_kauza.pdf	0.11%
15	https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/28465/1/Kot_2024.pdf	0.10%
16	https://en.wikipedia.org/wiki/How_to_Do_Things_with_Words	0.09%
17	https://visnyk.zu.edu.ua/pdf/visnyk104_filolog.pdf	0.09%
18	https://jgmth.donnu.edu.ua/article/view/14980/14886	0.09%
19	https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2756/1/NP_movna_komunikatsia.p...	0.09%
20	https://www.ebay.com/itm/382284500478	0.07%
21	http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/487/1/%D0%A1%D0%B0%D0%BB%D0%	0.07%
22	https://document.kdu.edu.ua/info_zab/061_141.pdf	0.07%
23	https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2025/11/dyertacziya-petrenko-a.s.pdf	0.06%
24	https://blog.ufes.br/kyriafinardi/files/2017/10/Situated-Language-And-Learning.-A-Critique-...	0.06%
25	https://jgmth.donnu.edu.ua/article/view/18165/18060	0.06%
26	http://dspace.lnulibrary.lviv.ua/bitstream/123456789/164/1/Sociolinguistics_2021.pdf	0.06%
27	https://en.wikipedia.org/wiki/Politeness_theory	0.06%
28	http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/100/2539/5451-1?inline=1	0.05%
29	https://studiap.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/download/6/8	0.05%
30	https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724248/1/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D...	0.05%

31	https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/12889/1/Ponomarova_monograph.pdf	0.05%
32	https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/31804/MasterscriptieDIG%20A.E.vanTuijl...	0.05%
33	https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/31804/MasterscriptieDIG%20A.E.vanTuijl...	0.05%
34	http://dspace.udpu.org.ua/bitstream/6789/6120/1/Rivne-2016_zbirnyk.pdf	0.05%
35	https://kpfu.ru/portal/docs/F1366110319/Sbornik.statej...T..5.pdf	0.05%
36	https://kne.u.edu.ua/get_file/9057/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8...	0.04%
37	http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/download/267/8059/18116-1?inline=1	0.04%
38	https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/%D0%A0%D0%95%D0%A1%D0%A3%D...	0.04%
39	https://core.ac.uk/download/pdf/185262448.pdf	0.04%
40	https://phd.znu.edu.ua/page/dis/02_2020/Chaikovska_dis-.pdf	0.04%
41	https://ontu.edu.ua/download/dissertation/disser/2025/disser-Biletska_NV.pdf	0.04%
42	https://www.multijournals.org/index.php/excellencia-imje/article/download/3552/3941/7056	0.03%
43	https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/2911/1/%D1%82%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%B3...	0.03%
44	https://ktpam.kpi.ua/sites/default/files/img/%20%D0%9A%D0%BB%D0%B5%D0%BE%D...	0.03%

● Перефразовування 0 %

1	https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreams/227b2404-2879-4e50-...	9 перефразовані слова
2	https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/2_2023/part..	3 перефразовані слова
3	https://www.researchgate.net/publication/388628449_Vpliv_...	14 перефразовані слова
4	https://www.lingstud.od.ua/wp-content/uploads/2025/03/39-9...	7 перефразовані слова
5	https://dspace.onu.edu.ua/bitstreams/9bcd04a1-5b42-43f6-8b...	1 перефразовані слова
6	https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2515	12 перефразовані слова
7	https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/efb2b96...	1 перефразовані слова
8	https://ela.kpi.ua/bitstreams/73365fb8-a16c-4e86-abe0-6c189...	1 перефразовані слова
9	https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/06/dis_kauza.pdf	1 перефразовані слова
10	https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/28465/1/Kot_20...	1 перефразовані слова
11	https://en.wikipedia.org/wiki/How_to_Do_Things_with_Words	1 перефразовані слова
12	https://jgmth.donnu.edu.ua/article/view/14980/14886	1 перефразовані слова
13	http://dspace.lnublibrary.lviv.ua/bitstream/123456789/164/1/Soci...	3 перефразовані слова

Цитування 1%

- 1 «Сучасні англомовні комунікації і переклад – англійська мова і література та друга іноземна мова»
- 2 «МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ - 2025 : досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»
- 3 « комунікативна подія , що включає мовленнєву діяльність у певному соціокультурному середовищі , з ура? уванням когнітивни? і прагматични? чинників »
- 4 « моделювання мовленнєвої діяльності персонажа , спрямоване на відображення його соціально - пси? ологічного портрета через систему мовни? засобів »

14 слова, використані у

цитуювання
21 слова, використані у

цитуювання
21 слова, використані у

цитуювання
20 слова, використані у

цитуювання

Питання 0%

- 1 XXVIII
- 2 Книги-XXI,

Вставлена інша мова

Вставлена інша мова

Звіт про перевірку схожості тексту Identific

Назва документа:

Маріячук Дипломна робота.docx

Ким подано:

Ганна Передерій

Дата перевірки:

2025-12-10 00:27:34

Дата звіту:

2025-12-10 00:32:40

Ким перевірено:

I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:

72

Кількість слів:

12658

Схожість 3%	Збіг: 44 джерела	Вилучено: 0 джерела
Інтернет: 37 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
Перефразовування 0%	Кількість: 13 джерела	Перефразовано: 55 слова
Цитування 1%	Цитування: 4	Всього використано слів: 76
Включення 0%	Кількість: 0 включення	Всього використано слів: 0
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 2 слова

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

«СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЖНОГО ДИСКУРСУ В РОМАНІ Г. ФІЛДІНГ “ЩОДЕННИК БРІДЖИТ ДЖОНС”»

Виконала студентка 6 курсу філологічного
факультету: Маріянчук Діана Русланівна

Група 641 МЗ

Форма навчання заочна

Спеціальність: 035 «Філологія (англійська мова)»

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Передерій

Ганна Миколаївна

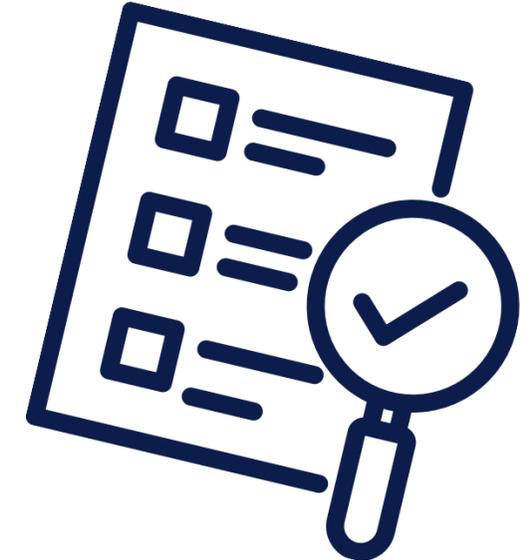

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

- Сучасна лінгвістика дедалі більше зосереджується на вивченні мови як соціального явища, що відображає статусні, гендерні й культурні відносини.
- Соціолінгвістика досліджує, як соціальні фактори впливають на мовну поведінку людини.
- Персональний дискурс є цінним матеріалом для вивчення того, як у художньому тексті відтворюється соціальна стратифікація та гендерна ідентичність.
- Роман Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс» — яскравий приклад сучасної англомовної жіночої прози, у якій мова стає засобом самопрезентації та соціального відображення.
- Персональний дискурс у романі Філдінг дозволяє простежити, як мовлення персонажів функціонує як інструмент соціальної самоідентифікації та міжособистісної взаємодії.

ЗМІСТ РОБОТИ

ВСТУП.....

РОЗДІЛ I. Теоретико-методологічні засади дослідження соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу в романі Г. Філдінг "Щоденник Бріджит Джонс"...

1.1 Персональний дискурс як лінгвістичне поняття.....

1.2 Соціолінгвістичні характеристики тексту.....

1.3 Методика дослідження соціолінгвістичних характеристик персонажного дискурсу в романі Г. Філдінг "Щоденник Бріджит Джонс "

РОЗДІЛ II. Соціолінгвістичні особливості персонажного дискурсу в романі Г. Філдінг "Щоденник Бріджит Джонс".....

2.1 Персональний дискурс роману Г. Філдінг "Щоденник Бріджит Джонс ".....

2.2 Соціолінгвістичні характеристики персонажного мовлення....

2.3 Соціолінгвістичний аналіз персонажного дискурсу.....

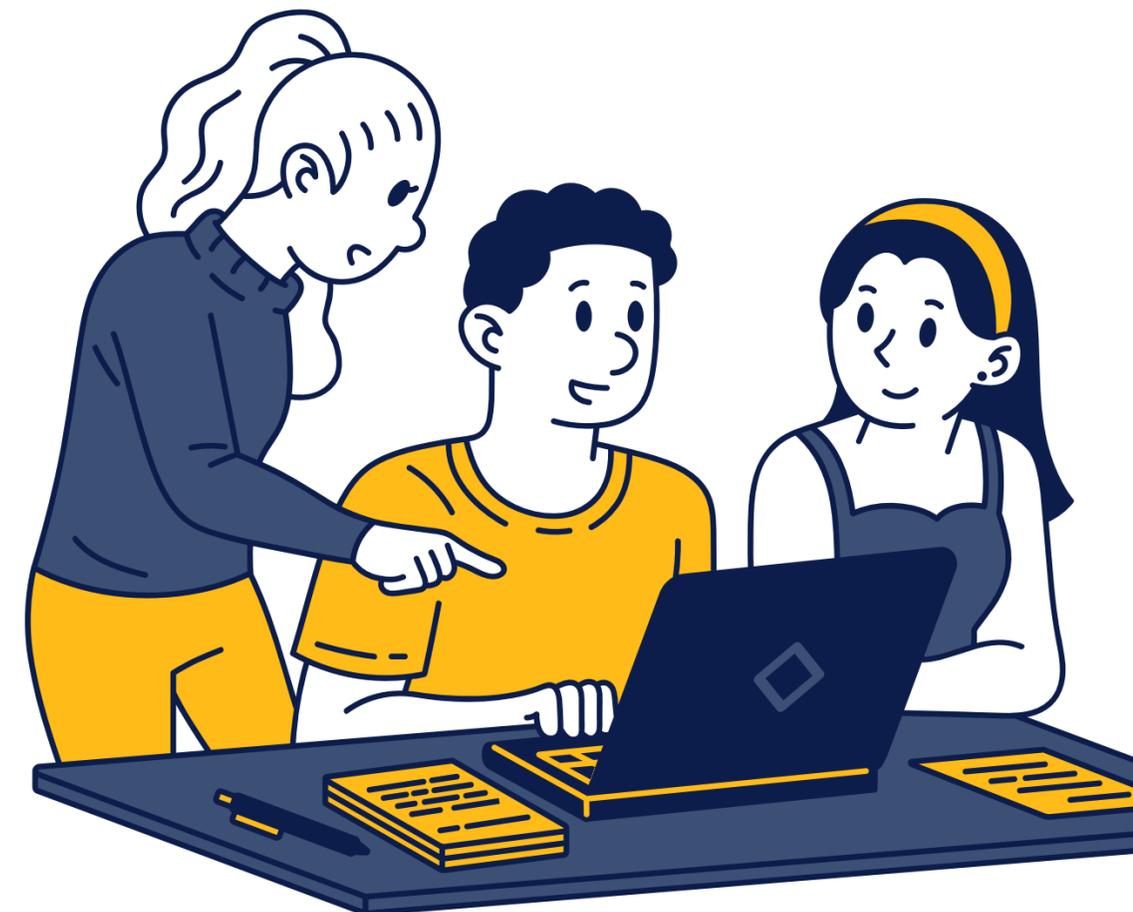
Мета та завдання роботи

Мета роботи:

виявити та охарактеризувати соціолінгвістичні особливості персонажного дискурсу в романі Г. Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс».

Завдання:

1. З'ясувати сутність поняття персонажний дискурс у сучасній лінгвістиці.
2. Визначити основні соціолінгвістичні характеристики мовлення.
3. Окреслити методику аналізу соціолінгвістичних параметрів.
4. Проаналізувати мовлення ключових персонажів роману з урахуванням соціального статусу, гендерної ідентичності та комунікативних стратегій.
5. Визначити вплив гендеру, статусу та комунікативних стратегій на мовну поведінку.

Об'єкт і предмет дослідження

Об'єкт

персональний
дискурс роману Г.
Філдінг.

Предмет

соціолінгвістичні
характеристики
мовлення героїв
(лексичні, граматичні,
прагматичні,
стилістичні).

Наукова новизна

- уточнено особливості функціонування персонажного дискурсу в соціолінгвістичному аспекті;
- систематизовано мовні маркери соціальної та гендерної ідентичності персонажів;
- окреслено взаємозв'язок між мовленнєвими стратегіями персонажів і соціальними ролями в романі.

Практична цінність

- результати можуть бути використані у курсах із соціолінгвістики, стилістики англійської мови, теорії дискурсу;
- матеріали дослідження можуть слугувати прикладом для аналізу гендерної комунікації в художніх текстах;
- сприяють розвитку компетентності студентів у сфері міжкультурної комунікації.

Приклади аналізу персонажного дискурсу

Bridget Jones (самоіронічний дискурс)

“Cannot believe I am still single. Everyone else seems to have husbands, houses, careers, babies...”

Daniel Cleaver (фліртовано-маніпулятивний дискурс)

“Come on, Jones, don't pretend you're not thrilled I invited you.”

Mark Darcy (формально-дистанційний дискурс)

“I like you very much. Just as you are.”

ВИСНОВКИ

- Персональний дискурс у романі Г. Філдінг відображає соціальні, гендерні та культурні трансформації британського суспільства кінця ХХ століття.
- Мовлення Бріджит Джонс репрезентує самоіронічну модель жіночої ідентичності, сформовану під впливом соціальних очікувань.
- Дискурсивні стратегії Марка Дарсі та Деніела Кліва демонструють контрастні моделі статусної та емоційної комунікації.
- Соціолінгвістичний аналіз дозволяє виявити, як мовлення функціонує як інструмент соціальної взаємодії та ідентифікації.

Маріянчук Д. Р.

*студентка шостого курсу філологічного факультету
спеціальності Германські мови та літератури (перша – англійська),
Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна*

ПЕРСОНАЖНИЙ ДИСКУРС ЯК ЛІНГВІСТИЧНЕ ПОНЯТТЯ

У сучасній лінгвістиці поняття дискурс посідає одне з центральних місць, оскільки воно охоплює не лише мовну структуру, а й комунікативний, соціальний та культурний контексти. Згідно з визначенням О. Селіванової, дискурс — це «комунікативна подія, що включає мовленнєву діяльність у певному соціокультурному середовищі, з урахуванням когнітивних і прагматичних чинників» [1]. Одним із важливих різновидів дискурсу є персональний дискурс, який відображає індивідуальні особливості мовлення персонажа художнього твору. Персональний дискурс поєднує риси усного й письмового мовлення, оскільки він є відтворенням усної комунікації у письмовій формі. У цьому типі дискурсу відображається мовна картина світу конкретного персонажа, його соціальний досвід, рівень освіти, світогляд і психологічний стан. За словами Г. Яворської, персональний дискурс — це «модельовання мовленнєвої діяльності персонажа, спрямоване на відображення його соціально-психологічного портрета через систему мовних засобів» [2]. У межах художнього тексту персональний дискурс виконує кілька функцій. По-перше, характерологічну, адже через мовлення розкривається індивідуальність персонажа. По-друге, соціальну, бо мова героя є показником його належності до певної соціальної групи чи професійного кола. По-третє, композиційно-прагматичну, оскільки мовлення персонажів формує структуру твору, створює діалогічність і динаміку сюжету. Важливим аспектом аналізу персонального дискурсу є його соціолінгвістичний вимір. Мовлення героїв художнього твору відображає соціальну стратифікацію суспільства, у якому вони існують: класову, гендерну, професійну, регіональну. Наприклад, представники різних соціальних груп характеризуються різним рівнем мовної культури, набором комунікативних стратегій, уживанням просторічних або нормативних елементів. Таким чином, мова персонажа стає індикатором його соціальної

ідентичності [3]. Крім того, персональний дискурс нерозривно пов'язаний із поняттям мовної особистості. За визначенням О. Селіванової, мовна особистість — це «сукупність мовних здібностей і характеристик, які визначають індивідуальний спосіб використання мови» [1]. У персональному дискурсі ця індивідуальність реалізується через добір лексики, синтаксичних конструкцій, типові мовні помилки, улюблені вислови, манеру звертання. Наприклад, героїня роману може вживати розмовні або емоційно забарвлені слова, що підкреслює її неформальний стиль спілкування та певну соціальну невимушеність. Образ у структурі персонального дискурсу. У лінгвістиці та літературознавстві образ визначають як узагальнену художню модель людини або явища, створену засобами мови. За словами Л. Мацько, образ є «мовним відтворенням внутрішнього світу людини, її емоцій, думок, цінностей» [5]. У межах персонального дискурсу образ реалізується через мовні маркери — лексику, інтонацію, стилістичні засоби, що надають персонажу індивідуальності. З огляду на це, аналіз персонального дискурсу передбачає виявлення того, як мова сприяє формуванню образу персонажа в очах читача. З позицій дискурс-аналізу [3, 4], персональний дискурс розглядається як складова частина ширшого комунікативного простору художнього твору. Таким чином, дослідження персонального дискурсу дає змогу не лише описати мовні особливості тексту, а й виявити соціальні смисли, які стоять за ними. Отже, персональний дискурс є комплексним лінгвістичним явищем, що поєднує структурні, соціолінгвістичні та когнітивні параметри. Його аналіз сприяє глибшому розумінню художнього тексту, адже саме через мову персонажів відбувається розкриття їхніх психологічних рис, соціальних ролей і світоглядних позицій. У межах дипломного дослідження вивчення персонального дискурсу дозволяє з'ясувати, яким чином мовлення героїв роману Гелен Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс» відображає соціолінгвістичні процеси сучасного англomовного суспільства.

Література

1. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. — Полтава: Довкілля-К, 2010.
2. Яворська Г. М. Дискурс як форма мовної репрезентації особистості. — Львів: Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2017.

3. Fairclough N. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. — London: Longman, 1995.
4. Van Dijk T. A. *Discourse and Context: A Sociocognitive Approach*. — Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
5. Мацько Л. І. *Стилістика української мови*. — Київ: Академія, 2013.